

BH Putovanja

start

mjesečnik za turizam i zaštitu okoliša

www.bhputovanja.com

BESPLATNO

Bliha, Ijepotica sakrivena na 14 kilometara od Sanskog Mosta

Nigdje manje rijeke sa višim vodopadom

Branka
Đurić,
federalna
ministrica turizma

Motor stiže tamo
gdje te duša vodi

Gornji horizonti prjete
Hutovu blatu

Imidž je važan, ali ne i dovoljan

Ako je turistička ponuda manjkava, uzalud nam trenutni imidž koji je, u biti, fluidni pojam i začas se može izgubiti ● Trendovi upućuju na to da ćemo imati ljetnu sezonu sa većim prometom od prošle godine, no potrebno je sačekati podatke

Šta pokazuju do sada poznati rezultati turističke sezone, barem za Federaciju? Gdje je najviše posjeta i odakle dolaze turisti?

- Sto se tiče špice sezone, za srpanj i kolovoz statistički podaci još nisu obrađeni. Možemo govoriti o prvih pet mjeseci ove godine, kao i o lipnju i, po nama dostupnim informacijama, u BiH je u prvih pet mjeseci ove godine zabilježeno 298.752 dolazaka turista, što predstavlja rast od 11,3 posto u odnosu na isti period prethodne godine. Od toga je 58,8 posto stranih, a po broju dolazaka i ostvarenih noćenja najviše je onih iz Hrvatske, Srbije, Turske, Slovenije, Italije, Njemačke, Austrije, Poljske, Francuske i SAD. Najduže su boravili turisti iz Malte, u prosjeku 6,5 noći, pa iz Irana 4,8

noći i iz Irske 3,1 noć. U svibnju je u FBiH zabilježen i značajan rast turističkog prometa iz zemalja koje su prethodnih godina bile slabije prisutne - Islanda, Estonije, Južne Koreje i Irana. Inače, po službenoj statistici, broj ležaja u BiH iznosi 26.983 i veći je za 9,1 posto u odnosu na svibanj prošle godine, a od tog broja ležaji u FBiH čine 65,4 posto. Prosječna iskorištenost smještajnih kapaciteta u BiH u svibnju je iznosila 21,9 posto. Zabilježeni su i dolasci turista iz Tajlanda, Bahreina, Kenije i Libanona. Najposjećenije destinacije su tradicionalno Sarajevo i Međugorje. Tijekom ljetne sezone u zračnoj luci Sarajevo prometovalo je 10 redovitih aviokompanija, među kojima tri niskotarifne i veliki broj čarter letova.

Uspostavljanjem avionskih linija ka Malmeu i Goteborgu u Švedskoj, te Bazelu u Švicarskoj, Međunarodni aerodrom Tuzla je dobio na značaju. Dakle, svi trendovi iz pretsezone upućuju na to kako ćemo imati ljetnu turističku sezonu sa većim ostvarenim turističkim prometom od prošle godine, no potrebno je sačekati službene podatke za srpanj i kolovoz, kada ćemo moći više govoriti o tome.

Iz svijeta sve češće čujemo o tome da je neka destinacija u BiH uvrštena među najzanimljivije u svijetu, poput kanjona tri rijeke. Koliko nam to pomaže u prodaji turističkih usluga?

- Kad je u pitanju prodaja turističkih usluga, imidž koji određeni naši turistički resursi ima-

ju u svijetu od velike je važnosti. No, to je nedovoljno. Potrebno je da svi davatelji turističkih usluga iskoriste, na najbolji način, stečeni imidž i uvrste ga u svoju ponudu. Ako je turistička ponuda manjka, uzalud nam trenutni imidž koji je, u biti, fluidni pojam i začas se može izgubiti ako izostane kvalitetna turistička ponuda.

Kako sada, na kraju ljetne turističke sezone, vidite rezultate poticaja koje Ministarstvo dodjeđuje? Da li je taj proces moguće unaprijediti?

- Ministarstvo je i u ovoj godini izdvojilo određena sredstva za poticaj projektima koji doprinose povećanju broja smještajnih jedinica, a posebice smještaja sa četiri i pet zvjezdica, edukaciji turističkih radnika, promociji na sajmovima, te stoga imamo i povećanje broja dolazaka iz godine u godinu. A što se tiče procesa unapređena dodjele sredstava, postavljeni kriteriji su iz godine u godinu konkretniji i mjerljivi, što je vidljivo iz programa javnog poziva koji

transfera za razvoj turizma.
Hoćeće li možda u budžetu FBiH za narednu godinu tražiti više novca za te poticaje?

- Federalno ministarstvo okoliša i turizma ima iz godine u godinu povećan broj zahtjeva za poticaj projekata koji doprinose razvoju turizma, ali je budžet za turizam i ugostiteljstvo, nažalost, umanjen za oko 70 posto u odnosu na prethodni period. Turizam mora postati vodeća gospodarska grana u FBiH i za to je potrebno mnogo novaca. Od sljedeće godine trebao bi se otvoriti novi IPA 2 fond Europske unije, koji bi jednim dijelom bio usmjeren i na razvoj ukupne turističke infrastrukture.

Kakva je saradnja sa turističkim zajednicama FBiH i kantona i može li se ona unaprijediti?

- Federalno Ministarstvo okoliša i turizma ima dobru saradnju sa Turističkom zajednicom FBiH i turističkim zajednicama županija, odnosno kantona, ali smanjimo da treba uvijek raditi na

ZA NEUM PREKO SVITAVE JE I IZAZOV

Informacije koje dolaze iz Neuma kažu da taj grad obara sve rekordne, a i prateće informacije su povoljne. Čisto more, ljubazni ugostitelji... Kako to komentarišete i učimo li

neke lekcije iz ovog? Kako pomoći Neumu da unaprijedi svoju ponudu, kako pomoći da cesta preko Svitave bude bolja i sigurnija?

- Zbog uvođenja viza za neke strane državljane koji su ove godine nameravali posjetiti Hrvatsku, te zbog toga imali otežani prelazak granice, Neum je kao jedina turistička destinacija na Jadranu u BiH posebno došao do izražaja. Zbog povoljne geografske lokacije, iz Neuma se mogu praviti izleti prema Međugorju i Mostaru, dalmatinskim turističkim destinacijama na Jadranu, te u zalede Neuma. Neum ima riješenu kompletну infrastrukturu, osim cestovne. S tim u svezi se i javlja problem ceste preko Svitave, na što smo ukazali svim relevantnim institucijama, ali je, bez obzira na to, najveći broj stranih i domaćih turista ove godine došao upravo tom cestom. Zabilježen je porast broja dolazaka iz Rusije, Ukrajine i Turske. Čisto more i ljubazno osoblje spadaju među najznačajnije resurse, a cesta preko Svitave je jedna vrsta avutističkog turizma, te tako za neke turiste i izazov.

je postavljen na web-stranici Ministarstva i u kojem se pominje i broj zaposlenih, planirani broj upošljavanja novih radnika, broj dovedenih turista, visina izmirenih obaveza, vrsta i kategorija smještajnog objekata. U sljedećem periodu ćemo svakako raditi na informatičkom i programskom unapređenju

unaprijeđenju, kako odnosa, tako i zakonskih propisa. Pred nama su krucijalni zakonski i strateški dokumenti koji trebaju biti usvojeni, a njihovim usvajanjem stvaraju se uvjeti za organizacijsko napredovanje i jačanje marketinških potencijala koji su u ovom trenutku neophodni.

USAID - SIDA FIRMA

ŠTA SA ZAŠTIĆENIMA?

U okviru tehničke pomoći koju USAID - Sida FIRMA projekt pruža Nacionalnom parku Una, za njegovo osoblje, predstavnike relevantnih službi, organizacija i turističkih agencija Bihaća, te predstavnike drugih zaštićenih područja u BiH organizovana je trodnevna obuka iz oblasti sticanja vještina u tumačenju i pružanju usluga vezanih za prirodna i kulturna zaštićena područja.

Učesnici obuke imali su priliku da nauče razliku između isključivo informativnih i usluga tumačenja u prirodnim i kulturnim zaštićenim područjima, te da spoznaju njihovu svrhu i uticaj na zadovoljstvo posjetilaca, što u konačnici utiče i na posjećenost nekog područja.

MENDERES TUREL U MOSTARU DOVESTI INVESTITORE

Mostar je grad koji godišnje primi do 500 hiljada turista i grad s posebnim turističkim potencijalom, izjavio je turski političar Menderes Turel tokom posjete ovom bh. dragulju.

Turel je nekad bio gradonačelnik provincije Antalija u Turskoj i njegov rad posvećen je turizmu, a u Mostar je išao da, kako kaže, preusmjeri svoje poznanike i investitore u sektor turizma.

IZLOŽBA U TOMISLAVGRADU

KRAŠKA POLJA

U Gradskoj galeriji u Tomislavgradu 2. oktobra otvara se izložba Kraška polja u BiH - Močvare od državnog i međunarodnog značaja.

Izložba je dio prve međunarodne radionice o dinarskim kraškim poljima kao močvarama od državnog i međunarodnog značaja.

SAJAM PALE 2013

CILJ JE SKLOPITI NOVE POSLOVE

Na Međunarodnom sajmu poljoprivrede i turizma Pale 2013 svoje proizvode predstavilo je oko 60 izlagачa iz BiH i zemalja okruženja.

Direktorica Privredne komore RS Vinka Mićić je kazala da su sajmovi ovog tipa prilika za razmjenu iskustava i mišljenja, kao i za sklapanje novih poslova te za promociju turizma Sarajevsko-romanijske regije, ali i svih privrednih grana koje se vežu za turizam.

Do novca nije lako, ali rezultati su brzo vidljivi

Ako ste već poznati kao neko ko je realizovao projekte iz IPA fonda, svi žele sa vama raditi i nude partnerstvo, ima tu svakakvih ponuda i šarlatana, ali je moguće brzo utvrditi ko je spreman da radi punom parom, priča Ermin Lipović

Organizacije i institucije iz BiH su proteklih nekoliko godina iz IPA fondova EU, predviđenih za razvoj turizma kroz prekograničnu saradnju sa Hrvatskom i Crnom Gorom, povukle oko 1,5 milion eura. Implementatori projekata u BiH su, među ostalim, Privredna komora Kantona Sarajevo, *Extreme SportsKlub Limit*, Nacionalni park *Sutjeska*, Centar za okolišni održivi razvoj, Ekonomski fakultet u Sarajevu, opštine Orašje, Bihać, Foča, Kozarska Dubica..., a pojedinačni iznosi su od 50 hiljada do 280 hiljada eura.

NIJE MALO 12.000 NOĆENJA

- Ovo je, uopšte uzevši, jedna jako pozitivna priča. Broj prijava na pozive za prekograničnu saradnju raste velikom brzinom u poslednjih nekoliko godina, procedura nije pretjerano komplikovana, a postoji i nekoliko različitih kanala pomoći aplikantima, istina do samog predavanja aplikacije - pojašnjava Marina Kavaz Siručić, glasnogovornica Direkcije za evropske integracije BiH. Naime, svaki projekat iz IPA fondova ima svoju internet-stranu i svaki potencijalni aplikant na toj strani može opisati svoje ideje i sačekati da mu se javi neko zainteresovan za saradnju ili tamo potražiti neke projekte s kojima bi se povezao.

- Kada javni poziv bude raspisan, mi u više većih gradova organizujemo radionice na kojima se potencijalni partneri mogu sresti i, paralelno s tim, svi potencijalni aplikanti mogu tražiti pomoć od sekretarijata projekta, koji su zajednički za dvije zemlje na koje se odnosi prekogranična saradnja. Nakon što određena aplikacija bude prihvaćena, mi kao Direkcija ne možemo

nikome pomoći, ali su svi oni u svojim aplikacijama morali dokazati da su sposobni za samostalnu izvedbu projekta - kaže Kavaz Siručić.

U fazi izvedbe i kasnije, DEI nema podatke o tome šta su ili kakvi su rezultati pojedinih projekata.

- To prati Evropska komisija kao ugovarač u tim projektima - kaže Kavaz Siručić.

A rezultati nisu nevidljivi, barem u Nacionalnom parku *Sutjeska*, koji se u više projekata pominje kao aplikant i kao krajnji korisnik.

- Podaci još nisu kompletirani, ali mi ove godine imamo sigurno za 30 posto povećan broj posjetilaca. Prošle godine smo imali oko 12.000 noćenja i to za nase

nije malo - priča direktor NP *Sutjeska* Zoran Čančar.

Slična su iskustva i Kluba za ekstremne sportove *Limit*, iz Bihaća, koji je sa partnerima iz Crne Gore realizovao projekat *Via Dinarika* koji podrazumijeva markaciju planinarskih, biciklističkih i šetačkih staza na planinskom vjenцу od Slovenije, preko Hrvat-

ske, do BiH i Kosova, dugih 960 kilometara.

ŠTA IMA NA 960 KILOMETARA

- Mi smo u tom prekograničnom području obilježili šetačke, planinarske i biciklističke staze međunarodno ugovorenim markacijama, povezali smo pružatelje usluga smještaja, hrane i prodaje suvenira, sa onima koji organizuju ture, te snimili stanje, tako da imamo evidenciju šta sve imamo na terenu i šta možemo ponuditi. A rezultati se već vide u značajno povećanom broju turista koji dolaze - priča predsjednik *Limita* Ermin Lipović Lipa.

Sarajevska razvojna agencija SERDA je pomoću sredstava iz IPA fondova realizovala više projekata, među kojima je razvoj turističke ponude u području NP *Sutjeska* za 365 dana godišnje, koji su realizovali sa partnerima iz Crne Gore.

- Posjećenost Nacionalnog parka *Sutjeska* je višestruko povećana - kaže program-menadžer u SERDA-i Slaviša Ćeranić.

Ciljevi bilateralnih programa prekogranične saradnje su, kažu u Direkciji za evropske integracije BiH, razvoj prekograničnih područja kroz, između ostalog, zajedničko upravljanje prirodnim, turističkim i resursima kulture, boljom socijalnom povezanošću prekograničnih područja, integracijom prekograničnih tržišta rada i boljim pristupom uslugama u oblasti saobraćaja, komunikacija, zdravstva ili vodosnabdijevanja.

Novac se dodjeljuje putem poziva za dostavljanje projektnih prijedloga za svaki bilateralni program posebno, dok potencijalni aplikanti mogu biti regionalna i lokalna tijela javne uprave, regionalne razvojne agencije, strukovna udruženja, privredne komore,

organizacije građanskog društva, sportska udruženja, obrazovne i istraživačke institucije, ustanove kulture i slično, ali ne i profitna preduzeća i organizacije.

Projekte prekogranične saradnje zajednički predlažu prekogranični partneri i oni zajedno učestvuju u njihovoj realizaciji i upravljanju. Evropska komisija dodjeljuje maksimalno do 85 posto novca traženog projektom, a preostalih 15 posto obezbjeđuju aplikanti.

Kada se govori o ovim programima, često se može čuti da su pro-

teto realizovao projekat - pišta Lipović.

Možete naravno, kaže on, i svoj projekat staviti na web-sajt, ali tada postoji mogućnost da vam neko prepše projekat.

- I nama se to desilo, no srećom ljudi iz Evropske komisije su prepoznali naše aktivnosti, pa su nas zvali da vide šta mi imamo s tim i tako je sprječena krađa ideje. No, kada je raspisan javni poziv i kada dođe do pisanja projekta i same realizacije - ostajete sami. Ali, opet, koliko god sam for-

PROJEKTNA AKADEMIJA

Da je korisno aplicirati za novac iz IPA fondova pokazuje činjenica da je SERDA, ponukana vlastitim iskustvima i brojnim pozivima za pomoći pri pisanju projekata za EU, osnovala projektnu akademiju koju je za samo dva mjeseca prošlo više od 60 ljudi.

cedure za apliciranje veoma komplikovane i da je teško dobiti novac iz fondova EU. Ovaj utisak potvrđuju oni koji su uspjeli da dobiju novac iz IPA fondova.

- Zaista je problem naći relevantnog prekograničnog partnera sa kojim dijelite viziju, ideju, iskustva i ciljeve i to je jedan od težih zadataka, a tačno je i da je teško napisati projekat, morate kako dobro poznavati proces upravljanja. No, i realizacija je složena i morate biti veoma disciplinovani, jer Evropska komisija prati utrošak svake pare, kontroliše svaku fakturu i svaku nabavku ili bilo koji drugi trošak moraju biti odobreni. Paralelno s tim, imate i više drugih monitoringa, a u isto vrijeme morate praviti detaljne izvještaje na svakih tri, šest ili 12 mjeseci - pojašnjava Čeranić.

SJEDI I NAPIŠI

Lipović, pak, kaže da partneri nije teško naći ako se neko već dokaza kvalitetnom realizacijom projekata, pogotovo onih koji su finansirani iz IPA fondova.

- Ako ste već poznati kao neko ko je realizovao projekte iz IPA fonda, svi žele s vama raditi i nude partnerstvo. Ima tu svakakvih ponuda i šarlatana, ali kroz ozbiljan razgovor je moguće brzo utvrditi ko je spreman da radi punom parom da bi kvali-

(r. č.)

mular izgledao zahtjevan, kada sjednete i dobro razradite ideju, treba biti kreativan i pustiti mašti na volju i napraviti dobar posao. Nama je najveći problem što projekte moramo pisati na engleskom i ugovori su na engleskom, a recimo iz Hrvatske sada projekte mogu pisati na hrvatskom - kaže Lipović.

Čeranić kaže da za NP Sutjeska nije bilo problema jer sa njima svi žele da rade.

- Kao nacionalni park i zaštićeno područje, mi smo pogodni za saradnju i kao krajnji korisnik tih projekata, pa nismo imali problema sa nalaženjem partnera. Do sada se svaka saradnja pokazala veoma uspješnom, i za nas i za nevladine organizacije sa kojima smo saradivali, svi smo imali koristi, ali je tačno da je proces aplikacije komplikovan i da je sama aplikacija veoma zahtjevana. Sada je dodatni problem to što je moguće aplicirati samo sa jednim projektom jer ranije smo ih mogli slati više, pa je bila veća nuda da će barem neki proći - kaže Čeranić.

Neki od naših sagovornika već sada pripremaju nove projekte za novi javni poziv, iako za ove fonde posljednjih godina ima znaczajno manje novca i mada dinamička raspisivanja javnih poziva nije ustaljena.

(r. č.)

OLIMPIJSKI CENTAR JAHORINA

ČISTE SE STAZE

Glasnogovornica OC Jahorina Zorica Jovanović kazala je da u posljednjih mjesec dana 20 radnika Olimpijskog centra svakodnevno

čiste staze od kamena, niskog rastinja i drugih neželjenih predmeta.

Cisti se trenutno staza Poljice, a nakon nje na red će doći staze Ogorjelica jedan i Dva, te Skočine. Akcija će istim intenzitetom trajati do kraja oktobra, a zimska sezona će početi između 12. i 15. decembra.

DRŽAVNE STATISTIKE

TURISTI SPAVALI 192.694 NOĆI

U BiH su u julu ove godine turisti ostvarili 77.786 posjeta, što je za 2,8 posto više u odnosu na juli 2012.

Po podacima koje je krajem septembra objavila Agencija za statistiku BiH, u julu su turisti ostvarili 192.694 noćenja.

U ukupnom broju noćenja, 65,8 posto su ostvarili stranci, a najviše ih je bilo iz Poljske, Srbije, Hrvatske, Turske, te Italije.

DESETI DANI GLJIVA

LISINAIMA SVOJ PUT

Udruženje gljivara i ljubitelja prirode Mrkonjić-Grad tokom destogodišnjeg djelovanja pronašlo je i determiniralo oko 1.700 vrsta gljiva na području svoje općine.

To je podatak koji se krajem septembra čuo na planini Lisina tokom 10. ekološko-turističke manifestacije Dani gljiva u organizaciji ovog udruženja.

Entuzijasti iz Mrkonjića izgradili su i označili jedinstvenu stazu Put gljiva na Lisini, o čemu je magazin Start BiH ranije pisao.

NIJE RANO ZA NOVO LJETO

U BUDVI EKO-TAKSA

Opština Budva uvest će od nadne godine posebnu naknadu za zaštitu životne sredine, tzv. ekošku taksu za turiste.

Još nije odlučeno kolika bi trebalo biti ta taksa, ali se preliminarno spominje iznos od dva eura.

Foto: www.enduro-experience.com

Motor stiže tamo gdje te d

Dok Nijemci i Austrijanci uživaju u usponima i na 2.000 metara i kući nose slike divne prirode i sjajnih ljudi, ekolozi upozoravaju da bi dugoročne štete ipak mogle biti veće od trenutne koristi

Nova vremena - nova imena ili..., dilema je skepticima kad pokušaju pronaći razlike između (nekadašnjeg) motocrossa i (modernog) endura. Motori isti, oprema ista, staze iste...

MOTOR 130 EURA DNEVNO

- Pa, dobro, u suštini jeste isto, a ako baš insistiraš na razlici, možda je možeš povući po terenu. Motocross je jedna od sportskih disciplina u motocikлизmu i mi ga vežemo za registrovane staze, enduro se više veže za ono dođeš u šumu i vozaš se gdje te duša vodi - pojašnjava jedan od starih zaljubljenika u blato na svom motoru. No, ni on ne pronalazi baš previše razlika - i takmičari se za trke pripremaju u prirodi...

Ekolozi, opet, nisu previše oduševljeni moćnim dvotočkašima u divljini. Osim što im je teško spozniti cvrkut ptica i grmljavinu motora od 125 do petstotinjak kubika, upozoravaju i na puno ozbiljnije stvari poput one koju je objavilo Udruženje Ekotim da samo jedna kap motornog ulja zagadi milion litara vode.

Vjerovatno je i to razlog zbog kojeg je zaljubljenicima u enduro / motocross sve teže naći prostor u Evropi pa polako sele na Balkan i sve češće u BiH. BH putovanja već su objavila vijest o Austrijancima koje su oduševile staze oko Cazina i već su tamо redovni gošti. Čisto kao ilustracija: tamošnje preduzeće MX Avantura nudi trodnevne aranžmane za 240, odnosno sedmodnevne za 560 eura. Go-

stima nudi najam motora po 130 eura za dan i opreme za 20 eura. A lista rezervacija puni se već i za kraj ove godine... Posao je ipak krenuo kad je kod Cazina napravljena nova staza za motocross.

Pravu reklamu BiH kao budućoj destinaciji ove adrenalinske zanimacije napravio je početkom

ma kojih ne manjka, ručak na putu, garažu za motore...

U Lindenovom programu ranije su bile, prenosi RDW, i Italija i Španija, ali su ekolozi tamo već postali dovoljno moćni, pa je tamo sve manje prilika za vožnju motorom na otvorenom terenu u pravoj prirodi. Za BiH kaže

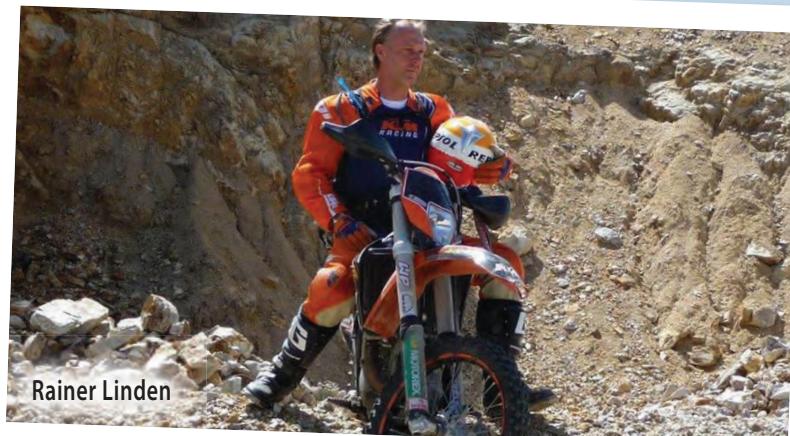
da njemu i njegovim mušterijama pruža lokacije i mogućnosti kakvih drugdje nema.

- Bosna je za mene postala zanimljiva zbog prelijepе prirode, ljudi su prema nama vrlo ljubazni i vrijeme je stabilno. A to je najvažnije - kaže Linden.

Njegova baza je u srednjoj Bosni. Tu svake godine provodi otprilike četiri mjeseca, svake sedmice ima novu grupu sa 6-10 vozača, najčešći su mu gosti Nijemci i Austrijanci. U početku su, kaže Linden, vrlo skeptični prema BiH jer se odmah sjeti rata, mina i drugih opasnosti, ali...

- Kad dožive ovu vožnju skepsa brzo nestaje. Najviše tura imamo tokom juna i jula, pa do septembra i oktobra. Tokom ostalih mjeseci se ne može voziti jer na 2.000 metara nadmorske visine ima previše snijega - rekao je Linden za RDW.

A upravo su te visine za njegove goste velika pustolovina i izazov jer oni se u svojim sredinama nisu ni navikli, niti se imaju prilike penjati na 2.000 metara.

Rainer Linden

septembra RDW svojom reportažom Adrenalin na dva točka, u kojoj je o bh. potencijalima govorio 50-godišnji Rainer Linden, koji već deset godina organizira profesionalne enduro ture u BiH i u Hrvatskoj.

PUNO SNIJEGA IZNAD 2.000

Njegova se ponuda može naći na www.enduro-experience.com, a zaljubljenike u ovaj sport u BiH on dovodi na pet dana za 350 eura, odnosno na osam dana za 560. Za te pare oni dobivaju smještaj u dvokrevetnim sobama, vozanje bh. brdima sa domaćim vodiči-

duša vodi

Među vozačima koje on dovodi su pravnici, inženjeri, poštari i profesori, velike su razlike i u godinama, imaju između 20 i 60 godina.

- No, na enduro motociklu su svi jednaki, vuku i guraju jedni drugima motore kada zaglave u blatu, znoje se jednak, što zbog opreme, što zbog straha i adrenalina, a na koncu zajedno i uživaju u pogledu, nakon naporne vožnje - otkriva Linden.

TRAG GUME NA LIVADI

Jedan od lokalnih vodiča je i Danijel Vilić, koji za RDW otkriva da je svoj hobi pretvorio u posao i siguran je da su enduro ture vrlo važne za turizam ne samo u Gornjem Vakufu / Uskoplju, nego i u Bosni i Hercegovini.

- Cijeloj općini to donosi materijalnu korist, jer tu su umješani i restorani i kafići i trgovine i ljudi koji rade, koji voze uz strance, ljudi koji idu na aerodrome, koji ih odvoze i dovoze - kaže Vilić.

On upozorava i smatra još jedan aspekt ove priče vrlo važnim: od rata na ovom u Gornjem Vakufu / Uskoplju nije snimljeno ništa pozitivno.

- A o enduro sportu snimljena je reportaža za televiziju i sada svake godine oko 500 motorista posjeti ovaj kraj i kući sa sobom ponesu slike i dobre utiske. Upoznaju našu zemlju, naš kraj koji znaju samo sa televizije i po lošim stvarima iz rata i onda se oduševe prirodom i ljudima - kaže Vilić.

E, sad, bh. ekolozi misle da su loše posljedice ipak veće od koristi koje imaju i regija i država od toga. Osim podsjećanja na efekte samo jedne kapi motornog ulja, iz *Ekotima* za RDW spominju i plaćanje divljih životinja bukom, što mijenja njihovu ishranu i staze kretanja, što bi se moglo i zanemariti, ali...

- Dugoročne posljedice nastaju kad se motoristi voze po otvorenom terenu, odnosno po divljim područjima i izvan puteva i sta-

SPORTSKI REZULTATI

Motociklistički savez BiH, koji postoji od jula 2011, kada su se udružila dva entitetska saveza, ove godine organizovao je Kup Bosne i Hercegovine u enduru za 2013 godinu. Vožena je samo jedna trka, u Kreševu 6. i 7. jula, učestvovalo je 18 vozača, prva trojica bili su Tomislav i Boško Rezo iz AMK Uskoplje, te Adnan Memić iz AMK Kreševo.

U prvenstvu BiH u motokrosu ove godine vožene su trke, u Vitezu, Kreševu i Rogatici, a otkazane su trke u Prijedoru, Gradiški i Bugojnu. Takmičili su se vozači iz četiri kluba i, po konačnim podacima koje je Savez potvrdio 9. septembra, šampion je MCK Vitez. Boško Rezo šampion je BiH u klasi MX-Turist, Dario Čerkez iz Viteza u klasi MX-Open, a Dario Rezo u klasi MX-2.

za. U tom slučaju dolazi do usijecanja traga točkova u osjetljivi sloj humusa, koji kasnije dovodi do povećane erozije i klizišta, te trajnog gubitka visokovrijednog sloja zemljišta, a samim time i biodiverziteta - kažu u *Ekotimu* i upozoravaju da bi motoristi trebali izbjegavati livade i voziti samo postojećim šumskim putevima.

Danijel Vilić kaže da su motoristi svih tih opasnosti svjesni i da se i zato podrazumijeva da motori budu savršeno ispravni, a da se smeće kupi za sobom...

National Geographic je, podsjeća RDW, uvrstio Bosnu i Hercegovinu među najbolje destinacije za pustolovinu 2012. godine, posebno za brdski biciklizam. Pitanje koje ostaje neizrečeno jeste koliko će dugo trebati da bh. brda stignu i na neku sličnu listu ljubitelja motokrosa.

(s. a.)

Nigdje manje rijeke sa višinom

Ljeti sportovi sa loptom, rekreativno jahanje, rekreativna šetnja, planinarenje, alpinizam, streštaštvvo, zimi malo skijanja, sankanja, lova i kros-kantrija... šta rekreativcu još treba?

Rijeka Bliha izvire i teče cijelim tokom na teritoriju opštine Sanski Most i ulijeva se u rijeku Sanu poslije otprilike 23 kilometara toka.

SPOMENIK KAO PARK PRIRODE

Najpoznatija je po svom vodopadu koji se zove Blihinski skok i visine je 53 metra. Vodopad se nalazi na putu Sanski Most - Lušci Palanka, između sela Gornji Kamengrad i Fajtovci i udaljen je 14 kilometara od Sanskog Mosta.

Blihinski skok predstavlja prirodnu zanimljivost pa je, na osnovu Zakona, stavljen pod zaštitu države kao spomenik prirode. Prema statističkim podacima, ovo je najviši vodopad u BiH. Sama lokacija ima izgrađenu pristupnu stazu i mesta za odmor, a krasi je bogata flora i fauna.

Idejni projekat *Blihinski vodopad - park prirode*, sa površinom od 50 kvadratnih kilometara, obuhvata širok dijapazon ponuda koje se mogu prezentirati kako domaćim tako i stranim turistima. Ovaj park prirode bi smatralju njegovi idejni tvorci, bio jedini ove vrste u Federaciji BiH, pa i na širem području.

Sama lokacija omogućava veoma brz i siguran dolazak svim posjetiocima, bilo da dolaze iz pravca Sarajeva ili Zagreba. Rekreativni borački i jedinstvena ljepota nedirnutog krajolika koji osvaja sa svojom prirodnom raznolikošću i skladnošću oblika i boja u bilo kojem razdoblju godine je vidljiv na mnogima međusobno uslovjenim prirodnim obilježjima.

Poseban fenomen je da iz tako male rječice nastaje tako visok vodopad i formira malo jezerce.

im vodopadom

ZAMRZNUTI VODOPAD

Svojevrstan prirodni kuriozitet, ujedno i veličanstven prizor, desio se prošle godine kada se vodopad Blihe, uslijed izuzetno niskih temperatura u potpunosti zamrznuo i podsjećao na ogromnu ledenu zavjesu. Po riječima mještana, to je bio prizor kojeg ne pamte ni najstariji stanovnici ovog dijela opštine Sanski Most.

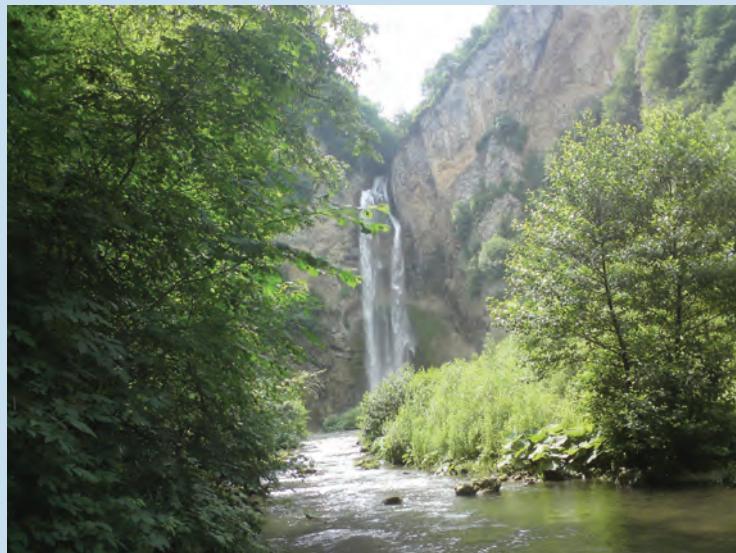

ŠKOBALJ ZNA GDJE ĆE

Pri formiranju ovakvog prirodnog fenomena veliku ulogu su imale i sedotvorne biljke, koje su do danas sačuvale ovaj vodopad od presušivanja i izmještanja, tako da i one ulaze u osjetljiv biologički sistem koji treba da bude pod zaštitom i stalnim nadgledanjem. Jednu od većih uloga u formiranju ovakve konfiguracije biljnog pokrova i staništa ima klima koja je umjereno kontinentalna, sa obilježjima ugodnog sunčanog ljeta i relativno du-

Hrvatskom, što je preduslov za bolju i veću posjećenost ovoj lokaciji.

- Ovaj lokalitet pruža mogužnosti za brojne vidove rekreativne i pogodan je za sportske aktivnosti tokom cijele godine i to u ljetnom periodu sportove sa loptom, rekreativno jahanje, rekreativno šetanje, planinarenje, alpinizam, streljaštvo i ostalo. U zimskom periodu pruža velike mogućnosti za manje obime skijanja, sankanja, lova i kros-kantri - kaže Jaša-

gom, ostrom, snijegom bogatom zimom.

- Vodopad rijeke Blihe ima idealnu konfiguraciju za skoro sve sadržaje koji se vežu za turizam prirodnog parka, od ambijenta, ugostiteljstva, rekreativne pa do proizvodnje kao što je eko-turizam - kaže Arijana Jašarević Vojić, iz Turističke zajednice Unsko-sanskog kantona.

Kao posebnu pogodnost prirodnog parka vodopada Blihe ona navodi relativnu blizinu granice sa

rević Vojić.

Iako je Bliha u lokalnim okvirima poznata po tome da ljeti u njen vodotok uđe veliki broj škobalja na mrijest, od ribljih vrsta u njima su ipak najzastupljenije potočna pastrmka i kljen.

Iz Turističke zajednice USK potražuju da je vodopad Blihe destinacija koja se mora posjetiti jer se radi o prirodnoj ljepoti za koju mnogi u Bosni i Hercegovini ne znaju ni da postoji.

(z. č.)

KONAČNO MALO LOGIKE

BiH UVEZUJE BH. TURIZAM

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH osnovalo je Radnu grupu za koordinaciju aktivnosti u turizmu, čiji su članovi predstavnici ovog i entitetskih ministarstava nadležnih za turizam, Brčko Distrikta i VTK BiH.

Cilj je da se uspostavi saradnja i da se koordiniraju aktivnosti u oblasti turizma, između ostalog i pitanja promocije BiH na stranim tržištima

- BiH je prepoznata kao dobra destinacija po prihvatljivoj cijeni zbog relativno niske cijene usluga, hrane i pića, kao i gostoljubivosti. Po službenim statistikama, najveći broj turista dolazi u Sarajevo, Mostar i Banju Luku. Turisti iz inostranstva su zainteresovani za kulturni i vjerski turizam, kao i turizam na otvorenom - kaže u državnom ministarstvu.

PROMJENE U LIVNU MIJENJAJU DALJINAR

Vlada Kantona 10, sa sjedištem u Livnu, planirala je da napravi kantonalni daljinara i utvrdi minimalna vremena vožnje Na cestama ovog kantona trenutno se koristi federalni daljinari iz 1999., koji više ne odgovara zbog izmijenjene demografske strukture, povećanja broja vozila, stanja prometne infrastrukture, objekata uz ceste...

MRAMORJE SELI NA BIJAMBARE PREBAČENI PRVI STEĆCI

Prvih deset stećaka prebačeno je na zaštićeno područje Bijambare u okviru projekta izmještanja nekropole od 39 stećaka s lokaliteta Mramorje u Čevljanovićima, što se prvi put realizira nakon rata u BiH. Direktor sarajevske Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja Osman Delić kaže da će stećci biti smješteni u centralnom dijelu Bijambare, s desne strane ulaza prema drvenom gradu.

Oni će biti smješteni na 1,6 hektara površine, a cijela će zona biti proglašena nacionalnim spomenikom.

AUGUST U AUSTRIJI BEĆ OKUPIRALI ARAPI

Grad Beč je u augustu 2013. godine, sa brojem od 1,4 miliona noćenja i rastom od 7,2 posto, nadmašio uspjeh iz augusta 2012. godine.

U augustu 2013. Beč je posjetilo više turista iz Njemačke, Rusije, Austrije, SAD i Velike Britanije, ali naročito velik broj turista pristigao je iz arapskih zemalja, a broj turista iz Ujedinjenih Arapskih Emirata je porastao za čak 123 odsto.

SVJETSKI DAN TURIZMA

VODA TREBA I TURISTIMA

Temom Turizam i voda: U zaštiti naše zajedničke budućnosti, kojom je ove godine obilježen Svjetski dan turizma, željela se naglasiti potreba preuzimanja obaveze da se zaštite globalni resursi vode.

Centralna proslava ove godine odvijala se u Aziji, na Maldivima, a u svojoj specijalnoj poruci generalni sekretar UN Ban Ki-Moon je upozorio na odgovornost područja turizma da sačuva i pametno upravlja vodom.

BiH je od 1993. članica Svjetske turističke organizacije, koja je zadržala vodeću ulogu u oblasti turizma, a čine je 161 država i teritorija i više od 400 pridruženih članova, instituta, udruženja...

Svjetska turistička organizacija posebnu pažnju poklanja razvoju održivog sektora turizma, sa posebnim osvrtom na zemlje u razvoju, kao što je i BiH.

JOŠ JEDNA KESTENIJADA

KESTEN VLADA KOSTAJNICOM

U Bosanskoj Kostajnici će od 4. do 6. oktobra biti održana 16. po redu turističko-kultурно-privredna manifestacija Kestenijada. I ove godine predviđeni su različiti kulturno-zabavni sadržaji - izložbe, pozorišne predstave, prezentacije, prodajna izložba suvenira, voća i meda, koncerti, nastupi folklornih grupa i takmičenje u pripremi kotlića Kotlić Kestenijade, uz neizostavno pečenje i degustaciju kestena na ulicama grada.

ŠTA NUDE VRBAS I SAVA

RAFTING DUG 504 KILOMETRA

Rafteri koji su u 12 čamaca iz Banje Luke, Vrbasom i Savom, zaplovili 23. septembra u Beograd bi trebali stići 6. oktobra. Direktor Turističke organizacije Grada Banja Luka Ostojan Barašin kaže da je cilj, među ostalim, promocija nautičkog turizma i afirmacija ekologije.

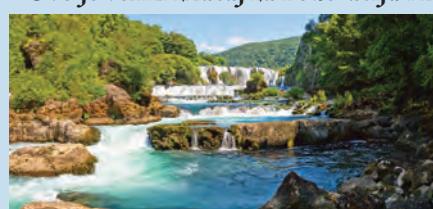
Predsjednik Kajak-kanu i rafting saveza RS Aleksandar Pastir kaže da resursi Vrbasa i Save nisu do kraja iskorišteni i da regata duga 504 kilometra predstavlja značajan poduhvat.

TREĆI PUT U SVIJETU

BIJELA ZASTAVA ŠTRBAČKOM BUKU

Nacionalni park Una i Štrbački Buk dobili su bijelu zastavu koja simbolizira čistoću okeana, mora, rijeka i jezera, prvu u BiH, a treću takvu u svijetu.

- Ovo je veliki značaj za Federaciju i BiH, prvo, što smo dobili priznanje za najčistiju rijeku u BiH, a, drugo, za promidžbu, jer ovo je najbolja promidžba BiH, kako turizma, tako i okoliša - kazala je federalna ministrica okoliša i turizma Branka Đurić.

JOŠ JEDNO FAM PUTOVANJE

TURCI SU AVANTURISTI

U okviru specijalnog FAM putovanja (*Familiraziation Trip*), šest turskih turooperatora specijalizovanih za avanturistički turizam su, u organizaciji USAID-Sida FIRMA projekta, Udruženje avanturističkog turizma u BiH i avicompanije Turkish Airlines, isprobali rafting na Neretvi i Tari, *hiking* na lokalitetima Lukomira, Umoljana i Gornjih i Donjih Bara u podnožju Maglića, te posjetili Sarajevo, Konjic i Nacionalni park Sutjeska

- Fascinirana sam prirodnim ljepotama BiH i mogućnostima koje nudi za razvoj. Najviše smo uživali u raftingu i obavezno ćemo se vratiti sa svojim gostima, ali i sa porodicama - izjavila je Demes Kose, vođa odjela avanturističkog turizma turske agencije Setur.

PRIVUĆI TURISTE U DOLINU DRINE

KATUNI SU ZANIMLJIVI

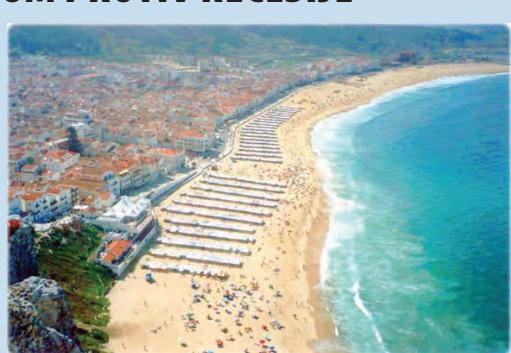
Do kraja novembra bit će završen projekat Podrška promociji struktura difuznog smještaja u dolini Drine, cijeli su glavni ciljevi poboljšati turističku privlačnost ruralne oblasti doline Drine promocijom održive turističke ponude.

Nevladina organizacija Oxfam, sa svojim partnerima, ovim pilot-projektom predstavlja novu formu održivog turizma koji se zasniva na tradicionalnoj arhitekturi katuna.

KAKO SE PORTUGAL IZVUKAO

TURIZMOM PROTIV RECESIJE

Za posljednjih nekoliko mjeseci, broj turista u Portugalu porastao je za blizu 10 odsto, prije svega, zahvaljujući posjetama iz inostranstva.

Po podacima portugalskog ministarstva za ekonomiju, prihodi od stranih turista u prvoj polovini godine skočili su za 8,2 odsto, na 3,7 milijardi eura.

Po izvještaju portugalskog državnog sekretarijata za privrednu, turizam u BDP-u zemlje učestvuje sa 9,2 odsto i, po riječima ministra turizma Adolfa Meskita, predstavlja sektor koji je najviše doprinio izlasku Portugala iz recesije.

OTKUD BUZDOVAN NA ZIDU I JUTARNJI MOKRI PODOVI U BLAGAJSKOJ TEKIJI

Kako je Saltuk spasio Milicu

Legendu o zmaju u izvoru Bune i obnovi tekije u Blagaju zabilježio je Carl Peez 1891.

Blagaj je srednjovjekovni grad Humske oblasti, koja čini dio onog što mi danas nazivamo Hercegovinom. Sa ruševinama starog grada ili tačnije kule Herceg Stjepana, vlastodršca ovih prostora do dolaska Otomanskog carstva, koja je izgrađena na strateškom položaju, na hridinama iznad izvora rijeke Bune, pruža se prelijepa panorama doline Neretve.

Na desnoj obali rijeke nalazi se Tekija iz 16. stoljeća. Unutar objekta nalaze se sobe za učenje, za molitvu, musafirhana - soba za goste ili putnike u prolazu, kuhinja i hamam. U blizini Tekije nalazi se turbe, koje čuva spomen na derviše Sari-Saltuka i Ačik-pašu.

Uz tekiju se nalazi turbe, u kome se nalaze dva groba, koje je nastalo najvjeroatnije poslije prolaska Evlije Čelebije kroz Blagaj. Danas je sačuvan samo objekat tekijske musafirhane i turbe u kojem su dva groba obilježena drvenim kaburima. O tome ko je ovdje sahranjen nema pisanih podataka, ali po legendi tu leži Ačik-paša, koji je šejh ove tekije postao 1848. godine.

U drugom grobu, kaže legenda, počiva Sari-Saltuk, koji je tajanstveno nestao kod vrela, ostavivši iza sebe topuz i sabљu.

Blagajska tekija je uslijed odronjavanja stijena i koščela iznad samog izvora i tekije više puta stradala i obnavljana.

Na molbu Ačik-paše, Omer-paša Lataš je 1851. godine naredio prvu restauraciju tekije, turbeta i musafirhane. Trideset godina nakon resta-

uracije tekija je srušena tako što se jedna stijena odronila na nju.

Legenda o blagajskoj tekiji koju je zabilježio Carl Peez 1891. govori o izvoru Bune i obnovi tekije. Evo njegovog doslovног zapisa koji se može naći u Komisiji za nacionalne spomenike BiH:

Nad ovim strši u visini od pp 1.200 stopa strmnenita stijena Vranjević brda, okrunjen impozantnim ruševinama gradine Stjepan grada. Terasa, koja nam ovaj slikoviti pogled dopušta spada jednoj Teki (slavenizirano tekija ili tecija), jednom samostanu derviša. U povijest postanka ovog muhamedanskog samostana uplice se narodno predanje, kršćanski srednji vijek i muhamedansko novije doba i dobiva jedan čudan podsjećaj na starohelenski mit (priču) o Perzeusu i Andromedi.

Narod kaže, da je u provaliji, iz koje Buna izbjegla, nekoč živio jedan zmaj, koji je Zemlji jedan grozan danak nametnuo (tribut): svake godine morala mu se izložiti jedna djevojka iz okolice za žderanje. Jednoć pogodi udes Milicu, lijepu kćer u Stjepan gradu vladajućeg vojvode Stjepana.

Sa teškom boli dade je otac. Ona je bila nad vrelom u pola visine stjenovitog zida izložena gdje se i danas nalaze još ostaci jednog zida. Tamo je navodno vodio jedan podzemni hodnik iz gradine. Ova neman primicala se već svome plijenu, da ga proguta, u to stiže u Blagaj pobožni derviš Sari (plavi) Saltuk iz Sirije. Pun plemenite hrabrosti stupi u borbu sa zmajem i savlada ga buzdovanom. Zmaj se branio i svojim je repom tako jako oko sebe mlatio, da je ve-

like komade iz stijene izbjegao. Vojvodu Stjepana ovo je junačko djelo toliko razveselilo da je hrabrom Saltuku dao svoju kćer Milicu za ženu i jedan mu samostančić sagradio, kome je on bio upravitelj (šeik).

Povijest ovog događaja nalazi se još u jednoj samostana u rukopisu, pokraj groba šeika i njegovog sluge, na zidu visi buzdovan sa kojim je ubio zmaja i svečev mač. Zato mu uveče postavljaju vrč sa vodom. Ujutro je, navodno, pod mokar, a vode je manje.

Samostan je još dugo postojao, ali je postepeno propadao. Na poslijetu je bilo samo još derviša u njemu, a kuća u ruševnom stanju.

Napokon dođe generalissimus Omer-paša u Hercegovinu. Dražesni položaj Blagaja dade mu misao, da obnovi propali samostan. To se dogodilo oko 1862. Da svoga vjernoga, iz Indije potječećeg putnog i ratnog druga Muhamed Efendi nagradi, učini ga šeikom ovoga lijepog i velikog manastira i oženi ga jednom djevojkom iz Nevesinja. I pokloni mu dva mlinova, koja je Ali-paša u Blagaju podigao po njemačkim mlinarima.

Novi sjaj samostana nije dugo trajao; 1871. pade dole jedan dio stijene i probi svod samostana. Od tada stoji opet ponovno porušen. Godine 1878. umrije Muhamed Effendi Hindija (Indijabac) kao zadnji Šeik Blagaja; njegova dva maloljetna sina žive od prihoda mlinova.... (Carl Peez Mostar i njegova kultura, 1891., prevod Miroslav Loose, 1946. i 1951.)

STRUČNJACI I LJUBITELJI PRIRODE JOŠ JEDNOM UPOZORILI

Gornji horizonti prijete HUTOVU BLATU

Ako Hutovo blato ne bude imalo dovoljno vode, onda neće biti ni turizma, ni biljnog i životinjskoga svijeta, a zbog manjka vode imamo i više ljetnih požara, upozorava Nikola Zovko

Na jedodnevnom seminaru koji je krajem septembra održan u organizaciji Znanstveno-istraživačke udruge Dole u Hutovu blatu na temu upravljanja kvalitetom i promocijom Parka prirode *Hutovo blato*, mnogobrojni predavači su kroz niz stručnih izlaganja zainteresirane upoznali s jedinstvenim prirodnim bogatstvom *Hutova blata*, turističkim potencijalima općine Čapljina, Hercegovačko-neretvanskog kantona, Federacije BiH, kao i načinima njihovog unapređenja.

- Osnovni cilj seminara je doprinijeti unaprjeđivanju kvalitete i promocije Parka prirode *Hutovo blato* na regionalnoj i svjetskoj razini i zbog vrijednosti koje ima dužni smo ga podržati, unaprijediti i tretirati na pravi način. Javnost se treba upoznati s istinskom vrijednošću i potencijalima ove prirodne oaze kako bi pojeli svijest ljudi i potaknuli odgovorne na kontinuiranu brigu o Parku prirode *Hutovo blato* - istakla je Julijana Mikulić Jurković, projekt menadžer Znanstveno-istraživačke udruge Dole.

Kroz razne domaće propise i međunarodne konvencije, sve su razine vlasti u BiH preuzele odgovornost za brigu o Hutova blatu i njihova je obveza da ovo područje tretiraju na ispravan način, ka-

zao je direktor Parka *Hutovo blato* **Nikola Zovko**, ističući da budućnost Hutovog blata ovisi o mnogim subjektima, prvenstveno elektroprivredama.

- Ako Hutovo blato ne bude imalo dovoljno vode, onda neće biti ni turizma, ni biljnog i životinjskoga svijeta. Zbog manjka vode imamo i više ljetnih požara.

LISTA UČESNIKA

Na seminaru su učestvovali i **Elma Karović**, menadžerica za upravljanje okolinom i auditor, **Darija Glibić**, menadžerica kvalitete, **Zineta Čimerlić**, EOQ menadžerica i auditor kvalitete, **Interquality d.o.o.** Sarajevo, **Nenad Brkić**, profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, **Marinko Dalmatin**, biolog, **Vanja Gavran**, direktor korporativnih komunikacija **HT Eronet** i **Melisa To-**

Ija, menadžerica digitalnih komunikacija.

Inače, seminar je održan u organizaciji Julijane Mikulić Jurković, projekt menadžera Znanstveno-istraživačke udruge Dole, uz sponzorstvo Elektroprivrede HZHB, nositelja projekta Ureda načelnika općine Čapljina, donatora projekta Ureda predsjednika Federacije BiH, te donatora predavača HT Eroneta.

- Izgradnjom manje hidrocentrale uzvodno od slapova mogla bi se kontrolirati vlažnost sedrenih stijena, te bi se tako sprječila opasnost da dođe do njihova pucanja - rekao je Trhulj.

Takođe je istakao da se Ministarstvo protivi realizaciji projekta *Gornji horizonti*, koji, ovako zamišljen, može dovesti do potpune devastacije Parka prirode *Hutovo blato*. Projekt menadžer Svjetskog fonda za zaštitu prirode WWF **Zoran Mateljak** kazao je da je preusmjeravanjem podzemnih voda u sistemu Dabarskog i Popova polja te rijeke Trebišnjice i Bregave sredinom prošloga stoljeća, Hutovo blato već izgubilo polovinu svojih voda, te kako bi se realizacijom projekta *Gornji horizonti* ugrozile i preostale podzemne vode koje napajaju ovu močvaru.

- Opasnosti da Hutovo blato ostane bez vode su realne, s obzirom na to da se nastavljaju projekti u hidroenergetskom sustavu rijeke Trebišnjice. Tražimo rješenja kako bismo sprječili daljnje propadanje Hutova blata - rekao je Mateljak.

Predsjednik FBiH **Živko Budimir** istakao je da Hutovo blato može puno više dati i u gospodarskom i u ekološkom smislu, te da projekt *Gornji horizonti* predstavlja ozbiljnu prijetnju. Ujedno je pozivao sve koji mogu odlučivati o realizaciji ovakvih projekata da dobro razmisle o svemu i da konsultiraju relevantne znanstvene studije o utjecaju na okoliš.

- Federacija bi moralna voditi više računa o problemima s kojima se suočava Park prirode *Hutovo blato*. Očito je kako je Vlada FBiH zapostavila određene gospodarske subjekte. O parkovima prirode će se ubuduće morati voditi više računa - zaključio je Budimir.

Google najavio kraj šifri EKSPERIMENTIŠU I S ODJEĆOM

Googleova menadžerka za informacijsku sigurnost Heather Adkins izjavila je na TechCrunch panelu da su korisničke šifre mrtve i da je došao kraj igre za sve koji se oslanjaju na lozinke kao metod zaštite podataka korisnika.

Adkinsova je na panelu Spies Like Us (Špijuni kao mi) otkrila da Google radi na novim metodama zaštite sigurnosti svojih korisnika, ali nije otkrivala detalje Googleovih poboljšanja sigurnosti svojih korisnika.

Reklje je tek da se eksperimentiše sa hardverskim sistemom tokena i Motorolinim sistemom identifikacije dodirom na uređaj koji je utkan u odjeću korisnika.

- Nijedan haker vam to ne može ukrasti - kazala je Adkinsova.

Uskoro u BiH

MULTIPAD 4 QUANTUM

ge uređajima koje će u skoroj budućnosti postati jedan od najrasprostranjenijih oblika oglašavanja.

Brand-menadžer za Prestigio MultiPad i GPS navigacije Malik Pašić najavio je i dolazak najnovijeg modela MultiPad 4 Quantum. - On dolazi u tri različite dimenzije - 7,85, 9,7 i 10,1 inč, IPS displejem sa Quad Core procesorom. U prodaji će se naći već od oktobra - kazao je Pašić.

Novo iz LG

VU 3 JE VVVVUUUUUUU?

LG je konačno predstavio svoj Vu 3, minitablet oboružan Snapdragon 800 čipsetom, specifičnim ekranom i Stylus olovkom.

Tvrtka iz Južne Koreje nije oduštašala od 4:3 ekrana, pa i 5,2-inčni zaslon rezolucije je 1280x960 Vu 3 ima takav omjer.

Tu je još dva GB RAM memorije i četverojezgrevni 2,26 GHz Krait 400 procesor podržan Adreno 330 GPU-om.

Ovo je Android 4.2.2 Jelly Bean uređaj, a podržava A-GPS/GLO-NAŠS kombinaciju, te NFC tehnologiju.

Još uvijek se, međutim, ne zna kada Vu 3 dolazi na tržiste i po kojim cijenama.

Valve najavio operativni sustav STEAMOS POTPUNO BESPLATAN

Prva od tri planirane velike novine za Steam otkrivena je krajem septembra. Riječ je o Valveovom vlastitom operativnom sustavu zvanom SteamOS, građenom na Linuxovoj arhitekturi i orijentiranom oko samog Steama.

SteamOS će biti potpuno besplatan za preuzimanje i instalaciju, a svoju će namjenu ostvarivati prvenstveno na velikom tv-ekranu, odnosno u dnevnom boravku. Naravno, igre koje podržavaju Linux moći će se igrati direktno. Problem pokretanja igara Windowsa i Maca na SteamOS bit će dijelom riješen time što će podržavati streamanje igara preko drugog računala. Dakle, na drugom ra-

čunalu upalite Steam, a na SteamOS uređaju, potencijalnom SteamBoxu koji se očekuje kasnije, streamate igre na TV.

Operativni sustav imat će sve funkcije koje ima i Steam - cloud saving, Big Picture mod, te Family Sharing - te nove, poput slušanja glazbe, gledanja tv-programa i filmova.

Valve trenutno radi sa nizom medijskih kuća koje će po-

držati SteamOS, a još nije otkriveno kada će tačno ovaj sustav postati dostupan.

Proširena linija SSD diskova

EVO GA I 840 EVO

Poznata serija SSD diskova Samsung 840 značajno je unaprijedjena novim modelom 840 EVO, u kojem je primenjena nova tehnologija TurboWrite.

Ona omogućava drastično brže sekvensijalno upisivanje podataka, a sa unaprijedenim NAND-om, novim kontrolerom i firmverom 840 EVO postiže superbrz odziv prilikom zahtjevnih poslova.

Novi diskovi koriste 3-bit MLC NAND druge generacije, koji omogućava veću gustinu zapisa, a unaprijedeni firmver i poboljšana obrada signala garantuju istu izdržljivost i pouzdanost kao kod prethodne serije, uz veću brzinu rada.

Ultraniska potrošnja struje omogućava duže trajanje baterije prenosnih računara, a diskovi serije 840 EVO, zahvaljujući algoritmu Dynamic Thermal Guard, održavaju optimalnu radnu temperaturu.

Novi Sony objektivi

NAKAČI I SLIKAJ

Sony je nedavno predstavio stilizirane objektive Cyber-shot DSC-QX10 i DSC-QX100, koji su predstavljeni kao savršeni partneri za novi Sony Xperia Z1 model, ali i za ostale pametne telefone.

Oba modela se jednostavno prikopčaju na smartphone širine od 54 do 75 milimetara i maksimalne debljine 13 milimetara, zatim povežu putem Wi-Fi mreže, pokrene Sony's PlayMemories Mobile ili NFC, iskoristi one-touch funkcija i sve je spremno za upotrebu.

Uređaji bi se na tržištu trebali pojavit u sedmici u kojoj ovaj broj magazina Start BiH stiže u kioske, a cijene nisu objavljene.

Darvin na jedan dan OBIĐITE GALAPAGOS

U novom Googleovom pothvatu *Street View* Trekkera omogućeno je da se sjedeći u vlastitoj fotelji posjeti veličanstveno otočje Galapagos.

Posao je, u suradnji sa Nacionalnim parkom Galapagos, Charles Darwin Foundationom, te Catlin Seaview Surveyom, urađen u okviru projekta *Darwin za jedan dan*, koji se provodi zajedno s *iNaturalistom*.

Google otvara pogled iz 360 stupnjeva na otočje i podmorje Galapagosa, a korisnici servisa mogu pomoći njihovom očuvanju kroz identifikaciju snimljenih biljaka i životinja.

Tajnoviti u Samsungu

NA POMOLU GALAXY F?

Samsung bi, sudeći po glasinama, početkom 2014. godine mogao predstaviti prvi model unutar nove Galaxy F linije.

Model bi trebao biti zasnovan na Octa-core Exynos procesoru te imati 16 megapikselnu kameru s OIS-om, a cijena bi trebala biti na nivou Galaxy Note modela.

Za sada se druge informacije ne pojavljuju.

meliš na potpuno novom *Ignite engineu*.

Vlasnici verzija za PC, PS3 i Xbox 360 tek će sljedeće godine moći uživati u novim tehnologijama, što je, možda, razlog za poprilično ciničnu reakciju iz Nintendo.

- Igra donosi nedostiznu autentičnost ovogodišnje nogometne sezone sa novim dressovima i postavama, ali bez promjena u gameplayu ili modovima - opisao je Nintendo Legacy FIFA-e 14 na eShopu.

Nije malo ni onih koji smatraju da Nintendo tako vraća EA-u za informacije da mjesecima nemaju gotovo nikakve planove za nove igre na Wii ili Wii U konzole.

Tokyo Game Show 2013 OKUPILI KREMU

Tokyo Game Show 2013 privukao je, tvrde organizatori, u četiri dana trajanja 270.197 posjetitelja, što je skok u odnosu na prošlogodišnjih 223.753, a svoje proizvode predstavile su 352 tvrtke iz 33 zemlje.

Predstavljalo se svašta - od igara, do

Grand Theft Auto V ZA DAN ZARADILI 800 MILIONA!

Peti opus najskuplje videoigrice ikada napravljene *Grand Theft Auto V* zaradio je više od 800 miliona dolara prvi dan prodaje, objavio je izdavač *Take-Two Interactive Software*.

Tvrta, vlasništvo marke Rockstar Games pod čijim je imenom igrica izdana, ističe da je to najbolja

prodaja bilo kojeg proizvoda u njoj povijesti.

Grand Theft Auto V smatra na najočekivanijom igrom godine, puštena je u prodaju u verzijama koje su kompatibilne sa Sonyjevim *PlayStation 3* i Microsoftovim *Xbox 360*.

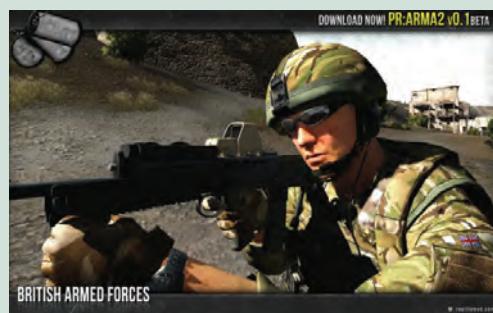
Mediji procjenjuju da je njeno stvaranje stajalo više od 270 miliona dolara, a od svojih početaka igrice te serije prodane su u 114 miliona primjeraka.

Project Reality 2 Team SPREMA SE NOVA PUCAČINA

Od iskusnih i talentiranih modera, okupljenih oko naziva Project Reality 2 Team, stiže najava za Project Reality 2, free-2-play multiplayer FPS koji će pokretati CryEngine 3.

Ova ekipa radila je Project Reality modeve unutar *Battlefielda 2* i *Arme 2*, a sada već malo više od godinu dana rade na standalone naslovu. Cilj je stvoriti realno pucačko iskustvo u virtualnom borbenom okruženju sa naglaskom na poticanje timskog igranja kroz taktički gameplay.

U početku će igra biti malih razmjera, sa fokusom na pješadiju i s opsežnim modelom rukovanja oružjem, koji će ciljati da bude što realističniji. Mape će biti veličine od jednog do dva kvadratna kilometra, a pucat će se *Advance and Secure* načinom. Igra je još uvek u *alpha* verziji pa je datum izlaska nepoznat.

Sony ima strpljenja PS4 ĆE POČETI SA GUBICIMA

Sony će u početku gubiti novac svakim prodanim *PlayStationom 4*, otkrio je **Masayasu Ito** u nedavnom intervjuu za *Eurogamer*, ali se očekuje da će prosječni kupac potrošiti dodatni novac na igre i *PlayStation Plus* članstvo i tako ublažiti gubitke generirane konzolom.

Ito, međutim, kaže da će *PlayStation 4* početi donositi profit i ako igrači ne kupe dodatne stvari i to mnogo prije svog prethodnika, čiji su troškovi proizvodnje bili ogromni zbog razvoja Cell procesora. Sony je već počeo privlačiti igrače da predu na novu konzolu nudeći velike popuste za *PS4* igre, koje igrači već imaju na *PlayStationu 3*.

ANIL KLJAJIĆ, GLUHI FRIZER BEZ POSLA

Ponekad osjećam da sam smetnja

Sada sam posebno tužan kada imamo goste koji nemaju problem sa sluhom, osjećam se kao lutka, jer njima je teško da sa mnom posebno komuniciraju, pa se uglavnom sve završi na zdravo, kako si, ima li posla, a ja bih volio da vodim dugačke razgovore

Tridesetogodišnji Anil Kljajić je sluh izgubio kada je imao pet i po godina. Sada je nezaposlen, iako je završio srednju školu za frizera i kaže da često, kada ga ljudi ne razumiju i kada ne uspijeva da komunicira sa drugima, sebe osjeća kao smetnju.

- Kada stojim u redu i ne mogu da se sporazumijem sa osobom kojoj se obraćam, a vidim da se iza mene stvara gužva, da ljudi negoduju, sebe počnem posmatrati kao smetnju. Uglavnom se sporazumijevam pišući, tako je prošla i cijela trudnoća moje žene jer je i ona gluha, ali ponekad je nemoguće pisati. U čekaonici kod ljekara mogu sjediti satima jer ne čujem da su me prozivali. Neka iskustva nikada neću zaboraviti. Jednom sam bio u bolnici i došla je medicinska sestra sa maskom preko usta, a ja mogu čitati sa usana ako neko govori polako, ali ona je odbijala da skine masku i trebalo je mnogo vremena da to ipak uradi, nakon čega smo se uspjeli razumjeti. Nedavno sam otišao da kupim kafu u jednoj prodavnici koja nije samoposluga i dok sam ja izgovarao kafu, a prodavač mi donosio razne vrste, od nes pa dalje, stvorila se gužva i odustao sam od kupovine. Ljudi koji čuju, imaju pogrešnu predstavu da gluhi mogu da govore, a to nije tačno jer mi imamo i problem sa govornim aparatom koji često fizički nije dovoljno razvijen - priča Kljajić.

Nije lako ni u privatnim komunikacijama.

- Moji roditelji i braća nisu naučili gestovni jezik i sada se najlakše sporazumijevam sa mamom, koja govori polako. Ali i ona ponekad zabrza, a onda se naljutim na nju, pa viknem da uspori. Ne znam objasniti tu razliku - zašto se u privatnoj komunikaciji ljutim na nju, a u javnoj sebe smatram smetnjom. Imao sam i teških trenutaka dok sam odrastao. Sada sam posebno tužan kada imamo goste koji nemaju problem sa sluhom, osjećam se kao lutka, jer njima je teško da sa mnom posebno komuniciraju, pa se uglavnom sve završi na zdravo, kako si, ima li posla, a ja bih volio da vodim dugačke razgovore. Volem da gledam *Lud, zbumen, normalan*, pratim izraze lica i situaciju, pa mi je to ponekad smiješno, a smiješno mi je i kada se svi oko mene smiju, ali volio bih da znam sve što se dešava u toj seriji. Inače mi je teško pratiti tv-program, a volio bih. Od oca sam naučio da se u pola osam sjedne i gleda dnevnik, ali ja nažalost to ne mogu. Mogu čitati novine, ali postoji cijeli niz riječi koje ne znam - priča Kljajić.

Prvo čega se sjeća vezanog za gubitak sluhu je strah njegovih roditelja da neće završiti školu jer su u to doba živjeli u Olovu.

- U našem komšiluku je živjela jedna gluha

osoba koja nikada nije išla u školu, ali je srećom socijalni radnik u Olovu mojima rekao da me upišu u Centar za slušnu rehabilitaciju u Sarajevu. To je bilo jako teško jer sam bio mali kada su me odvojili od roditelja, ali imao sam divnu učiteljicu, Kemalu Sarajlić. Kada sam bio drugi razred počeo je rat, morao sam se vratiti u Olovu i imao sam sreću da je direktor lokalne škole Avdo Hasanović pristao da me upišu sa djecom koja čuju. Tada su mi moja dva druga, Admir Helja i Almedin Zukić, poslije škole objašnjavali sve što smo učili, a ja sam njih naučio gestovni jezik, pa nam je bilo lakše da se sporazumijevamo. Poslije rata sam se vratio u Centar i završio sam srednju školu za frizera, ali nikada nisam, nažalost, radio taj posao. Kada sam završio školu vratio sam se u Olovu, ali su roditelji odlučili da se svi preselimo u Sarajevo da bih ja imao veće mogućnosti. I ništa se nije desilo. Jednom

- Velika je to sreća za sve nas jer i moji roditelji imaju tri sina i sada nam se prvi put rodila djevojčica, a niko se nije nadao da će se ja uopšte oženiti. Ali, nije lako. Prvih dana me bilo strah, žena i ja smo na smjenu dežurali pored kreveta da bismo vidjeli kada se probudi i zaplače, ali sada nam je tetka koja živi u Njemačkoj nabavila alarm koji vibrira i ima svjetleći signal, pa je mnogo lakše. I moja mama nam mnogo pomaže. A beba čuje, to smo provjerili prvih dana njenog života: reaguje kada luhnemo ili gužvamo novine. I, da, bojam se kako ćemo komunicirati kada poraste, ali nadam se da će, dok bude rasla, naučiti gestovni jezik i da ćemo u budućnosti uspješno komunicirati - priča Kljajić.

On priznaje da od rođenja kćerke razmišlja o tome da ode iz BiH negdje gdje je život gluhih osoba lakši jer je sistem bolje organizovan.

- Ovdje je sve gdje nemate tumača nemoguće uraditi. Ljudi ne razumiju da sam gluh dok im

ne pokažem člansku karticu udruženja gluhih. Slijepi imaju pse-vodiče, invalidi imaju kolica i druga pomagala, a mi smo praktično nevidljivi. U zemljama Zapada imate servise tumača koji omogućavaju da se tumač uključi putem *skypa* i to koriste i javne službe i preduzeća. Kod nas ljudi uče više stranih jezika, ali ne i gestovni jezik, a u BiH ima oko 20.000 gluhih i smješno mali broj tumača. Gluhi ljudi u BiH se osjećaju odbačenim i zato i ne rade na sebi koliko bi mogli. Bilo bi dobro kada bi u institucijama i bolnicama postojali tumači, ali i kada bi djeca u osnovnoj školi učila gestovni jezik jer nije ga teško naučiti - kaže Anil Kljajić.

P.S. Razgovor sa Anilom Kljajicom smo obavili zahvaljujući gestovnom tumaču Alenu Popoviću, generalnom sekretaru Udrženja gluhih i nagluhih osoba Kantona Sarajevo, koji je dijete gluhih roditelja. On objašnjava da je gestovni jezik lako naučiti, ali da je samo prevodenje ponekad dosta komplikovan, jer gluhe osobe neke riječi poput neuporedivo, higijena, hemijski elementi ili slično uopšte ne znaju, pa bi se moglo reći da su, bez obzira na stepen obrazovanja ili količinu znanja, polupismeni, a teško je i praviti razlike između sličnih riječi poput povjerenje i povjerenstvo. Popović je pomenuo i da je do prije desetak godina gluhoj djeci bilo zabranjeno da koriste gestovni jezik; da veliki broj roditelja gluhe djece ne želi da nauči gestovni jezik; da u svijetu već postoje razvijeni servisi za gestovni jezik koji gluhim osobama pomažu da budu sasvim integrirani u rad preduzeća u kojem su zaposleni ili društvo u cjelini i da je u posljednje vrijeme jako povećan broj ljudi koji žele da nauče gestovni jezik.

sam se SMS-om prijavio na oglas za posao i pitali su me koje mi je boje kosa i koliko sam težak, ali ne i da li znam da radim ili kakvo iskustvo imam i to me jako povrijedio. Drugi put su mi rekli da će mi se javiti, ali me nikada nisu pozvali. Nikada niko nije pudio da provjeri moje znanje ili sposobnosti i mislim da sam to sada već i zaboravio da radim. Povremeno radim kao bravari ili druge fizičke poslove, a kada ne radim dobijem socijalnu pomoć od 109 KM. Sada dobivam naknadu sa biroa za nezaposlene jer sam godinu dana radio u firmi *Librag*, koja se bavi obradom metalova i zapošljava gluhe i nagluhe osobe - priča Kljajić.

Proteklih godina mnogo je čitao i učio, koristi i dva gestovna jezika, *bhs* i međunarodni, pa razmišlja i o prekvalifikaciji, ali...

- To bih jako volio i često razmišljam o tome, ali to je za gluhe osobe neizvodivo jer ne mogu komunicirati sa profesorima - kaže Kljajić. On je nedavno dobio kćer.

Zatvorite ta vrata ubi me promaha!

Ako hoćeš da imaš najveći neboder na svijetu, to globalno nije nikakav problem, ako hoćeš imati najveći globalni filmski festival, to globalno također nije problem, ali kada hoćeš imati najvećeg atentatora na svijetu, onda to postane i globalni problem

► PITAO: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

1 Upravo ste izašli iz studija. Šta se radilo?

- Miksamo. Sa pijace se donijelo raznih sa stojaka i sada se to sve krčka da naša zahtjevna klijentela dođe na svoje (smijeh).

2 Nedavno ste snimali spot za pjesmu Western i sapunice. Kada se može očekivati na malim ekranima?

- Bit će ovih dana. Pjesma se inače zove *Ti voliš sapunice*. *Western i sapunice* je bio radni naslov jer je u njemu bilo kauboja, Indijanca, sapunica... Pjesma govori o jednoj porodičnoj drami baziranoj na različitim pogledima na ljepotu (smijeh).

3 Novi album Radovi na cesti se očekuje u oktobru i moći će se besplatno skinuti sa neta. Otakud u vremenu komercijalizacije nešto džaba?

- CD kao medij praktično više ne postoji već nekoliko godina. CD će naravno biti u

prodaji, ali to je sada generalno neka uspomena, kao nekada LP. To više nije nešto što može pokriti troškove snimanja ili donijeti neku zaradu. CD je danas više uspomena na vreme na kada je zamijenio LP i bio moderno čudo. Ovo je kao neki marketinški trik. Stranica sa kojoj se skida je interesantna sponzorima, tako da smo dobar dio troškova pokrili brendirajući tu stranicu. Trebalo je naći drugo rješenje da se pravi muzika, a da se to ne plaća iz svog džepa.

4 Kako uopšte napreduje borba za zaštitu autorskih prava?

- Iskreno, kod nas nikako. Mi smo tek ušli u evropske sisteme i polako se integrišemo u civilizovani svijet. Zadnja stvar koja će, pretpostavljam, biti važna i riješena na neki normalan način su autorska prava. Međutim, mislim da je za BiH, ali i za druge zemlje, šteta već napravljena. Ustvari, autorska prava u muzici su još i najmanji problem, jer ljudi koji se bave muzikom imaju 1001 način da prežive

- *Radovi na cesti* su dosta jednostavan album, bez nekih ambicija da bude u toku sa nekim političkim prilikama i događajima. Napravljen je u relaksirajućoj atmosferi. Radili smo ga dosta dugo i predstavlja malo opuštenije *Zabranjeno pušenje* od onoga na što su ljudi navikli.

6 Boško i Admir na YouTubeu odlično kotiraju. Mjerite li nekada puls na internetu ili je internet samo nužno zlo?

- Internet je za bendove poput nas, *Dubioze* ili *Piva spas!* To je posljednji otok slobode i posljednje mjesto gdje možete izbjegći direktive izdavača i medija o tome kako se trebate obući, kakvu muziku trebate raditi, šta je *in*, a šta *out*. Ja ne vjerujem da bi ovaj bend postao danas da nije bilo interneta. Postoje ljudi koji imaju desetine

medija i koji imaju apsolutnu kontrolu nad tim ko će biti popularan, gledan i slušan. Pokušajte se i sami sjetiti koliko ste puta vidjeli *Boška i Admiru* na nekoj televiziji ili o tome nešto pročitali u novinama, ali je zato na internetu već skoro pola miliona ljudi imalo priliku da vidi pjesmu. Zato kažem da je internet posljednji otok slobode i nadam se da će još puno bendova preko njega doći do svoje publike.

7 Mnogi imaju običaj reći da ste zarobljeni u onom vremenu, da se osjeti nostalgija i da su Vam pjesme nove a ustvari stare?

od svog posla. Ali ljudi koji se bave softverom, patentima... mislim da je za njih kasno. Naša pamet iz tih oblasti je već odlepršala. U posljednjih desetak godina sam po bijelom svijetu sreo stotine ljudi koji su iz BiH pobegli upravo zato što nisu imali nikakvu zaštitu svojih autorskih djela i ideja. Sada je za njih skoro svejedno da li će se usvojiti zakon o autorskim pravima. Autorstvo u BiH ne postoji nizašta, a postoje puno važnije stvari od estrade.

5 Kako biste ukratko predstavili novi album?

- Bend koji ima kilometražu i minuli rad ima kompleksan problem. Postoje neka očekivanja kod ljudi i navike, tako da na neki način ne možemo daleko pobjeći od *Zabranjenog pušenja* i onoga što ljudi očekuju. Može se napraviti neki manje *refresh*, ali ne možeš ništa dramatično ili radikalno mijenjati i nuditi ljudima pod ovim brandom. Sa druge strane, naš kao neki eksperiment je *Shadrwan Code*. To je naše mjesto gdje možemo biti dosta slobodni u izboru instrumenata, zatim kakav ćemo napraviti aranžman, s kim ćemo surađivati. Filmska muzika i *Shadrwan Code* su stvari koje su dosta povezane jer *Shadrwan Code* i jeste bend koji je nastao za potrebe nekih filmskih i pozorišnih projekata koje smo radili posljednjih nekoliko godina. Tu možemo donijeti fagot u orkestar ili klasičnog pijanistu da nam svira ili neki drugi instrument koji nije lako uklopiti u *Zabranjeno pušenje*.

8 U Rovinju na Sajmu medija ste bili moderator u diskusiji Sarajevo

2014. - Prilika stoljeća. I šta je prilika?

- To je jedna slatka turistička dilema, koju od svih značajnih godišnjica će obilježiti naredne godine - 100 godina od sarajevskog atentata, 30 godina od Olimpijade ili 20 godina Sarajevo Film Festivala. Ako hoćeš da imaš najveći neboder na svijetu, to globalno nije nikakav problem, ako hoćeš imati najveći globalni filmski festival, to globalno također nije problem. Ali kada hoćeš imati najvećeg atentatora na svijetu, onda to postane i globalni problem (smijeh). I sa povijesnog i sa turističkog i sa mnogih drugih aspekata to je zanimljiv jubilej. U krajnjoj liniji, i u našem vremenu postoje različita gledišta na sarajevski atentat.

9 Kažu da su Bosanci dominirali na ovom Rujanfestu u Zagrebu?

- Mi smo uvijek egzotična pojava. Najteže je biti prorok u svojoj kući. Definitivno, Zagreb je jako sklon našoj muzici, filmu i humoru. Činjenica je da smo ipak sačuvali, iako mnoge druge stvari nismo, film, muziku, a u posljednje vrijeme i pozorište ima visok nivo. Zadržali smo u ovim stvarima ugled i simpatije u cijelom regionu.

10 Koja je pjesma koju ste najviše izvodili u dosadašnjoj karijeri?

- Vjerovatno *Zenica blues*.

11 Spremate li kakav hit za Brazil naredne godine?

- Za Brazil spremam samo hladnu pivu i ozbiljne količine meze, jer mislim da se tamo nećemo kratko zadržati, pa trebaju ozbiljne zalihe (smijeh).

12 Izgleda da je na kraju Safet ipak sve sam uradio?

- On je đak jednog od najvećih trenera u svjetskim razmjerama svih vremena, Ivice Osimu. To su bitne referenze za nečiji rad. Mislim da je Safet bio dobar

izbor, iako možda nije bio trener Arsenala ili Barcelone. Moramo, ipak, biti svjesni i da je reprezentacija sazrela, igrači su svi u top formi, igraju za najbolje klubove, pa ni njih ne trebamo zaboraviti.

13 Financial times kaže da fudbalska reprezentacija ovim uspjesima može ujediniti narode u BiH. Slažete li se?

- Uspjesi u sportu i kulturi ujedinjuju svaki narod.

mo se SP u Argentini 1978, kada je uspjeh Argentine ublažio neke ozbiljne političke i socijalne probleme u toj zemlji. Ne treba čovjek od tih stvari da živi, ali mogu dosta pomoci u nekom samopoštovanju koje ljudi ponekad izgube, a to je uslov da se svi pomaknemo naprijed.

14 Stalno ste na relaciji Hrvatska - BiH. Osjeti li se sada neka veća razlika između Evropske unije i zemlje u razvoju?

- EU nije čarobni štapić. Ne ide ništa preko noći. Bio sam u nekim

zemljama EU za koje je BiH

Monte Carlo. Kada odete u

Bugarsku ili Rumuniju, vi-

dite da su oni puno dalje

od Evrope nego BiH.

Međutim, EU znači pristajanje na neka pravila ponašanja.

To je spremnost na zajedništvo, a Hrvatska je imala velikih problema sa tim zajedništvom.

Ima ih i sada, ali bar

n a

Sje-
ti-

deklarativnom nivou EU te obavezuje da ispunиш neke stvari koje si obećao. A svi mi znamo koliko se u našoj politici i privredi drži do obećanja. Mnogi su u EU, ali je veliko pitanje koliko će još trebati vremena da ljudi postanu odgovorni, produktivni u najboljem smislu te riječi. Upravo autorska prava, koja smo spominjali, dio su toga. Vidjeli smo ljetos neke ozbiljne stvari u smislu sankcionisanja piraterije i neplaćanja autorskih prava, ali potrajat će to još dok svi ne prihvate pravila ponašanja.

15 Kako ocjenjujete ovu našu tranziciju?

- Nažalost, naša najveća devastacija se desila poslije rata iako će to možda zvučati grubo i paradoksalno. Političari koje smo mi izabrali su napravili velike gafove. Kada se sjetimo Jugoslavije koja je pretrpila ogromno razaranje, Japana ili Njemačke, vidimo da se iz ratnog ništavila i devastačije može izvući i rat nije alibi za sve ovo što se nama dešava. Daleko od toga. Mislim da smo olakšalo mnoge ljude poslali vani. Na kraju krajeva i naša reprezentacija nije naš proizvod, ako ćemo biti pošteni. Ti momci su postali to što jesu zahvaljući ogromnom radu i tretmanu. **Danis Tanović** nije dobio Oscara zahvaljujući bh. ulaganjima u mlade talente i u bh.

film. Političari se time pušu, ali nemaju s tim nikakve veze. Danis za svoj film od BiH nije dobio ni dinara.

16 Šta bi Maršal uradio da je živ?

- Odmah bi se ubio i onda se okretao u grobu (smijeh).

17 Gostujete i saradujete na albumima mnogih kolega. Koji su preduslovi za saradnju sa Zabranjenim pušenjem?

- Nema preduslova. Ko god nas je zamolio za neku uslugu, mi smo uradili - od produkcije do kreative. Radili smo gudačke dionice za većinu bendova koji su imali takvu vrstu muzike. Nema puno saradnje među kolegama u rock-'n'-rollu. U R'n'R su ljudi dosta drčni i arogantni i misle da sve znaju i mogu sami. Ali moja karijera je velikim dijelom išla zahvaljujući pomoći nekih ljudi. Mi smo bili dosta ubogi slučaj (smijeh). Nismo imali nekih veza u muzici, niti su nam se roditelji time bavili. Dosta nam je pomogla ta starija raja, putem Milića Vukašinovića, Bore Kontića... Ja to nikada nisam zaboravio, a sada sam evo i ja nekome starija raja. Zato kada nas neko zamoli, mi mu učinimo.

18 Koji je najbolji mali koncert koji ste svirali?

- Najinteresantniji je meni bio Koloseum. Tada sam prvi put u životu imao priliku da sviram ljudima koji sjede (smijeh). Kao što je John Lennon rekao, ako neće da plješcu, onda zveckaju nakitom (smijeh). To je baš bilo zanimljivo iskustvo. Odjednom sva ona energija i moving postanu suvišni i moraš da se prebacis u neki potpuno drugi program da bi komunicirao.

19 A postoje li neka velika dvorana u regiju koju niste napunili, a želja Vam je?

- Ne patim od toga. Svi ti veliki džipovi, svi skupi satovi i ogromne dvorane su u većini slučajeva produžetak ku...

20 Koji je najbolji koncert na kojem ste Vi bili?

- Koncert Stinga, Springsteena i Petera Gabriela u Budimpešti, čini mi se 1989. godine. Išla je jedna ekipica iz Sarajeva. Baš sam se dobro proveo. Mi, djeca socijalizma, dolazimo u direktni kontakt sa tim velikim stvarima koje su se dešavale u muzici.

21 Već decenijama ste na točkovima, sa bine na binu. Šta uopšte ostane u pamćenju nakon toliko koncerata?

- Pamtim Pimpekovo rečenicu: Eh, da me po okuci plaćaju bio bih najplaćeniji muzičar na svijetu.

22 Prazni li se energija vremenom ili se još godinama vidi te u muzici?

- Mi nismo ušli u muziku sa namjerom da budemo profesionalci i da se obogatimo na tome. Ustvari, nismo ni očekivali nikakav uspjeh s obzirom na pare i zaleđe koje smo imali i šupu iz koje smo potekli (smijeh). Za takve lju-

de nema zime. Ljudima koji vole to što rade je sasvim svejedno i za njih nema krize i loših godina. Ako voliš muziku i svoju publiku, nikad ti se neće desiti da se toga zasitiš.

23 Ali ipak nekako morate održavati kon-diciju?

- Dosta nas drže koncerti kojih ima između 60 i 70 godišnje, pa su dobar trening. Neki dan mi je doktor rekao da je najbolji rekreativni sport koji održava sve sisteme mali fudbal. Ja se malim fudbalom bavim baš intenzivno cijeli život i to mi je za sada jedina ozbiljnija fizička priprema.

24 Da li ste naučili suprugu da skija?

- Jesam, jesam (smijeh). Ona skija samo kada je magla i oblačno pa ne vidi kolika je strmina. Zato je uvijek vodim u danima kada se ne vidi podnožje.

25 Koliko ona uopšte ima tolerancije za vaša česta odsustva?

- Ovakvi brakovi se uvijek smatraju rizičnim, ali sa druge strane ljudi se dosta požele pa ono vrijeme što smo skupa biva isuviše dragocjeno da bismo ga trošili na svađe i budalaštine. Tako funkcionišemo prilično dugo. Toga smo svjesni oboje. Ona je, doduše, imala iskustvo, a to je možda i formula uspjeha. Profesionalni je fotograf i provela je cijeli život slikajući muzičare i glumce, ljude koji baš i ne idu rano kući. Imala je stručnu spremu za ovakve likove poput mene (smijeh).

26 Koja su osnovna pravila na kojima in-sistirate kao roditelj?

- Rekao sam im da rade šta hoće, da budu šta hoće, neka se zanimaju čime hoće, podržat će ih u svemu u životu samo neka ne budu šupci.

27 Za koga sin navija i ide li na utakmice?

- Navija za Barcelonu. Današnja djeca nisu kao mi da navijaju za igrače koje možeš vidjeti na svom stadionu i koje možeš vidjeti na treningu. Svi se priklanjuju moćima, pa i dječa. To se zove globalizacija.

28 Kada ste pokretali New Primitives, da li ste očekivali baš ovoliku poplavu primitivizma?

- (smijeh). Bez tog akutnog primitivizma nema ni novog primitivizma. U zemljama gdje ima belaja, uvijek imaš inspiracije. Ne znam da li bih napravio ovoliko ovakvih pjesama da živim u Švicarskoj.

29 Ali možda zarad opštег dobra ne bi bi-lo zgoreg da ipak ubuduće počnete pro-

Dubioze ili Štuka, takvog kreativnog i umjetničkog potencijala. To je normalno. Jedno ide s drugim i čovjek se ne treba čuditi.

30 Spominjali smo Evropu u više navra-ta. Kakva je vjerovatnoća da nekada, u znak podrške, prošetate na gay paradama?

- Kod nas su stvari, koje su nažalost takve kakve jesu, rezultat neinformisanosti i neobrazovanosti, a tome mnogo kumuju i mediji. Ja sam par puta prisustvovao i u Hrvatskoj i u Srbiji

medijskim bitkama ZA i PROTIV, a da pri-tom godinama nemate nikakvu pravu infor-maciju. Ljudi i danas brkaju homoseksualce i pedofile, metroseksualce i travestite... Kod nas je ta cijela šuma poluinformati-ja i dez-informacija stvorila kod ljudi jedan odnos prema nečemu poput ovoga kakav je danas u Hrvatskoj prema cirilici, gdje 97 odsto Hrvata uopšte ne zna da je to njihovo pismo.

31 Zbog čega se najčešće pomjerite s mje-sta?

- Najviše zbog reprezentacije. Mi čak često istjerujemo iz kuće zbog toga. Evo, baš sada smo, zbog Slovačke, istjerali jednog momka iz stana jer nije pripadao bazičnoj postavi gledača. Smatrali smo da nosi šuhu i zamolili smo ga na poluvremenu da napusti naše prostorije.

32 Da li je propuh stvarno opasan koliko se priča?

- (smijeh). Otkud to pitanje? Nažalost, Nadre-alisti nikada nisu snimili taj skeč koji se zvao Promaha. Kamera ulazi kroz neki starovjekov-ni dvorac u kojem odjekuju krizi. Onda se vi-di noćni čuvar koji čuva objekat od povijesnog značaja i koji se drži za Zub i više: *Zatvorite ta vrata, ubi me promaha*. To je trebao biti prvi bh. horor Promaha (smijeh).

33 Da li su Vas ikada zvali u ove brojne realityje?

- Ja se volim odazvati na stvari kao što je Rat bendova i kada nešto ima veze sa muzikom. Na ove druge me, mislim, nisu zvali. To je sport za jedan profil ljudi kojima ja ne pripadam i ne bih se tamo snašao. Ne volim svoje priva-te stvari dijeliti van kruga porodice i prijatelja. Nisam baš egzibicionista te vrste.

Yash
Alina

Znat će se šta djeca trebaju da zna

Novi kurikulumi, koje spremaju 20 timova nastavnika i eksperata, trebali bi definisati znanje koje daci nose iz svakog razreda, ali bi mogli dovesti i do promjene nastavnih planova i programa

UFBiH trenutno dvadeset timova nastavnika i eksperata priprema kurikulume za 20 predmeta koje izučavaju učenici osnovnih devetogodišnjih škola u FBiH.

JEDNA ŠKOLA, RAZLIČITI UDŽBENICI

- Riječ je o kurikulumima koji se zasnivaju na ishodištima učenja, dakle na onom što dijete treba da zna nakon završenog svakog razreda. Do sada smo imali okvirni nastavni plan i program na oko 700 strana, koji je definisao šta sve djetetu u školi treba ispredavati i to bez vodenja računa o tome da li to njemu treba i da li ono to može usvojiti, a uz to je bio okvirni, pa po kantonima, osim različitih lekcija i lektira i onih 30 posto prilagodljivog gradiva za određene predmete, imamo čak i različite predmete. Sada smo stvari postavili na drugi način i definisali šta dijete treba da zna nakon kog razreda. Očekujem da će ovaj posao radnih grupa biti završen do kraja godine i da onda ćemo na usvajanje nastavnih planova i programa i pripremanje udžbenika. Sve ovo bi trebalo voditi ka rasterećenju učenika i njihovoj većoj propodnosti - pojašnjava federalni ministar obrazovanja Damir Mašić.

On naglašava da je ove radne grupe osnovala koordinacija ministara obrazovanja kantona i FBiH, u kojoj učestvuju ministri iz sedam kantona, što znači da aktivnosti radne grupe imaju široku političku podršku.

- Sa novim kurikulumima idemo u izradu novih udžbenika, na sasvim novim principima. Ideja je, za sada samo ideja, da imamo po jedan ili najviše dva udžbenika za svaki predmet, da prosvjetari na nivou kantona odlučuju koji od tih udžbenika će koristiti i da jedan udžbenik bude u upotrebi u cijelom kantonu, da ne dolazimo u situaciju da i u jednoj školi imamo u upotrebi više udžbenika za isti predmet, a ne na području kantona - pojašnjava Mašić. Paralelno s ovim grupama, Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo je formiralo radnu grupu za izradu kurikuluma za maternji jezik.

- Radne grupe koordinacije ministara i ova naša radna grupa nipošto nisu paralelni ili odvojeni procesi, nego smo mi nešto ranije napravili projekat i dobili novac od Ambasade Norveške da napravimo kurikulum za jezik, оформili radnu grupu i to će biti nešto brže i operativnije. To ćemo ponuditi koordinaciji na usvajanje i primjenu i u drugim kantonima, ali je važno

da se zna da su sve te aktivnosti iskoordinirane - pojašnjava sada već bivši kantonalni ministar obrazovanja Damir Marjanović.

Aktivnosti radnih grupa su u dobroj mjeri zasnovane i na zaključcima javnih rasprava koje su prošle godine vođene u cijeloj Federaciji i u kojima je učestvovalo više od 300 nastavnika, savjetnika, eksperata, predstavnika nevladinih sektora, vijeća škola, udruženja roditelja... Iz Ministarstva obrazovanja pojašnjavaju da je osnovni cilj ovih javnih rasprava bio da iznađu najadekvatnije načine za modernizaciju, rasterećenje i ujednačavanje nastavnih planova i programa u FBiH kroz povezivanje kurikuluma, integriranje sadržaja svih nastavnih predmeta od 1. do 9. razreda i dostizanje standarda škole po mjeri svakog djeteta u kojоj je sve usmjereni na razvijanje sposobnosti djece da razumiju i primijene stečeno znanje.

Ulasku u ovaj proces prethodile su analize postojećih nastavnih planova i programa, koje su pokazale da u pojedinim predmetima smanjen broj časova nije pratilo reduciranje gradiva, što je one mogućilo realizaciju plana i programa, da su neki predmeti pretrpani faktografijom (biologija, hemija...), da udžbenici za određene predmete nisu u skladu sa nastavnim planom i programom,

I da znaju?

da određene predmete predaje pogrešan nastavni kadar, da je status nastavnika određenih predmeta nezadovoljavajući, da su učionice neadekvatno opremljene, da za određene predmete treba počevati broj časova praktične nastave...

POSAO NIJE LAK...

Da je izmjena *kurikuluma* neophodna govor i izvršna direktorica sarajevskog Centra za obrazovne inicijative *Step By Step Radmila Rangelov Jusović*, ali ona upozorava da u tom procesu treba biti oprezan.

- Izmjene nastavnog plana i programa u FBiH suneminovnost i tu više ne bi trebalo imati никакve dileme. Ali dok postoji generalni koncenzus da je postojeći nastavni plan i program često veća kočnica učenju i razvoju nego što je podrška, ne postoji i koncenzus o tome kakav *kurikulum* želimo. Značajan broj nastavnika, ali i roditelja, još uvijek živi u prošlosti, nostalgično se prisjećajući sistema obrazovanja u kojem su oni školovani, pa su poziv na promjene često samo deklarativni. Nikako da se pomirimo sa činjenicom da se sve oko nas promjenilo i da djeca žive u svijetu u kojem je važnije da znaju misliti i rješavati probleme, da znaju sami

učiti, pronalaziti i koristiti dostupne informacije, da znaju sarađivati sa drugim ludima, da vjeruju u sebe i, nadasve, da žive zdravo, imaju prijatelje i pronalaze radost u životu - kaže Rangelov Jusović.

Jedna od najgorih stvari koju čini sadašnji nastavni plan i program, a nerijetko i roditelji, jeste to, smatra ona, što djeci sve serviraju unaprijed, zatrpuvaju ih formalnim znanjima kojima ne vide nikakvu svrhu i smisao, ne dozvoljavaju im da istražuju, oprobavaju, rizikuju, oslanjaju se jedni na druge, postanu samostalni, pa ili im ubijaju svaku misao i pretvaraju ih u reproduktivce bez ideja ili ih previše štite i ne dozvoljavaju da se razviju.

- Ali isto tako svako ko misli da je izraditi novi, savremeni *kurikulum* jednostavno i da je to moguće urediti u kratkom vremenskom periodu, ne razumije šta sve ova promjena podrazumijeva. Naime, svaki obrazovni sistem je jedinstven i veoma je važno razumjeti kontekst unutar kojeg se reforma odvija i graditi je na postojećoj praksi i iskustvima - kaže Rangelov Jusović.

Već se pokazalo, podsjeća naša sagovornica, da preuranjene i nedovoljno dobro pripremljene reforme, ma koliko one bile oslojene na pozitivne primjere prakse u svijetu i uvedene sa najboljim namjerama, ne daju dobre rezultate, nego čak stvaraju otpor prema dalnjim promjenama i potiču zahtjeve za povratak na staru praksu, kao što je bio slučaj s inkluzijom djece sa poteškoćama, s

nana Trbić, iz Fonda otvoreno društvo. Izmjene nastavnih planova i programa podržavaju i sindikati prosjetara.

- Mi u kantonalnim sindikatima odavno ukazujuemo na probleme u osnovnom obrazovanju i vrlo smo zadovoljni time što se krenulo u promjenu koncepta i eliminiranje negativnosti koje smo uočili tokom prelaska sa osmogodišnjeg na devetogodišnje osnovno obrazovanje. Zadovoljni smo činjenicom da su prosjetari uključeni u radne grupe jer se oni do sada nisu pitali oko toga - kaže *Saudin Sivro*, predsjednik Sindikata osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantunu Sarajevo.

On smatra da je važno da se kroz ove procese smanji i broj časova jer sada djeca u, recimo, devetom razredu imaju svaki dan po šest časova.

- To je preporno za taj uzrast i to se mora promijeniti, pa čak i po cijenu norme koja se, sa smanjenim natalitetom, pojavljuje kao ozbiljan problem za prosjetne radnike. Jer lakše je riješiti tehnološki višak, nego štetu nanesenu djeci lošim obrazovnim sistemom. Sa druge strane, najavljeno je da ćemo sa novim nastavnim planom i programom ići i u proces izrade novih udžbenika i mi se nadamo da će oni sada i sistemski, a ne samo deklarativno, više zadovoljiti potrebe učenika nego potrebe škole - kaže Sivro.

U zaključcima Fonda otvoreno društvo BiH, iz

NEĆE OPŠTINAMA

Nakon inicijative iz nekoliko opština da se predškolsko i osnovno obrazovanje spusti na nivo opštine, nekoliko kantonalnih sindikata obrazovanja je pokrenulo inicijativu da se obrazovanje u FBiH podigne na nivo entiteta, odnosno sa kantona prebací na FBiH da bi se izjednačila prava i obaveze nastavnog kadra, ali i kvalitet nastave i opremljenost škola.

- Sindikati obrazovanja u Sarajevu, Unsko-san-

skom i u Zeničko-dobojskom kantonu su skupština uputili inicijative da se obrazovanje podigne na nivo FBiH i najavili smo generalni štrajk ako dođe do spuštanja obrazovanja na nivo opština jer to bi značilo ozbiljnu diskriminaciju i za prosjetare i za učenike. Opštine u FBiH različito su razvijene i imaju različite materijalne mogućnosti, pa bi razlika u platama bila i do 30 posto, a razlika u opremljenosti škola neuporediva - kaže *Saudin Sivro*.

uvodenjem opisnog ocjenjivanja, devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja i slično.

- Da bi se došlo do istinske reforme nastavnog plana i programa, to mora biti odluka koja nadilazi lokalna i entitetska ministarstva obrazovanja, potrebno je izdvojiti značajna sredstva, uključiti veliki broj stručnjaka i praktičara, ali i roditelje i djecu i pratiti promjenu kako bi je prilagodili našim potrebama. Vidjet ćemo da li postoji volje i snage za to, da na tome radimo svaki dan - kaže Rangelov Jusović.

I Fond otvoreno društvo BiH, koji je godinama provodio analize udžbenika i nastavnih planova i programa, podržava ovaj proces.

PITA SE I PROSVJETARE

- To je proces koji je započela Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje u BiH i koji je već podržan od strane nekoliko kantonalnih ministarstava obrazovanja, a Fond je član radne grupe kantonalnog ministarstva obrazovanja u Sarajevu koja je, između ostalog, napravila i analizu postojećih nastavnih planova i programa, koja je objavljena prije godinu dana i u kojoj su dati argumenti za izradu novih nastavnih planova i programa - podsjeća Dže-

oktobra prošle godine, stoji da novi okvirni *kurikulum*, kao i školski i razredni *kurikulumi*, moraju biti fleksibilniji i usmjereni na rezultate, te obezbijediti veću profesionalnu autonomiju i odgovornost svih učesnika u odgojno-obrazovnom procesu, te da moraju biti usmjereni na dijete, razvojno primjereni i fleksibilno strukturirani, moraju osigurati integrisanje nastavnog plana i programa unutar i među različitim predmetnim područjima, reflektovati savremene teorije učenja i pomoći nastavnicama i nastavnicima da unaprjeđe proces učenja i poučavanja.

Novi *kurikulum* mora pružiti mnoštvo prilika za različite forme socijalne interakcije, mora naglašavati potrebu i pružati mogućnosti da djeca koriste raznolike izvore znanja, razmatraju probleme sa različitim aspekata i perspektiva i svakodnevno i odgovorno koriste ICT, mora biti kulturološki osjetljiv i pomagati djeci da razviju uzajamno uvažanje i uvažavanje različitosti, osjećaj za društvenu pravdu, da im pomogne da razviju sopstveni identitet i osjećaj samopoštovanja i samopouzdanja, mora sadržati elemente za praćenje i procjenjivanje napredovanja djece i mora imati jasno definisanu ulogu i značaj roditelja i staratelja.

(r. č.)

MALO JE ŠANSI DA ČOVJEK KOJI SA 50 I VIŠE GODINA OSTANE BEZ POSLA, NEKAD NAĐE NOVI

Jezik i tehnologije ili lojalnost i pouzdanost?

Po evidencijama zavoda i službi zapošljavanja, posao u Bosni i Hercegovini čeka oko 115.000 osoba starijih od 50 godina, koji tako čine jednu od najbrojnijih kategorija u korpusu nezaposlenih čiji obim je već dostigao brojku od 553 hiljade

DJЕCA SE MORAJU BRINUTI O RODITELJIMA

Kada je riječ o osobama starijim od 65 godina koji nemaju pravo na penziju, oni se mogu obratiti centrima za socijalni rad sa zahtjevom za stalnu novčanu pomoć. Međutim, na taj zahtjev neće biti pozitivno odgovoreno ukoliko oni ne dokažu da nemaju srodnika koji su po zakonu dužni da ih izdržavaju i nemaju pokretne ili nepokretne imovine iz koje mogu obezbijediti izdržavanje.

- Nažalost, Zakon je takav. Ako ti ljudi imaju radnospособnu djecu, oni ne mogu ostvariti pravo na stalnu novčanu pomoć jer su po Zakonu djeca dužna da izdržavaju roditelje. Koliko je to korektno, to je neka druga tema, ali to kaže zakon. Kada je riječ o imovini, primjera radi o zemlji, zakon ne prepoznaže da li se ta zemlja ili za koji iznos može prodati ili da li za nju uopšte ima kupaca. To za zakon ne znači ništa. Stambeni prostor

se podrazumijeva kao nepokretna imovina. Kada je riječ o subvencioniranju centralnog grijanja, Uredba kaže da površina ne može prelaziti 44 kvadratna metra za jednočlano domaćinstvo. Ako prelazi tu površinu, gubi se pravo na subvenciju. Za svakog sljedećeg člana računa se dodatnih 10 kvadrata - kaže Mirsada Poturković, direktorkica Javne ustanove Centar za socijalni rad Sarajevo.

Finansijsku pomoć u ovom Kantonu po raznim osnovama, ne samo stariji od 65 godina, ostvaruje oko 800 korisnika.

- Ta pomoć iznosi 120 KM plus 50 KM za režijske troškove. Po mojim informacijama, to je najveći iznos u Federaciji. To vam dovoljno govori. Mi u Centru svjesni smo težine stanja socijalne potrebe što pokazuje i sve veći broj zahtjeva, ali nažalost ne možemo ništa više uraditi - kaže Poturkovićeva.

» PIŠE: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

U procesu privatizacije u Bosni i Hercegovini, desetine hiljada radnika je ostalo bez radnih mјesta, među kojima je i veliki broj onih starijih od 50 godina. Istovremeno, hiljade mlađih na biroima postepeno stare čekajući posao.

U svakom slučaju, svima onima koji kao nezaposleni dočekaju 65. rođendan Žavodi za zapošljavanje će ga čestitati brisanjem sa evidencije. A onda..

PRILIKA ZA JEDAN ODSTO

Po evidencijama zavoda i službi zapošljavanja, posao u Bosni i Hercegovini čeka oko 115.000 osoba starijih od 50 godina, koji tako čine jednu od najbrojnijih kategorija u korpusu nezaposlenih čiji obim je već dostigao brojku od

553 hiljade.

Dodatni problem ove populacije predstavlja i to što sa godinama evidentno opada i njihova atraktivnost na tržištu rada, pa će novu šansu dobiti tek mali dio onih koji završe na birou. Federalni zavod za zapošljavanje, u skladu sa Strategijom zapošljavanja Federacije BiH 2009-2013. godine, realizirao je mjere aktivne politike zapošljavanja koje se odnose na teško zapošljive kategorije nezaposlenih osoba. Tako je prošle godine započela realizacija programa *Prilika za sve*, koji se odnosi na više teško zapošljivih kategorija nezaposlenih, a kojim su predviđena veća poticajna sredstva za osobe iznad 40 godina, žene i mlade bez radnog iskustva u odnosu na ostale kategorije. Ovim programom je obuhvaćeno 1.647 osoba.

Također, u saradnji sa Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike - Jedinica za implementaciju projekata socio-ekonomskе podrške, obuke i prezapošljavanja (PIU SESER), u toku je realizacija trogodišnjeg projekta podrške mrežama socijalne sigurnosti i zapošljavanja (SSNESP) u okviru kojeg su objavljeni javni poziv poslodavcima da se prijave za učešće u programu sufinansiranja zapošljavanja, te javni poziv nezaposlenim osobama da se prijave za učešće u programu samozapošljavanja.

- Kroz dosadašnju realizaciju projekta koji se odnosi i na osobe starosne dobi iznad 40 godina, čija je realizacija započeta u oktobru 2010. godine, uslugu je dobilo više od 3.000 osoba. Od tog broja, više od 40 posto su osobe životne dobi iznad 40 godina. Kada su u pitanju efekti ovog projekta, 70 posto korisnika poticaja za zapošljavanje i samozapošljavanje ostaju u radnom odnosu i nakon završetka podrške, dok su efekti, kada je u pitanju sufinansiranje troškova obuke, nešto veći od 20 posto - kažu u Federalnom zavodu za zapošljavanje.

U Žavodu dodaju da je tokom prošle godine zbog zaposlenja sa evidencije brisano 51.766 osoba, ali da ne raspolažu sa podacima o njihovoj starosnoj strukturi.

POSLODAVAC BIRA

- Podaci kojima mi raspolažemo govore o tome da je do sada trend išao u pravcu da su se poslodavci većinom odlučivali za mlađu radnu snagu koja posjeduje savremene vještine i znanja, naročito poznavanje stranih jezika i informacionih tehnologija i komunikacijskih vještina. Međutim, određene nedavne, ali nezvanične studije o tržištu rada u BiH pokazuju da se taj trend mijenja i da poslodavci ipak daju prednost osobama starije dobi i to zbog njihove izraženije pouzdanosti i lojalnosti - kažu u Federalnom zavodu.

U Žavodu za zapošljavanje Republike Sрpske ističu da, kada je riječ o skoro svim projektima zapošljavanja koje realizuju u okviru Akcionog plana zapošljavanja u ovoj godini, prednost u korištenju sredstava imaju poslodavci koji zapošljavaju lica kojima je do sticanja uslova za penziju ostalo od jedne do tri godine, kao i lica koja duže čekaju na zaposlenje, što se najvećim dijelom odnosi na lica iznad 50 godina starosti.

- Ne može se generalno reći da svi poslodavci izbjegavaju ovu populaciju jer sve zavisi od zahtjeva poslova i zadataka za koje poslodavci iskazuju potrebe za radnicima sa jedne strane, kao i zanimanjima, sposobnostima i kompetencijama koje posjeduju kandidati koji se upućuju na te poslove - navode u Žavodu RS.

Tako bar kaže teorija, dok praksa ili tačnije evidencija, pokazuje da se od oko 50.000 onih u dobnom rasponu od 45 do 65 godina koji traže posao u ovom entitetu, njih oko 11.000 muštuluku nadaju duže od devet godina.

Nešto više od 6.000 nezaposlenih iz ove dobove skupine na birou su samo sedam, do devet godina.

Istina, najviše *biro-veterana*, njih oko 10.000, koji na posao čekaju duže od devet godina, u RS je u doboj skupini od 30 do 44 godine. Situacija nije ništa bolja ni u FBiH, gdje prema podacima iz posljednje Ankete o radnoj snazi BiH, 50.000 osoba posao čeka duže od 10 godina.

IMA LI ŽIVOTA POSLJE 65?

Javne službe za zapošljavanje u Federaciji BiH imaju obavezu, u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, da uplaćuju doprinose za penzijsko-invalidsko osiguranje nezaposlenim osobama kojima nedostaju do tri godine do odlaska u penziju.

U augustu ove godine to pravo u FBiH koristila je 451 osoba. Inače, na evidenciji nezaposlenih osoba mogu se voditi osobe dobi do 65 godina.

- Javne službe za zapošljavanje u FBiH imaju zakonsku obavezu da na evidenciji nezaposlenih vode osobe do 65 godina starosti, što podrazumijeva i ostvarivanje određenih prava kao što je zdravstveno osiguranje. Nakon što napune 65 godina, u skladu sa važećim zakonskim rješenjem, moraju se brisati sa evidencije nezaposlenih, nakon čega svoj status rješavaju ili putem Žavoda PIO/MIO ili neke druge ustanove socijalnog karaktera. Uglavnom, javne službe za zapošljavanje prema tim osobama, nakon što napune 65 godina, nemaju više nikakvih obaveza u smislu isplate socijalnih penzija ili ostvarivanja prava na zdravstveno osiguranje - ističu u Federalnom zavodu.

Slična zakonska regulativa važi i u RS-u. U BiH, dakle, za razliku od razvijenih zemalja, nakon brisanja sa evidencije biroa, stariji od 65 godina nemaju pravo na neki vid socijalne ili starosne penzije.

- Kratko rečeno, nemaju pravo na bilo kakvu penziju. Zakon je jasan i predviđa minimalno 20 godina radnog staža - poručuju iz Žavoda PIO/MIO FBiH.

S obzirom da je pomenuta anketa o radnoj snazi u BiH pokazala je da ukupan broj radnospособnog stanovništva u doboj skupini od 50 do 64 godine u BiH gotovo 650 hiljada, u narednim godinama gotovo izvjesno se može očekivati dramatično usložnjavanje socijalne situacije u BiH, prije svega kod starije populacije.

I Rimljani su tu čuvali Vrbas

Iako se ne zna kad je počela gradnja banjolučke tvrđave, zna se da su i Rimljani upravo ovdje postavili svoje bedeme za odbranu puteva u dolini Vrbasa, a da su sve kasnije vojske Kastel nastavljale dograđivati i ojačavati

Ucentru Banje Luke, na lijevoj obali Vrbasa, na ušću rijeke Crkvene, nalazi se *Kastel*, vojna utvrda za koju нико sa sigurnošću ne zna kada je izgrađena, ali se zna da je najstariji objekat izgrađen u Banjoj Luci, da nikada nije bila osvojena, a da su je svi vladari sa pažnjom održavali i dograđivali.

ŠTA DANAS ŠТИ

Kastel je, opasan debelim kamenim zidovima sa kulama i puškarnicama, u svim neprijateljskim vojničkim napadima i osvajačkim poh-

dima na Banju Luku, štitio kotlinu Vrbasa, a danas te zidine štite ljetnu pozornicu, igralište za djecu, park i šetalište, nacionalni restoran i Zavod za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeđa RS.

Tvrđava *Kastel* je 1950. proglašena dobrom kulturno-istorijskog nasljeđa prve kategorije, 2002. godine uvrštena na listu ugroženih spomenika BiH, a od 2004. je i nacionalni spomenik BiH. Danas ovom tvrđavom upravlja grad Banja Luka, dio novca za obnovu obezbijedila je Evropska komisija...

No, krenimo redom.

Tvrđava *Kastel* je najstariji istorijski spomenik u gradu Banja Luka, a najstariji tragovi naselja na području Banje Luke su ostaci neolitskog naselja koji su pronađeni upravo na prostoru današnjeg *Kastela*.

Mnoge okolnosti upućuju na zaključak da se upravo tu nalazilo i rimsко naselje *Castra*. Dokumenti kažu da su Rimljani imali jake razloge da brane cestu koja je prolazila kotlinom Vrbasa. Na prostoru današnjeg *Kastela* pronađeni su rimska keramika, novac i tra-

No, u povelji iz 1525. godine precizno se navodi da je Banja Luka, zapravo, ime tvrđave koja se zvala *Castell Nostro Bagna Luca*. Iz sadržaja povelje može se zaključiti da je *tvrdava Banja Luka* bila izgrađena na mjestu nekog starijeg utvrđenja kao dio granice na Vrbasu u sistemu odbrane ugarskog kraljevstva protiv Turske poslije 1463. godine.

Intenzivna izgradnja Kastela počinje u pretposljednjoj deceniji XV vijeka, za vrijeme osmanske vladavine i vlasti Ferhad-paše Sokolovića, koji je vladao od 1574. do 1588. i koji, pored ovog utvrđenja, gradi i niz drugih objekata orientalnog tipa.

OTOK MEĐU RIJEKAMA

Na mjestu današnjeg Kastela Ferhad-paša prvo gradi svoju utvrđenu *tophanu*, a desetak godina kasnije ta *tophana* prerasla je u pravi utvrđeni grad sa kulama i tabijama, bila je neprestano dograđivana, pa je na prelazu iz 16. u 17. vijek bila pretvorena u pravi grad. Kasniji radovi na sanaciji Kastela pokazali su da je tvrđava imala vlastiti sistem snabdijevanja vodom koji se sa-

SAČUVANO JAJE

Na prostoru same tvrđave Kastel nađeno je dosta arheoloških tragova - đule iz vremena Austrijsko-turskog rata iz 1737. godine, odnosno čuvene bitke kod Banje Luke koju su Austrijanci izgubili, dobro očuvani kovani klinovi od gvožđa, turska lula, keramičke posude i drugi predmeti iz turskog doba, ali i jedno sasvim očuvano kokošije jaje!

Za njega se vjeruje da potiče iz doba osmanske vladavine, a arheolozi smatraju da ono pokazuje da su graditelji, u namjeri da pojачaju vezivno svojstvo krečnog maltera kojim su tada zidali, u njega dodavali i jaja. U samoj tvrđavi su i rimske sarkofage, nađeni u Šargovcu, i rimske miljokaze sa nekadašnjeg puta Sallona - Servitium.

stojao od kanala, bunara, vrtača...
Pošto leži na ušću Crkvene u Vrbas, od tvrđave su bila podignuta dva mosta. Jedan je išao preko Vrbasa, u blizini sadašnjeg Gradskog mosta, a drugi preko Crkvene.

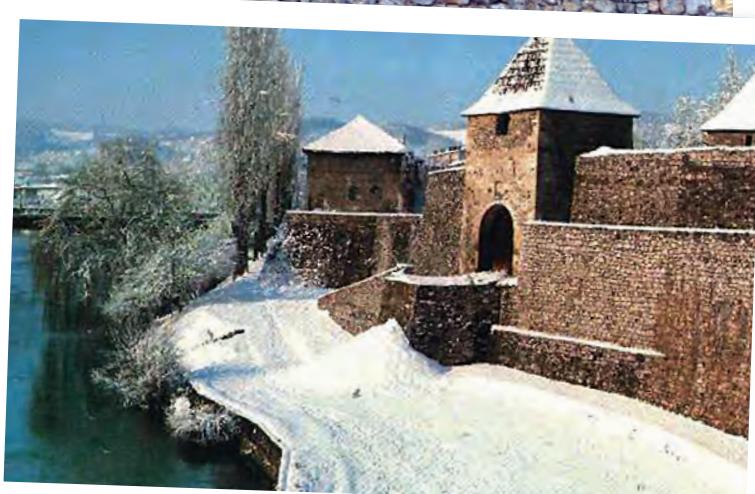
Izgled mosta preko Vrbasa sačuvan je samo na jednoj staroj gravuri. Vrbas i Crkvenu povezivalo je veliki opkop ili šanac, tako da je tvrđava svojevremeno bila praktično utvrđeno ostrvo kojeg su okruživale vode dviju rijeka.

Na zidovima tvrđave je, također, bio i veliki drveni konak, koji je gledao na Vrbas, kao i niz zidanih objekata iz perioda dok je u tvrđavi bila austrougarska vojska. Tvrđava, ali i grad Banja Luka, posebno dobijaju na značaju za vrijeme ratova Austro-Ugarske i Turske, kao važan geostrateški centar.

Tvrđava, kao ni čaršija, u periodu austrougarske okupacije ne doživljava modernizaciju, čak se smatra da je sredinom 19. vijeka bila pričinjeno oštećena, o čemu svjedoče mnogi zapisi putopisaca i prolaznika.

Novinar i publicista, ali najprije sakupljač isto- >

**POZITIVNA
BiH**

govi planskog građevinarstva, a posebno važan nalaz je antički žrtvenik posvećen bogu Jupiteru, koji je pronađen 1885. godine, prilikom gradnje mosta preko rijeke Crkvene.

Okolina Kastela doživjela je mnoge promjene u periodu od 5. do 12. vijeka, uslijed brojnih migracija stanovništva, ali se kontinuitet njegovog razvoja nije prekidao.

Na prostoru tvrđave pronađeni su i ostaci sla-

venskog naselja iz perioda ranog srednjeg vijeka, između 8. i 12. vijeka. Naime, istorija Bosne srednjeg vijeka bilježi postojanje Vrbaškog grada koji se, po jednoj pretpostavci, nalazio na mjestu današnjeg Kastela. Po drugoj pretpostavci, Vrbaški grad se identificira sa Podgradcima u Potkozarju, ali to je iz jedne druge priče.

rijskih činjenica i lijepih priča, Slavko Podgorelec se bavio i *Kastelom*, pa kaže da o njemu postoje i epske i lirske legende i priče.

- Za *Tvrđavu banjolučku*, koja se tek od dołaska Austrijanaca 1878. službeno zove *Kastel*, ne zna se kada je tačno sagrađena. Pouzданo je da je ovdje bila utvrda još za vrijeme Rimljana, a unutar nje i bazilika, te da su svi kasnije dolazeći, i Slaveni i drugi, zapuštene fortifikacije utvrdili i obnavljali. Cinili su to i Turci za vrijeme Ferhad-paše Sokolovića. *Kastel*, navodno, nikada u istoriji nije osvojen, ali se mnogo krvi za njega isprolijevalo - priča Podgorelec.

Njemu je posebno zanimljiva zgoda povezana sa velikim bojem u prvoj polovini 18. vijeka.

- Naime, događaji iz historijske sive zone nerijetko se prešutkuju, ponajprije zbog dnevne politike, ali su činjenice, s druge strane, tvrdoglave pa govore. Tako tada ni svi Bošnjaci nisu bili Turci, a kršćani, odnosno hrišćani su kolaborirali i uzajamno, ali i sa Turcima, odnosno muslimanima, pa u toj istorijski poznatoj bitki za Banju Luku iz 1737. godine, Austrijanci se, iskoristivši sukob Rusije i Turske, od Berbira, odnosno Gradiške, ustremiše na Banju Luku i sukobiše sa najtvrdim gradom, ali i njegovom malobroj-

ČEKA SE I OBNOVA

Rekonstrukcija *Kastela* nikad nije u potpunosti obavljena.

U planovima za sanaciju, restauraciju i revitalizaciju predviđeno je da se jedan dio ovih objekata obnovi da bi tvrđava dobila izgled što približniji nekadašnjem.

No, ništa od toga ne smeta brojnim šetačima da uživaju u prostoru unutar zidina ove tvrđave i da se osjećaju lijepo i sigurno.

nom posadom - priča Podgorelec.

A ONDA DOĐE SAFIKADA

Grad je osvojen bez otpora i započela je opsada tvrđave, odnosno *Kastela* i to uz podršku artiljerije koju Austrijanci postaviše na tadašnji Vlaški, a danas Veseli briješ.

- Banjalučki hroničar Stojan Bijelić zapisa sljedeće: *Kad god bi sa Vlaškoga briješa Austrijanci osuli topovsku paljbu na grad, Turci bi se sklonili u podrume, a iza toga bi pješadija navalila na gradske bedeme. Turci su se očajnički branili. Ko nije imao puške bacao bi sa bedema kamenje na nasraće, a bule bi polijevale ključalom vodom svakoga ko bi se bedemu primakao.* Pošto je Banja Luka izne-

nada napadnuta, nije grad imao dovoljno hrane, pogotovu kad se i građanstvo sklonilo u tvrđavu - priča Podgorelec.

Ali sa desne strane Vrbasa od mosta, preko Vlah mahale pa do Rebrovca, nije bilo neprijateljske vojske.

- Stoga su se Srbi iz Rebrovca i Vlah mahale noću prikradali pa preko mosta donašali Turcima hranu u grad. Austrijanci su tada pod Banjom Lukom doživjeli strahovit poraz. Mještani pravoslavnog sela Rebrovca ne samo da su tursku vojsku, koja je stizala od Sarajeva preko Travnika, nahranili i napojili, nego je i proveli tako da sa boka udari Austrijance koji se, razbijeni i u ne-redu, počnu povlačiti prema Gradišci i prema Ivanjskoj preko Dragočaja i Ramića, područja neseljenog uglavnom katolicima. E, tu tek katolička raja dočeka oslobodioce Austrijance i lijepo ih i serbez razoruža, vojnike pustiše, a oružje predadoše Turcima - priča Podgorelec.

Sa druge strane, ona čuvena ljubavna, lirska legenda o *Kastelu* nema ovako sretan kraj, što je našeg sagovornika potaklo da prije nekoliko godina napiše i scenario i tekst za operu *Safikada*, koja je unutar *Kastela* izvedena u decembru 2011.

- Lijepa mlada djevojka Safikada se zaljubila u askera, vojnika, koga je susrela prolazeći kroz *Tvrđavu*, ali otac Safikadin nipošto za zeta nije želio askera, koji je danas ovdje, a sutra ko zna gdje. Lomeći se između ljubavi i adeta, Safikada se, obučena u svadbeno ruho, oprostila od ovog svijeta. Pred *Tvrđavom* bijaše top, koji je svakoga dana pucnjem označavao podne. Kad je fitilj upaljen, Safikada je pritrčala oružju i zagrlila usta cijevi - podsjeća Podgorelec.

Legenda ima i noviju verziju, prema kojoj se Safikaduna zaljubila u austrijskog soldata, ali kraj je ostao isti.

- U Banjoj Luci postoji Safikadin mezar na kojem, za sreću u ljubavi, svijeće pale zaljubljeni Banjolučani i putnici-namjernici, mlađi i stari svih nacija i vjeroispovijesti. To je učinio i Martin Luther King III, sin onoga Martina Luthera Kinga, kada je marta 2009. godine u Banjoj Luci održao predavanje o suživotu kao univerzalnom cilju - podsjeća Podgorelec.

I za vrijeme Drugog svjetskog rata tvrđava je korištena kao *utvrđeni objekat*.

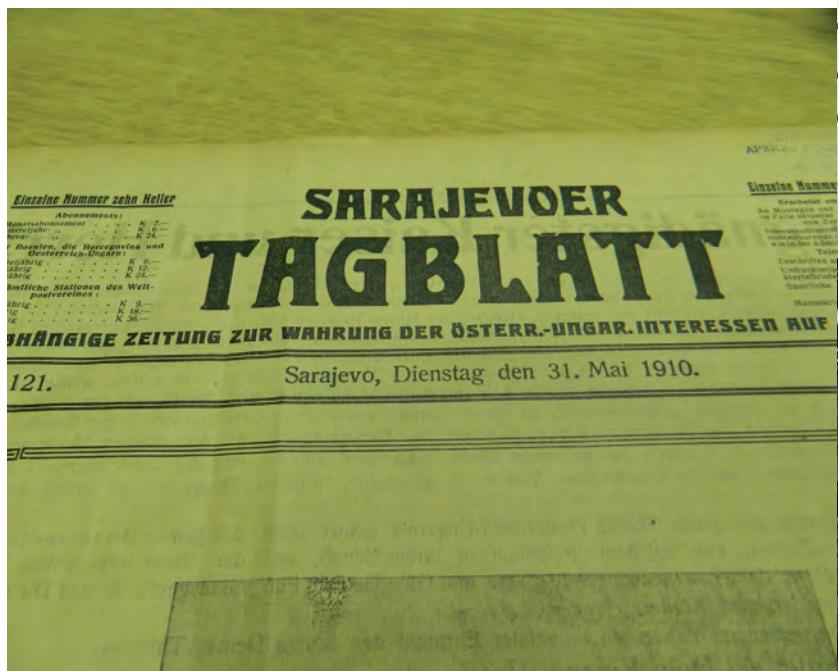

www.klix.ba/vijesti
saznaj više

Sarajevo, Freitag den 8. April 1910.

neues — Mitrovica—Semlin unter dem nachmaligen kögl. Regieru
ungarischen Ministerialrat Oskar von Fackh.
Nach Fertigstellung dieser Projekte wurde überno
Passini im Jahre 1866 zum Baue der Linie Welch
Bruck—Leoben zurdeklarirt, wo er mit der
Lösung der Bahnhofsanlage in Leoben betraut nunt

Sarajevo, Dienstag den 31. Mai 1910.

Ravnodušnost je najveća

Uvijek je izazov uhvatiti se ukoštac sa dokumentima, pronaći njihovu glavu i rep, upoznati se s njima i preko njih oživjeti prošlost, ljude, te naći neki zanimljiv podatak, to je kao da ulazite u neku vremensku mašinu, priča Haris Zaimović

► PIŠE: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

U Historijskom arhivu Sarajevo čuva se oko 11 kilometara (jedan metar je dužna jedinica u arhivu) arhivske građe koja tretira društveni, urbani, politički, privredni, prosvjetni, kulturni i upravni razvitak Sarajeva i BiH, ali i regije.

U njemu se nalazi kompletan arhivska građa Gradske uprave Sarajeva od 1878. do današnjih dana.

Arhivi kao baštinske i informacijske ustanove bave se evidentiranjem, prikupljanjem, čuvanjem, sređivanjem, obradom, popisivanjem, izradom baze podataka, korištenjem te prezentiranjem arhivske građe. Arhiv također izdaje saglasnost na *Listu kategorija*, odnosno šta se odvaja iz registraturne u arhivsku građu, koliko godina se čuva određeni dokument te šta se trajno odvaja i čuva.

PROŠLOST, SADAŠNOST, BUDUĆNOST

U arhivsku građu spadaju svi pisani, štampani, fonografisani, fotografisani, crtani, elektronski i na druge načine zabilježeni podaci koji su nastali radom organa vlasti i uprave, sudstva, raznih institucija, organizacija, preduzeća, porodica i pojedinaca, koji su značajni za našu kulturu, istoriju i baštinu te za rad uprave kad su u pitanju pravno-imovinski odnosi, sudski postupci te postupci dokazivanja radnog staža, školovanja...

- Sve u svemu arhivisti su zaista istinski ču-

vari pisane baštine jedne zemlje, jednog grada i društva uopće. Oni ne samo da čuvaju to pisano blago već ga pokušavaju aktualizirati i svojim radovima o izložbama isprovocirati današnje društvo da se kroz tu svjetlost prošlosti obasja i naša sadašnjost i budućnost - govori za Start BiH Haris Zaimović, direktor Historijskog arhiva Sarajevo.

Koliko se o arhivi vodi računa u svijetu, najbolje ilustruje podatak da je novi objekat Državnog arhiva u Francuskoj koštao nevjero vat-

Tahirović, koristio ga je Valerijan Žujo koji je radio Leksikon Sarajeva, Biljana Srbjanović koja je koristeći dokumente iz Historijskog arhiva Sarajevo pisala dramu, zatim poznati novinar i publicista Tim Butcher koji na osnovu ove arhive piše priču o Gavrili Principu...

Zaimović ističe da istraživači koji dolaze u ovaj arhiv nisu samo istoričari ili orijentalisti, već ima i ljudi koji se bave razvojem infrastrukture, arhitekturom, muzikom, teolo-

PUTOVANJE KROZ VRIJEME I PROSTOR

Rad na arhivskim dokumentima Haris Zaimović opisuje kao *istinsko putovanje kroz vrijeme i prostor*.
- Hodate sarajevskim ulicama i institucijama iz nekih davnih vremena. Najedanput su oživljeni ljudi koji više decenija ili stotina godina nisu među nama, kao da sa njima razgovarate. Odnosno, kao da razgovarate sa gradom. Takav ja osjećaj imam, pošto radim na arhivskom fondu Gradsko povjatovarstvo grada Sarajeva, A-U period. Nekako osjetite duh Sarajeva iz tog vremena. Sa jednakim oduševljenjem će vam pričati i kolege koje rade na drugim fondovima - opisuje naš sagovornik.

nih 300 miliona eura, dok je, nakon urušavanja Kelnskog arhiva, potrošeno 60 miliona eura u spasavanje pisane baštine koja se nalazila u njemu.

- Pored Gazi Husrev-begove biblioteke, u našem arhivu nalazi se, možemo slobodno reći, druga po kvaliteti i kvantiteti orijentalna zbirka u BiH. Također su tu značajne i druge zbirke poput fotografija i razglednica, plakata, karata i mapa, pečata te zbirka *Varia* - kaže Zaimović.

Za svoje emisije arhivu je često koristila urednica dokumentarnog programa TVSA Selma

gijom, kulinarstvom, lingvistikom i drugim oblastima. Godišnje ih bude više od stotine iz cijelog svijeta.

Institucija, međutim, ima značaj i u svakodnevnom životu građana.

- Privatna i pravna lica dnevno podnesu više desetina zahtjeva za rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, te dokazivanje radnog staža i školovanja. Tužilaštva, MUP-ovi, obavještajne agencije stalno šalju upitnike za pojedine informacije u sklopu svojih istraga i provjera podataka - kaže Zaimović.

četiri izazov

NACIONALNI SPOMENICI BIH

No, o samoj vrijednosti ovih 11 kilometara arhiva, njemu je teško govoriti.

- Da li možemo procjenjivati značaj i vrijednost pisane baštine? Da li ona ima cijenu? U suštini, koliko je nama stalo do nje, toliko ona vrijedi. Ono što želim reći jeste, koliko je nama stalo do nas samih, našeg društva, države, grada i naše prošlosti, toliko će nam biti važna naša budućnost i značaj arhiva - poručuje Zaimović.

U desetak arhiva u BiH radi oko osamdesetak djelatnika, uključujući arhiviste, arhivske tehničare i drugo osoblje, dok komparacije radi, u znatno manjoj Crnoj Gori u tamošnjim arhivima radi oko 180 ljudi.

Zaimović ipak sa zadovoljstvom ističe da su arhivski djelatnici jedini baštinski djelatnici u BiH koji imaju svoje krovno udruženje na državnom nivou u kojem su svi uključeni.

Pored brojnih kongresa i savjetovanja, u BiH izlaze i stručni časopisi iz oblasti rada arhiva i arhivistike poput *Glasnika Arhiva BiH* i *Arhivističkog udruženja BiH*, *Arhivska praksa*, *Glasnik arhivskih radnika RS* i *Građa Arhiva BiH*. Najveći arhivi su Arhiv Bosne i Hercegovine, Historijski arhiv Sarajevo, Arhiv Republike Srpske, te Arhiv Tuzlanskog kantona.

Najveću građu, količinski i u dužinskim metrima, čuvaju Arhiv BiH i Historijski arhiv Sarajevo.

- Najznačajniji fondovi i zbirke u Sarajevu nalaze se u Historijskom arhivu Sarajevo. Više od 220 naših arhivskih fondova proglašeno je nacionalnim spomenikom BiH u kategoriji pokretno dobro. To je građa od općeg društvenog značaja za BiH, a ne samo

OSNOVNI POJMOVI

Haris Zaimović kaže da se pojmovi iz ove materije često miješaju te da je važno definisati neke osnovne.

Arhiv - ima više značenja: arhiv kao arhivska ustanova, arhiv kao odjel pri nekoj instituciji.

Arhiva - podrazumijeva arhivsku građu koja se čuva pri nekoj firmi ili instituciji mada u BiH nažalost mnogi bacaju svoju pisano građu.

Arhivist - djelatnik jedne arhivske ili druge baštinske institucije sa VSS, te položenim stručnim arhivističkim ispitom za VSS.

Arhivski tehničar - djelatnik sa SSS kojem su dodijeljeni stručni arhivski poslovi. Arhivski tehničari polazu stručni arhivistički ispit za SSS.

Arhivar - radno zanimanje koje neki uposlenik ima u nekom preduzeću, javnoj ustanovi, instituciji.

Haris Zaimović

za Sarajevo. U suštini sve je to dio svjetske baštine. Kad je u pitanju Historijski arhiv Sarajevo, spomenut ću samo neke arhivske fondove - Gradsko poglavarstvo grada Sarajeva, Vladin povjerenik za grad Sarajevo, Gradski narodni odbor Sarajeva, Skupština grada Sarajeva, Popis stanovništva 1910. i 1925. Sarajevo, Orijentalna zbirka, Zbirka karata, mapa i planova, Zbirka *Varia*, mnogi porodični i lični fondovi... U Arhivu BiH nalaze se također za našu zemlju hiljade značajnih arhivskih fondova koji su od neprocjenjivog značaja. Zašto? Pa upravo kroz njih BiH dokazuje svoju državnost, posebnost i svoj identitet. Ti arhivski fondovi su lična karta, rodni list i državljanstvo BiH i njenih građova i građana - kaže Zaimović.

PET IZAZOVA ZA BH. ARHIVE

Arhivisti su uglavnom diplomirani stručnjaci iz oblasti istorije, prava, te orientalistike ili germanistike.

U Hrvatskoj, pak, postoji studij informacijskih nauka koji uključuje arhivistiku, bibliotekarstvo, muzeologiju, dokumentaristiku. Također su u regiji i Evropi zastupljeni konzervatori i restauratori, odnosno inžinjeri hemije i biologije.

Svi oni u BiH se suočavaju sa brojnim izazovima.

- Sudbina Zemaljskog muzeja je crni oblak koji stalno održava stanje napetim i neizvjesnim. Kako je uopće moguće da se tako što desi? Da li su ostale baštinske institucije na redu? Ustvari, ta ravnodušnost jeste naš najveći izazov. Kakav je to odnos države prema baštinskim ustanovama? Pozitivan primjer u

BiH jesu *Mediacentar* i rad Dragana Golubovića. Drugi izazov je izgradnja po međunarodnim standardima prvog namjenskog objekta za arhiv u BiH. Takav još ne postoji, niti se nazire izgradnja. Treći izazov je osavremenjavanje arhivskog poslovanja. To i državni zakoni moraju pratiti. Navest ću samo jedan primjer, a to je elektronsko poslovanje i e-arhiva. I država i arhivi moraju da se prilagođavaju toj formi rada. Četvrti izazov jeste da kroz programe, djecu, dake i studente vratimo u baštinske ustanove. Peti izazov je digitalizacija - nabraja Zaimović.

U međuvremenu, najveći izazovi su zaštita arhivske građe, njen smještaj te samo sređivanje i obrada arhivskih fondova i zbirki.

Za razliku od razvijenih društava, gdje arhivisti ne razbijaju glavu oko fizičke zaštite građe, osim ako se ne radi o nekim raritetima, niti razmišljaju od danas do sutra, već se mogu posvetiti dugoročnim projektima, bh. arhivisti nemaju taj luksuz.

Ipak, ovi entuzijasti uživaju i vole posao koji rade.

- Uvijek je izazov uhvatiti se ukoštac s dokumentima, pronaći njihovu *glavu i rep*, upoznati se sa njima i preko njih oživjeti prošlost, ljude, te naći neki zanimljiv podatak. To je kao da ulazite u neku vremensku mašinu. Svakako da je svaki arhivist naјsretniji kad vidi da se zahvaljujući njegovom urađenom poslu istraživači dobro snalaze i da im je olakšan rad i objektivna spoznaja. Kao i to kad pomognete čovjeku u rješavanju njegovih svakodnevnih problema kad su u pitanju pravno-imovinski odnosi i slično - kaže naš sagovornik.

Nije ni Brazil preko svijeta

Iz Sarajeva se u Brazil može odletjeti s dvije aviokompanije, vize nam ne trebaju, karte za utakmice su već u prodaji i mogu se rezervisati, plaća se realima, kafa košta između pola i 0,70 reala, a Vlada pregovara sa hotelijerima da spuste bezobrazno podignute cijene od i do 520 dolara za noć

► PIŠE: Zdravko Čupović
zdravko@startbih.info

Svi zainteresovani navijači, a njihov broj sigurno nije mali, koji se odluče da naredne godine uživo prate fudbalsku reprezentaciju Bosne i Hercegovine na Svjetskom prvenstvu u Brazilu, koja doduše tek treba u naredne dvije utakmice taj plasman da potvrdi, do ove egzotične zemlje iz Sarajeva mogu doći avionima dvije avionske kompanije, *Turkish Airlines* i *Lufthansa*.

Da je avionski prevoz i najpraktičniji izbor, potvrdili su nam i u Brazilskoj ambasadi u BiH.

SENDVIČ TRI REALA

Turski avio prevoznik iz Sarajeva do Brazila prevozi preko Istanbula. Sezonski popusti u principu ne postoje.

- Naša napomenjena voljnija povratna aviokarta, uključujući sve takse, košta 1.020 eura. Ova karta je validna jednu godinu.

NAJVAŽNIJI BROJEVI

BH Telecom ima dva roaming partnera u Brazilu, *Tim Brazil* (4,166 KM govorne usluge / minuta, SMS 0,499 KM, bez PDV-a) i *Vivo* (2,566 KM govorne usluge / minuta, SMS 0,434 KM, bez PDV-a).

Najvažniji brojevi u Brazilu su:
Vatrogasci - 193
Civilna zaštita - 199
Civilna policija - 197
Vojna policija - 190
Hitna pomoć - 192

nu, s tim ako se putnik odluči promijeniti trajanje svog boravka, može to uraditi. Dodatno se naplaćuje rebooking charge, odnosno doplata za mijenjanje datuma povratka - kažu u ovoj kompaniji, uz opasku da cijena aviokarte zavisi od popunjenošću aviona, što znači da je ograničen broj karata po navedenoj cijeni.

S obzirom na to da *Turkish Airlines* radi isključivo komercijalne i redovne linije, broj letova na relaciji Istanbul - Sao Paulo bi mogao, u zavisnosti od potražnje, biti povećan.
- Let na relaciji Istanbul - Sao Paulo traje oko 13 sati i 40 minuta. U oba smjera se

ATIKOSI SE VEĆ RASPUTUJU KAKO ĆE I GDJE NA MUNDIJAL

mora noćiti u Istanbulu, jer ne postoji konekcija u istom danu. Noćenje, naravno, obezbjeđuje *Turkish Airlines* - kažu u ovoj kompaniji.

O eventualnim promotivnim cijenama u *Turkish Airlines* još uvijek ne mogu sa sigurnošću ništa reći.

Međutim, iako ne prave cjelokupne aranžmane, u saradnji sa agencijama koje su ovlastili organizatoru postoje programi, pa će putnici sa ovom kompanijom svakako biti u mogućnosti otplovati na Mundijal.

Kada se već dođe do Brazil-a, treba znati da je u ovoj južnoameričkoj zemlji valuta real i da joj kurs varira. U svakom slučaju, u mjenjačnicama se i euri i dolari mijenjaju bez problema, a više o realu se može saznati na stranici <http://www.dinheiro-brasileiro.bcb.gov.br/en/seguida-familia-cedulas.html>

Pošto će se utakmice igrati u 12 gradova zemlje domaćina

VRIJEME

Kada je riječ o vremenskim prilikama, s obzirom na ogromnu površinu države, Brazilci vole reći da imaju klimu za svaci ukus koja zavisi od nadmorske visine, pritiska i blizine okeana. Prosječna godišnja temperatura se kreće od 28 stepeni Celzijusa na sjeveru do 20 stepeni na jugu. Tokom juna i jula u Rio de Janeiru prosječna dnevna temperatura je oko 26 stepeni i tek jednom u 10 dana ne pređe 21. podiok.

i cijene svakodnevnih usluga variraju.

- Cijene variraju od države do države i zaista ih ne možemo sa sigur-

za oko 0,70 reala, što je 0,38 američkih dolara, u São Paulu ona košta 0,50 reala na ulici. Jedan topli sendvič u Belo Horizonteu košta u prosjeku tri reala - navode u Ambasadi Brazila.

nošću navoditi. Ipak, zarad ilustracije, dok se u gradu Belo Horizonte filter-kafa *cafetinho* u kafiću može popiti

luksuznim nakitom ili tehničkom opremom poput skupih mobitela ili kamera. Ova zemlja je, podsjetimo, prije ne-

GRADOVI I STADIONI DOMAĆINI

Gradovi domaćini SP u Brazilu su:

- Belo Horizonte (stadion Mineirão, rekonstruisan, kapacitet 70.000)

- Brasília (Estadio Nacional, rekonstruisan, 71.500)

- Cuiabá (Verdeão, novi stadion, 42.500)

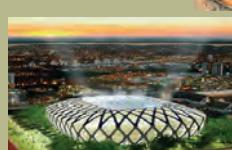
- Curitiba (Arena de Baixada, rekonstruisan, 41.375)

- Fortaleza (Castelão, rekonstruisan, 66.700)

- Manaus (Arena Manaus, novi stadion, 50.000)

- Natal (Arena de Dunas, novi stadion, 42.500)

- Porto Alegre (Estadio Beira-Rio, rekonstruisan, 62.000)

- Recife (Cidade de Copa, novi stadion, 46.160)

- Rio de Janeiro (Maracaná, rekonstruisana, 90.000)

- Salvador (Fonte Nova, novi stadion, 55.000)

- São Paulo (Morumbi, rekonstruisan 62.000)

TURISTI POTROŠE 1.800 DOLARA

Sredinom septembra iz brazilskog ministarstva turizma su javili da gotovo 76 odsto turista koji su posjetili ovu zemlju tokom Kupa konfederacija, planira dolazak i na SP.

Strani turisti u Brazilu u prosjeku ostaju 14,3 dana, a oko 75 odsto njih

odsjeda u hotelima. Statistika pokazuje da strani turisti putuju na 132 lokacije u ovoj zemlji.

U prosjeku, strani turisti tokom boravka potroše oko 4.000 reala, odnosno 1.800 dolara.

Po ocjenama turista, najzadovoljniji su uslugama u restoranima (93,6

odsto) i smještajem (87,2 odsto), dok su uglavnom zadovoljni taksi-uslugama (88,3 odsto), javnom sigurnosti (78,3), te javnim transportom (72,8).

Najpopularnija destinacija je Rio de Janeiro (67,5 odsto turista), a slijede Fortaleza (25,8) i Belo Horizonte (23,3).

Najpopularnije turističke destinacije koje nisu domaćini SP su plaža Porto de Galinhas, okrug Ipojuca, država Pernambuco, Iguacu slapovi u državi Paraná i Armacao de Buzios u državi Rio de Janeiro.

koliko mjeseci ukinula vize za građane BiH, što je svakako olakšavajuća okolnost.

Prodaja ulaznica za Mundijal je, inače, počela krajem avgusta, a krovna fudbalska organizacija FIFA je objavila da je u prvih sat vremena aplicirano za čak 80.000 ulaznica. Tri sedmice kasnije već je bilo 3,6 miliona zahtjeva za ukupno oko tri miliona ulaznica, od čega se 18 posto zahtjeva odnosi na narudžbe iz inostranstva.

Za navijače širom svijeta najjeftinija karta za grupnu fazu iznosit će 90 dolara po utakmici, osim prve utakmice za koju će cijena karte iznositi 220 dolara.

Za navijače u Brazilu cijena najjeftinije karte iznosit će 15 dolara. Te karte predviđene su za studente, starije od 60 godina i pripadnike Bolsa Família, odnosno siromašne porodice u Brazilu.

Najskuplje su karte za finale, koje će se odigrati na slavnoj Maracanì u Rio de Janeiru (Ža-

ŽUTA GROZNICA

Iako se kompletan obala smatra sigurnom od žute groznice, turistima se preporučuje vakcinacija 10 dana prije polaska protiv ove bolesti ukoliko se odluča za putovanja u neke egzotičnije dijelove Brazila. Za turiste iz većine afričkih zemalja neophodan je čak i međunarodni certifikat o vakcinaciji protiv žute groznice.

neiro) i njihova cijena je u rasponu od 440 do 990 dolara.

Međutim, sa finansijskog aspekta, puno veći problem bi mogla predstavljati najava agencije Match Services, koju je FIFA unajmila za pronašetak smještaja tokom prvenstva, da će se cijene smještaja tokom Mundijala povećati za čak 500 posto.

Ubrzo nakon toga, Ministarstvo turizma Brazila saopštilo je da je zvanično obavijestilo

FIFA da je počelo pregovore sa hotelijerima oko smanjenja cijena tokom SP 2014.

Primjerice radi, prosječna cijena hotelske sobe tokom juna i jula ove godine u Rio de Janeiru se krećala oko 230 dolara, dok se za tu istu sobu tokom Mundijala naredne godine traži 480 dolara.

Još drastičniji primjer je u gradu Salvador, koji će također biti domaćin SP, u kojem pojedini hoteli za sobe po jednom danu traže nevjerovatnih 520 dolara tokom juna 2014, što je gotovo šest puta skuplje od 90 dolara koliko je soba koštala ovoga ljeta.

Podsjećamo, Svjetsko prvenstvo u Brazilu bit će održano od 12. juna do 13. jula 2014. godine. ●

PAPE PRVI BH. AMBASADOR U BRAZILU

Bosna i Hercegovina nema ambasadu ni u Brazilu, ni u cijeloj Južnoj Americi. Ovaj kontinent nerezidencijalno pokriva bh. ambasada u Washingtonu. Ona je ujedno i adresa za obraćanje za sve bh. državljanе ukoliko im se tokom posjete Brazilu desi bilo kakva neprijatnost, poput krađe ili gubitka pasoša.

Međutim, kako nezvanično saznajemo, upravo zbog SP u Brazilu i očekivanog odlaska velikog broja bh. navijača, u Ministarstvu vanjskih poslova BiH se razmatraju i neka nova rješenja koja bi bila na raspolaganju našim državljanima.

U svakom slučaju, selektor Safet Sušić definitivno ima priliku da postane prvi rezidentijalni bh. ambasador u Brazilu.

NOVČANI KREDITI

do 80.000 KM*

Bez jemaca i bez hipoteke

Rok do 10 godina

MOŽE!

* Vrijedi za novčane kredite na osnovu štednje - Model 50.
Iznos namjenskog depozita moguće je obezbjediti iz sredstava
odobrenog kredita ili već postojećeg depozita koji klijent ima u banci.
Namjenski depozit može biti i na ime trećeg lica.

do 80.000 KM

Bez jemaca i bez hipoteke

Rok do 10 godina

 Raiffeisen
BANK

Najbolji su sa nama!

Bez naknade za vođenje
računa do 31.12.2013.

MOŽE!

MOŽE!

- Fiksna kamatna stopa do 3 godine otplate kredita
- U novčani kredit uključen je Paket Osiguranja koji Vam pruža sigurnost
u otplati kredita u slučaju nastanka nesretnog događaja, gubitka posla ili
dužeg bolovanja.

Skeniranjem QR code-a saznaјte
više informacija o proizvodu

Raiffeisen direkt info: 033 75 50 10
www.raiffeisenbank.ba

Izvan Vremena Ž.A.Čičak

svakog petka od 16.30 do 18.00 sati

SARAJEVO 106,2 MHz JABLANICA / KONJIC 98,4 MHz BIHAC 107,4 MHz
TUZLA 102,1 MHz SREBRENICA 105,6 MHz JAJCE 98,3 MHz
MOSTAR 94,0 MHz BANJA LUKA 101,4 MHz TREBINJE 106,4 MHz

MAS MEDIA super OGLASI
Najtačniji BH oglasnici bazar

BESPLATNI Mali OGLASI
033 212 160, 032 245 346

SMS OGLASI: 091 110 500 (1 objava), 091 210 501 (4 objave)
REKLAMNI OGLASI: 033 444 354
www.superoglasni.ba

Since 1990

www.radiom.net

RADIO M

98,7 FM

ZENICA 89,9 FM TUZLA 106,3 FM BANJA LUKA 104,2 FM

Pošaljite svoj oglas kao SMS

091 910 106

(sve mobilne mreže)

0-24

cijena poruke 3 KM + PDV

• Prilikom slanja SMS-a potrebno je najprije ukucati riječ **OGLAS** razmak te tekst oglasa. •

Svi oglasi poslani na gore navedeni broj biće objavljeni sa crnom pozadinom i bijelim slovima i biće istaknutiji od ostalih oglasa u novini.

primjer oglasa

Audi A3 1.8T, g. 1998
siva metalik
prešao 155.000 KM
koža el. retrovizori,
al. felge
(cijena po dogovoru)

033/000-000

JOVANKA BUDISAVLJEVIĆ BROZ, POTPUKOVNICA JNA, UDOVICA DOŽIVOTNOG PREDSJEDNIKA SFRJ

Ko se još boji dvorskih tajni?

Velike sile su i prije Titove smrti počele da mute oko razbijanja Jugoslavije, a ljudi koji su me stavlili u izolaciju bili su prethodnica, riječ je o izvršiocima naredbi velikih sila, a te države i njihovi agenti ni danas ne žele da se objavi istina, vjeruje Jovanka Broz

Hajde ti sad budi pametan: Kako je Jovanka Broz? Dok beogradski mediji javljaju da je od 15. septembra stalno prikopčana na kiseonik, a od 27. da je u komi, Žarko Jokanović, autor knjige o njenom životu, koja bi se ubrzo trebala pojaviti, još misli da je Titova udovica dobro, da se oporavlja, da... A Vlada Srbije odlučuje hoće li joj ispuniti posljednju želju i dozvoliti da je sahrane u Kući cvijeta pored Josipa Broza...

Znate kako to već ide kad neko ko ima 89 godina, koliko je Jovanki, ode u bolnicu sa potpuno zapuštenim zdravljem.

BORAC I PRVOBORAC

Malo koga, vjerovatno, treba podsjećati o čemu se radi. Naprosto, kompletna svjetska javnost nadigla se na noge kad je 23. augusta objavljena vijest da je prva dama bivše SFRJ primljena u bolnicu. Danas ljevari beogradskog Urgentnog centra kažu da je ova odlikovana ratna potpukovnica JNA stabilna.

Ljekari kažu da je Jovanki Broz saniran manjak tečnosti u organizmu, transfuzijom popravljena loša krvna slika, te da je ustanovljeno da ima rak kože koji se vrlo sporo razvija. Rekli su ljevari i da je bila spremna za skori izlazak iz bolnice pod uslovom da ima adekvatnu kućnu njegu, pomoći da ustane, obuče se, prošeta, te odgovarajuću ishranu. No...

PLJESKANJE PO DUPETU

Prije dvije godine u javnosti su se pojavili navodne tajne bilješke Vladimira Dedijera, koje su, tako bar tvrdi Pero Simić, novinar i publicista koji ih je objavio, čuvane u Arhivu Slovenije.

Osim što se tim papirima dokazuje da je Jovanka Budisavljević pred dolazak u Titov kabinet 1945. devet mjeseci školovana na NKVD-ovojoj akademiji Dzeržinski u Moskvi, pojavljuje se i bilješka po kojoj je u februaru 1975. političko rukovodstvo SFRJ naloži-

ZABORAVILI VENTILE

Vila u kojoj (i) danas živi Jovanka Broz bez grijanja je bila zbog, tvrdi se, nečije gluposti. Naprosto, za grijanje tog objekta kojeg Vlada Srbije danas renovira, bila je zadužena vojska - JNA, Vojska SRJ, pa Vojska Srbije. Kotlovnica iz koje stiže topla voda je u kasarni na Topčideru, doslovno preko puta Jovankine kuće. Tokom primopredaje dužnosti kada je polovinom prošle decenije komandanat te kasarne smijenjen zato što su mu stradala dva vojnika na strazi, neko je prenašao šaht sa zavrnutim ventilima, odvruuo ih i - Jovanki su se ugrijali radijatori. Ne previše jer su instalacije u kući bile loše, ali... Zavrnuti ventili?

- Došlo je do promjena. Konstatovano je da je respiratorno ugrožena. Javio se manji problem sa funkcijom pluća i sada je pod stalnim nadzorom i kontinuirano dobija kiseonik preko maske. Ovakvi problemi sa funkcijom pluća kod starijih pacijenata koji dugo leže nisu rijetkost - rečeno je u beogradskom Urgentnom centru. Jokanović, kojem je Jovanka Broz, kako prenosi *Anadolija*, otkrila mnoge misterije zajedničkog života sa doživotnim predsjednikom Jugoslavije Josipom Brozom Titom, kaže da je ona potpuno bistrog uma.

Io Titovim ljekarima i šefu njegove bezbjednosti generalu Marku Rapi da posvjedoče da Brozu prijeti životna opasnost od Jovanke, a iskonstruisana je i priča o njenoj ljubomori zbog Titovog odnosa sa dvije mlađe maserke.

- Ja znam da on s njima, s obzirom na svoje godine, ne može ništa fizički, osim da ih pljeska po dupetu - rekla je tad, navodno, Jovanka Titovim ljekarima, koji su kasnije predložili da se Jovanka podvrgne psihijatrijskom liječenju.

- Priča, umijemo i da se našalimo... Ona je veliki borac. Prosto je neshvatljivo ovim mlađim generacijama kako neko ostaje borac i u najtežim situacijama - kaže Jokanović.

A imala je Jovanka gdje savladati vještine potrebne borcu. Jokanović kratko podsjeća da je ona prvoborac, veliki antifašista, nosilac Partizanske spomenice, dva Ordena za hrabrost i Ordena zasluga za narod... Žena koja bi, da nije prekinula vojnu karijeru, sasvim sigurno, tako bar kažu poznavaoći tadašnje situacije, bila general. I to onaj ondašnji...

Potpukovnica je Jovanka postala dok se prezivala Budislavljević. Rođena je 7. decembra 1924. u Pećanima, nevelikom ličkom selu, kao drugo dijete u porodici Milana Miće i Milice. Zvanični podaci o djetinjstvu u Pećanima ne mogu se naći. Kao da Jovanka nije ni postojala do 17. godine kad je primljena u SKOJ...

ĐILASOVA POETIKA

Hronike bilježe tek da je mlada parti-

činom majora. Ovu verziju je potvrdio i general Đoko Jovanić, koji je komandovao KOS-om.

Druga verzija kaže da ju je odabrao Ivan Stevo Krajačić, tadašnji šef NKVD, ruske vojne kontraobavještajne službe za Jugoslaviju, i pretpostavlja se da otuda potiče priča o Jovanki kao ruskom špijunu. Za ovu verziju dodatnih svjedočenja nema, mada su je često kasnije spominjali krugovi oko Stane Dolanca. I treća verzija je generalska - ispričao ju je general Marjan Kranjc - a glasi da je Jovanka uz Tita od 1945. kao higijeničarka zadužena za kontrolisanje hrane, čistoće i zdravlja osoblja, a da Mašalova lična sekretarica postaje 1946, nakon smrti Paunovićeve.

U sve tri verzije, svjedoči Milovan Đilas u svojoj knjizi *Druženje s Titom*, Jovanki od 1946. do 1952. nije nikako lako - dio je Titovog okruženja, ali ima neđefinisanu ulogu ljubavnice - posluge - sekretarice.

„Nigdje i nikad se nije pojavljivala izvan

KAD JE RIBA BILA SAMO RIBA

U SFRJ se tvrdilo da se za prepričavanje anegdota o Jovanki Broz robijalo, ali Ivo Eterović priča drugu priču. Prisjećajući se kako mu je, razgledajući Njihove dane u pripremi, Jovanka 1977. zahvalila što na slikama ne izgleda debelo, on se sjeća i njenog glasnog smijeha koji je izazvao odgovor: *Drugarice Jovanka, ko kaže da ste vi debeli, taj je državni neprijatelj!*

Nova vremena donijela su i druga pravila, pa je, recimo. 1. aprila 2006. zagrebački *Večernji list*, sa naznakom ekskluzivno, objavio vijest da se Jovanka Broz tačno u podne spušta na livadu ispred Titove rezidencije u njegovom rodnom Kumrovcu. Hrvatska javnost se zapalila i podijelila u rasponu od radosti i ideja o preuređenju kumrovečke rezidencije, koja zjapi prazna od 1980. godine, preko nagađanja o nje-

noj spremnosti da prihvati poziv istarskog župana Ivana Jakovčića, upućen preko Rassima Ljajića, da posjeti Brijune, do ocjena da je Srpinka iz Like uništila svaku hrvatsku plemenitost svog muža i okrenula ga protiv sopstvenog naroda.

Sa druge strane, godinu ranije se u Beogradu srpski džet-set okupio na modnoj reviji na kojoj je, ostalo je zabilježeno uz melanolicičnu muziku, predstavljena kolekcija Jovanka Broz, kao omaž vremenu kada su žene nazivane damama a riba je bila samo kličava vodena životinja. Izvještači sa tog skupa podsjećaju i da je uvijek bilo i ima onih za koje Jovanka nikako ne može biti primjer balkanske modne ikone. Za taj dio javnosti su njeni karakteristični visoka punđa, bunde i teški nakit bili odlična inspiracija za podsmijeh i neprijatne komentare.

zanka iz Šeste ličke 1943. ranjena u nogu i prebolevala tifus, te da joj te godine poginuo brat Maksim, a umro otac. Godinu dana kasnije, tokom desanta na Drvar, dok ga je Šesta lička spašavala, Jovanka je maršala upoznala.

Tito, naravno, nije odmah pao na čari kršne Ličanke, bila je tad još živa njegova, tvrdi se, možda i najveća, ljubav Davorjanka Paunović. Uostalom, dokazi da se Jovanka primakla Titu postoje tek od 1945. ili 1946. Zavisi od verzije koja se prihvati. A tri su.

Po jednoj, odmah 1945. je tadašnji šef jugoslovenske policije Aleksandar Ranković zatražio od svojih republičkih podsekretara da mu pošalju grupu provjerjenih djevojaka za rad u Titovom kabinetu, od oko 50 kandidatkinja, sam je odabrao pet i lično ih predstavio Titu kome se dopala Jovaka, politička komesarka vojne bolnice, najmlađa žena sa oficirskim, tada

kruga Titove lične pratnje. Mnogo puta smo je viđali kako satima dežura u nekom predsjedniku, dok on ne pođe na počinak. Stoga je surevnjivost i nepovjerenje osoblja prema njoj bilo gotovo neizbjegljivo. Njena bliskost s Titom mogla se tumačiti na sto načina, nije dan povoljan za nju: karrierizam, udvořištvo, podmukla ženska raskalašnost, zloupotreba Titove usamljenosti, kobiljublje... Tito je za nju bio partiski i ratno božanstvo, kome su svi bili dužni sve da žrtvuju. A ona je bila i žena koja je spoznala Tita kao muškarca i sve se predanje zaljubljivala u njega. Riješena, ako treba, da sagori i svene, neznana i nepriznata, kraj božanstva o kome je sanjala i kome je jedino mogla pripadati, kad ju je već odbrao", piše Đilas.

Stanje se počinje mijenjati 1951., različiti izvori se slažu da je to vezano za Tito- >

BALVAN REVOLUCIJA ZAUSTAVILA I TITA

Milica i Milan Budisavljević imali su ukupno petero djece, sinove Maksima i Peru, te kćeri Jovanku, Zoru i Nadu. Majka Milica rano je umrla, a Milan se ponovo oženio i u tom braku dobio kćи Maru.

Mačehino ime se ne navodi, ali se u nekim biografijama navodi da je često maltretirala malu Jovanku, što je vjerovatno razlog i zašto ju je kasnije *prva dama Jugoslavije* vratila bez pozdrava sa praga u Beogradu. Autor knjige *Tito bez maske* Miro Simšić tu je priču čuo od mlinara Duška u Pećanima.

Mlinar je ispričao da su mačeha i Mara nakon Milanove smrti živjele prilično siromašno i da je mačeha 1952. godine, kada je saznala da je Jovanka postala *Titova žena*, odlučila da na Dedinju zatraži pomoć od nje.

„Prije puta ispekla je za Jovanku domaće kolače i hljeb, spremila sir i šljivovicu. Na Dedinju u Titovoj rezidenciji gardisti su je ljudazno primili i Jovanki odnjeli darove. Ipak Jovankina mačeha je čekala uzalud, jer su joj za nekoliko sati gardisti vratili praznu torbu, bez jednog poklona i bez poruke. Otišla je i bez stiska ruke, zbog čega više nikada nije došla u posjetu na Dedinje“, prenio je Simšić mlinarevu priču.

Sa druge strane, Jovanka je svoje prave sestre odmah poslije rata sama pronašla u domovima za ratnu siročad u Vinkovcima i Otočcu, gdje su Zora i Nada bile smještene nakon smrti oca. Po Titovom odobrenju, smjestila ih je u vilu u Užičkoj 16. Zora je diplomirala jugoslovensku književnost, a Nada engleski jezik.

Sam Tito u Pećanima je bio samo jednom, kad je s aerodroma Udbine išao na Plitvice. Mještani Pećana su odlučili da konačno upoznaju svog zeta, postavili barikade i zaustavili njegovu kolonu, a on se samo nasmijao i popio s njima rakiju.

Legenda kaže da Jovanka tim stajanjem i nije bila baš odusevljena, ali da je izšla iz auta i pridružila se mužu.

- U Titovoj prtnji je bio i gradijski oficir Mićo koji je bio iz Jovakinog kraja, koja mu je tada naredila *Mićo znate li šta je vaš zadatak?* Znam, rekao je ponizno Mićo i odnio pudlicu do obližnjeg grmlja da se olakša. Domaćini su ovim činom ponižavanja njihovog zemljaka bili zgroženi - prenosi Simšić.

Profesor dr Aleksandar Matunović, Titov lični ljekar, u svojoj knjizi navodi svjedočenje Slavke, žene Aleksandra Rankovića, da se Jovanka prema Titovim potčinjenima ponašala prilično naprasito. Navodno je imala sukob i s Titovim ađutantom admiralom Tihomirom Vilovićem, kojeg je pljunula.

Sa druge strane, opet, svojevremeno je srbijski profesor i političar Dragoljub Mićunović ispričao da mu je više izvora potvrdilo da je sedamdesetih godina Jovanka Broz branila grupu profesora, među kojima je bio i on, proganjanu zbog kritičkog stava prema tadašnjem sistemu u SFRJ.

ve probleme sa žučnom kesom, kad je njihovom bližem okruženju postalo jasno da mu je kršna Ličanka ipak nešto više od sekretarice. Đilas piše da ona nije mogla sakriti plać tokom jednog napada Titove žuči.

RANKOVIĆ I GOŠNJAK

- Tito, moćni hedonista, se nikako, uprkos savjetima ljekara, nije odričao omiljenog suvog mesa. Uoči Titove operacije zasjeli smo u salonu. Uz ljekare i čitav Politbiro CKKPJ našla se i Jovanka, prvi put uzdignuta iz lažne i neprirodne uloge pratioca, tiha i pomalo postiđena - piše Đilas.

Cjelokupna svjetska javnost njeno je uzdizanje otkrila 1953, kad je Jovanka tokom posjeti britanskog ministra vanjskih poslova Anthonyja Edena (Entoni Idn) prvi put zvanično predstavljena kao *prva dama Jugoslavije*. Kada je to postala, jedan je od onih spornih tajnovitih datuma iz života Josipa Broza Tita, međutim preovladava mišljenje da je (tajna) svadba bila 15. aprila 1952. u vili Dunavka u Iluku. Po ovoj verziji, Titov kum bio je Ranković, a Jovankin general Ivan Gošnjak. Na ručku su bili i Krajačić, te Edvard Kardelj i Vladimir Bakarić. Kako god, Kranjc tvrdi da

ŠARENI SLADOLED

Opšteprihvaćena je činjenica da se Jovanka Broz i nakon što su je *pustili* iz kućnog pritvora poslije Titove smrti rijetko pojavljivala van kuće. Beogradske *Novosti* kao izuzetak navode da je u avgustu 2007. snimljena u vožnji Beogradom. Mediji su tada prenijeli da ju je vozio izvjesni Radde, dugogodišnji prijatelj i tjelohranitelj, a Jovanka je tad pojela i šaren sladoled u kornetu.

je Jovanka mirovala samo koji dan i odmah polovinom 1952. počela da spletkari i da vidi sebe kao državnicu, dok Đilas piše da je u tada mlada bila prava domaćica i brinula za kuću, a ne za državu i Partiju. Za to se vrijeme veže i njen pobačaj. Tito je kasnije pričao svom ličnom ljekaru prof. dr Aleksandru Matunoviću da

je Jovanka ostala trudna, ali da njemu u tom trenutku nije odgovaralo da postane otac i da je ona zato abortirala.

„Na visinama koje nije sama osvojila,

Jovanki su, uprkos intimnoj tuzi zbog toga što Tito s njom nije želio djecu, slava i moć brzo zavratile mozak. Okupljala je umjetnike, novinare, sugerisala filmske teme, dakako o Titu, čak i o sebi i svo-

joj četi. Bolje upućeni tvrde da je stoga bila na nišanu već krajem šezdesetih godina“, piše Đilas.

Kranjc u taj dio priče ne ulazi. Đilas, opet, ide i dalje, pa tvrdi da ni Tito ni žena mu nisu imali baš previše bliske odnose sa njegovim sinovima iz dva prethodna braka, ali da je Jovanka brinula o svoje dvije mlađe sestre i iskolovala ih.

„S njom su oko Tita zavladale urednost i savjesnost. A Tito je prema njoj znao biti osoran i ciničan i pred drugima. Jovanka je, opet, trpila, čutljiva i postiđena“, piše Đilas.

I njegova i Kranjčeva priča žive su i danas.

SLUČAJ DRUGARICE JOVANKE

Istoričari se uglavnom slažu da je brak počeo pucati ranih sedamdesetih prošlog vijeka i, uglavnom, drže se dvije preovlađujuće priče. Jedna je Jovankina - ona je *samo pokušavala* da zaštititi ostarjelog Tita od raznih agenata, a strani agenti su, tvrdila je, bili svi. Konkretno, čak 10 od 11 saveznih sekretara kako su se u SFRJ zvali državni ministri, po njenim tvrdnjama bili su agenti. Druga verzija je, naravno, ona njenih neprijatelja, koji

Titova udovica i danas je, tvrdi se, visoko rangirana medjuskih lovina. Njen komšija Vasa Petrović ispričao je da mediji sa raznih strana svijeta bukvalno opsjedaju susjedstvo.

- Mnogi su agresivni i toliko drski da se penju na ogradu, ulaze u moje dvorište i traže merdevine da bi se popeli na zid prema vili. Neki novinari iz Hrvatske, BiH i Slovenije izbušili su rupe na zardaloj ogradi oko Jovankine kuće. Htjeli bi da je tajno snime dok šeta po dvorištu - pričao je on.

i danas tvrde da je ona ustvari spremala zavjeru protiv Tita.

Tad su učestale optužbe da je ona sovjetski špijun, da odaje državne tajne, da šuruje sa generalima JNA Srbima, da je učestvovala u zavjeti protiv Rankovića i planirala državni udar sa generalom Jovanićem... U jednom izvještaju,

napravljenom 1988. za Predsjedništvo SFRJ, navodi se da su od 1974. do tada najviši jugoslovenski organi imali 59 sastanaka sa samo jednom tačkom dnevног reda - slučaj drugarice Jovanke. Sve je zakuhao sam Tito kad je 21.

januara 1974. naredio Centralnom komitetu SKJ da osnuje specijalnu komisiju koja će se baviti tim. Naređeno - učinjeno: *Wikipedia* bilježi da je komisijom predsjedavao Rato

KUĆA CVIJEĆA

Hroničari bilježe da je Jovanka Broz samo jednom preskočila da je 4. maja posjeti Kuću cvijeća i položi buket na Titov grob. Bilo je to 2006. godine, kada po nju nije došao auto. *Mercedes*, kojeg joj je na raspolažanje stavila nekadašnja SR Jugoslavija, rashodovan je zbog starosti, vozač je poslan u penziju, a drugi auto nije došao...

Jovanka je kasnije, 2009, u intervjuu beogradskoj *Politici*, govorila o tome zašto je češće nema u Užičkoj 15.

- Ne idem više na Titov grob jer ne želim da me tamo, ispred Kuće cvijeća, dočekuje Ognjen Grković, nekadašnji sekretar generala Nikole Ljubičića, koji je odmah poslije Titove smrti tražio da potpišem papir na kojem piše da sve ostavljam državi. E, a ja sam to lijepo odbila. Rekla sam mu da to niti mogu niti hoću, jer moram od nečega živjeti - ispričala je ona.

Dugonjić i da su u njoj bili Stevan Doronjski, Todo Kurtović, Fadij Hodža, te generali Miloš Šumanja, Džemil Šarac i Ivan Kučoč. Sastav respektabilan, rezultati... Hajmo biti pristojni - i dalje su obje verzije Jovankinih ambicija jednako zastupljene i komisija nije uvjerila nikoga ni u šta.

Od Tita, naravno, niko nije javno tražio njegovu verziju tih događaja, niti se on nešto polomio da je sam objašnjava, ali je činjenica da se u aprili 1975. preselio u Beli dvor, a Jovanku ostavio u čuvenoj Užičkoj 15. Dobro, Jovanke već neko vrijeme i prije toga nije bilo sa Titom u posjetama širom svijeta, ali su zajedno posljednji put zvanično viđeni 14. juna 1977. na prijemu organizovanom za premijera Norveške.

Koji mjesec kasnije ona je uhapšena, pa puštena. O svemu tome nema gotovo nikakvih zvaničnih podataka. Tamo gdje se ovo hapšenje i spominje, spomenuto se i glasine da ga je *naredio sam Tito* i to je, otprilike, sve. Taj period Jovankinog života i inače prate samo glasine. Dobro, *cijela Juga znala* je da su se njih dvoje razili, ali da se zvanično nikad nisu razveli. Međutim, *pola Juge je znalo* da se nakon tog hapšenja pa do njegove smrti 4. maja 1980. nikad nisu vidjeli, a drugo *pola Juge je znalo* da joj on i dalje u znak ljubavi šalje ogromne bukete crvenih ruža...

Glasine su ostale i kao odgovor na pitanje zašto je ovaj brak pukao - zbog ljubavnika tipa generala Jovanića i ljubavnica u rasponu od mladih maserki do holivudskih diva tipa Elizabeth Taylor (Elizabet Tejlor), o kojima se šaputalo širom svijeta, ili zbog politike. Ivo Eterović, dvorski slikar, pardon fotograf porodice Broz, čovjek koji se proslavio monografijom *Njihovi dani* u kojoj su njihove fotografije iz svakodnevnog života, tipa *oni plivaju, oni u pidžamama, oni se svađaju, oni se ljube...*, prvi je javno ustvrdio da je Jovanka bila *žrtva ambicija političara koji su željeli i uspjevali da izmanipulišu starog Maršala*.

Eterović je i prvi kao glavne krvice označio Stanu Dolanca i generala Nikolu Ljubičića. Jovanka je to kasnije, u jednom intervjuu 2003. godine, i potvrdila.

STRAH I RAT ZABORAVLJENIH

- Tito me nije žrtvovao, on je učinio sve da mi spasi život kojeg su ugrožavali Dolanc, jer mu je smetalo što sam Srpskinja, i Lju-

bčić, jer sam prozrela njegovu borbu za vlast - ispričala je tad ona.

Istorija bilježi da je Jovanka Broz, na smrtonicama i u vijestima koje su pratile Ti-

prezaju da zlostavljuju ženu, staricu. Kad se to dešava nekadašnjoj prvoj dami, supruzi predsjednika Tita, šta može da se tek dogodi običnim ljudima - kaže za *Anadoliju* Žarko Jokanović, čija se knjiga treba pojaviti sad, početkom oktobra.

A takvo postavljanje stvari slučaj drugarice Jovanke diže zaista na puno viši nivo od golog otkrivanja Titovih tajni koje ona nesumnjivo zna, ali koje je najvećim dijelom čuvala i uspijevala sačuvati sve ove godine koliko je živjela sama. Čak i od onih tajni kojih su se, kako kaže Jokanović, *plašili njeni mučitelji i progontelji iz tadašnjeg državnog vodstva, prije svega brinući za sopstvene fotele, položaje...*

A, opet, teško je zamisliti da bi njena eventualna ispunjava danas mogla nekoga da dove u ozbiljnu političku nepriliku; ako među onima koji su joj nanijeli zlo i ima živih, riječ je, izvjesno, o nekim davno zaboravljenim ljudima čiji uticaj teško da dopire dalje od zidova među kojima žive, kako je zapisa-

PEPELJUGA IZ LOZE DUŠANOVIH PLEMIĆA

Profesor dr Aleksandar Matunović svjedoči da rodno mjesto Jovanke Broz nosi ime po selu Pećani kod Prizrena, a da ona tvrdi da su njeni preci bili plemići na dvoru cara Dušana.

„Poslije sloma države Nemanjića, preko Crne Gore, Hercegovine i Dalmacije, došli su u Liku. Prezime Budisavljević potiče od imena jednog od tri brata koji su zajedno stigli u Liku (Juriša, Filip i Budiša). Budisavljevići su velika i poznata lička porodica. Jovankini bliži i dalji rođaci su kraljev namjesnik Srđan Budisavljević, poznati ljekar Mane Budisavljević, ministar Savica Kosanović i admirал u austrijskoj vojsci Dragutin Prica. Jovanka je u daljem srodstvu i sa Nikolom Teslom”, bilježi Matunović.

On prepričava i Jovankinu verziju o tome da je ljubav između nje i Tita bila velika, iskrena i bezrezervna.

„Nesporno je da je ona tu ljubav tako doživljavala. Međutim, period od šest godina govori da nije bilo bezrezervne ljubavi sa Titove strane. Jovanka se uklapala u Titov stereotip ljubavnice, ali ne i supruge predsjednika Republike. Kad je riječ o suprudi, Tito je imao visoke standarde u koje se Jovanka teško uklapala. Titovo samoljublje, koje je bilo jače od bilo kakve ljubavi prema drugo oso-

tovu, smrt bila zvanično predstavljena kao njegova ožalošćena supruga, da se pojavit će i na sahrani, pa da su onda 27. jula 1980. godine, ljudi iz tajne službe upali u njen stan u Užičkoj 15, ispreturnali ga, zaplijenili sve što su tamo našli, a udovicu doživotnog predsjednika SFRJ bez penzije, bilo kakvog ličnog dokumenta i samo s osnovnom garderobom, transportovali u kućni pritvor u vili na Bulevaru mira 75.

Odatle je 33 godine kasnije, u augustu ove godine, stigla u Urgentni centar...

- Priča o Jovanki i njenoj судбинi jeste priča o odnosu države prema pojedincu, bavost moćnika, svemoći pojedinca koji ne

bi, tražilo je ličnost koja će odgovarati reputaciji legendarnog vođe, genijalnog političara i državnika. Jovankino zvanje, vaspitanje i obrazovanje bilo je, međutim, ispod onoga što je trebala imati buduća supruga predsjednika Republike. Kako će osoba koja nije pročitala nijednu knjigu van školskog programa razgovarati o književnosti? Kako će neko koji nije bio ni na jednoj umjetničkoj izložbi, raspravljati o slikarstvu, skulpturi i arhitekturi? Kako će žena kojoj je partizanska bluza bila prvi kostim, a titovka prvi šešir, pratiti i nositi visoku modu”, prenosi Matunović Titove dileme.

Zaključak je bio da Jovanka nije ta, najbolji Titov izbor bila je opera diva Zinka Kunc, ali...

„Smetnja je bio Zinkin srečni brak sa Titovim generalom. Kako se ni poslije šest godina odugovlačenja odgovarajuća osoba nije pojavila, a određeni drugovi nisu ispunili obećanje da će je pronaći, Titu ništa drugo nije preostalo nego da prihvati Jovanku koja mu je četiri godine bila ljubavnica. Ovo je savremena bajka o Pepeljugi. Princ nije našao Pepeljugu, već se Pepeljuga, zahvaljujući po nju srećnim okolnostima, nametnula prinцу”, ispričao je Matunović.

lo beogradsko Vreme u Jovakinom portretu 2006. godine. Ona je, međutim, tri godine kasnije i na to odgovorila.

- Velike sile su nekoliko godina prije Titove smrti već počele da mute oko razbijanja Jugoslavije, a ljudi koji su me stavili u izolaciju bili su prethodnica te prljave radnje. Riječ je izvršiocima naredbi velikih sila, a te države i njihovi agenti ni danas ne žele da se objavi istina i zato me maltretiraju. Nalogodavci, mnogo njih, jesu pokojni, ali su ostali njihovi nasljednici, ostale su produžene ruke, ostali su izvršiocici koji su često gori od nalogodavaca - govorila je Jovanka Broz.

**TNT
RADIO**

Travnik 95.10
Zenica 93.40
Bugojno 93.50
www.tnt.ba

KAMELEON PIN BH

**UDAR MUSKI 101.2
MHz FM**

**Svako jutro,
svaki radni dan...**

 +387 33 727 000

**Q radio
105.2 fm**

TEL: +387 32 73 52 80 : +387 32 73 07 40
e-mail : marketing.q@gmail.com

STUDENTSKI
R A D I O
SARAJEVO

**eFM
95,2 MHz**

**RADIO
205
107 FM**

PRVI SVJETSKI RAT: KNJIGA KOJA JE POTRESLA BALKAN

SLOBODNA BOSNA

NEZAVISNA INFORMATIVNA REVIJA

GODINA XIX | BROJ 881 | SARAJEVO 26.9.2013. | CIJENA 3 KM

Rat izdaleka

OTVORENI ARHIVI CIA-e

O ratu u BiH odlučivali su Milošević i Tuđman, Karadžić i Izetbegović su bili marginalci

TVORNICA DNEVNICH VIJESTI
WWW.SLOBODNA-BOSNA.BA

NATURE
USKORO

www.slobodna-bosna.ba
ISSN 0304-1430 PRINTED IN BOSNA HERZEGOVINA

47703541543005 00881

www.startbih.info

FRIZIRANI PEARL HARBOR: AMERIKANCI I DANAS JAPANSKI NAPAD NA SVOJU BAZU NA HAVAJIMA SMATRAJU NAJVJEĆIM PORAZOM U HISTORIJI (III)

Kako je Grew otkačio SCHREIBERA

Bivši diplomata Frank Schuler i publicista Robin Moore prije 37 godina uzdrmali su američku politiku knjigom u kojoj tvrde da je State Department temeljito falsifikovao svoju ulogu u doноšenju pogrešnih odluka koje su Japancima omogućile da 7. decembra 1941. uhvate na spavanju američku Pacificku flotu i desetkuju je...

**frizirani
pearl harbor**

Tokio, Japan, 11. kolovoza 1941. Barmeni su marljivo brisali čase na drugom kraju prostorije a mladić u smede-bijeloj uniformi tokijskog Country cluba stajao je na stolcu, peruci visoke prozore u trenucima kad je Ben Stockton mirno razgovarao s ambasadorom Josephom Grewom.

(...)

- Gospodine, mogu li zamoliti dozvolu za nešto što smatram bitnim za obavljanje svog zadataka? - Ben nestrpljivo započe te naglo doda de: - Htio bih posjetiti Schreibera.

Ta je rečenica toliko iznenadila Grewa da je doslovno ustuknuo za korak. Ricardo Rivera Schreiber bio je prvi po rangu član peruanske misije u Tokiju. Bio je u rangu ministra. Molba Bena Stocktona, službenika na vrlo niskom položaju u američkoj ambasadi, bila je izvan moći Grewova razumijevanja.

- Čini se, gospodine - reće glasno Grew - da ste izgubili svaki pojам o pravom stanju stvari, ako ste ga ikad i imali. Vašoj molbi ne mogu udovoljiti; to je nezamislivo. Bojim se da

ću morati poduzeti korake kako bih vas uklonio iz svoje ambasade, Stocktone. Vi ne samo što ste osoba s opasnim mislima nego, čini se, nemate pojma što se radi u inozemnim poslovima. Telegrafirat ću još danas ministru i dati vas opozvati. Nije mi ni zere stalo do vašeg zadatka. Ne želim da uništite sve što sam uspio postići svih ovih godina.

Stockton se osvrne na sve strane kako ga netko ne bi čuo.

- Želim razgovarati sa Schreiberom u vezi Pearl Harbara - reče, a Grew nestrpljivo kimne glavom u znak da razumije.

- Zajedno ste čuli za sastanak u Carskom kolegiju ratne mornarice? - Grew opet kimne glavom, a Ben nastavi. - A za čovjeka mornaričke obaveštajne službe koji je nestao protekle noći?

Opet teško kimanje glavom.

- Dobro, gospodine, ja mislim da je to sve u vezi. Gotovo sam uvjeren...

Grew podigne ruku pokretom kojeg se ne bi

postidio ni prometnik na raskršću. Srdžba je davala naglasak njegovim riječima:

- Mladiću, dovoljno sam čuo. Peruanski ministar otmjen je i obziran čovjek i svaka veva sa njim ići će preko mene i samo preko mene. Jasno?

Grew nije čekao odgovor.

- Mornarička konferencija stvar je carske vlade i ne smije biti predmet vašega nekompetentnog razmišljanja. Kad dođe vrijeme, sastavit ću depesu za državnog sekretara, ali to će biti samo poslijе brižljive i temeljite analize. A kad je riječ o "nestanku" - kako to vi nazivate

- ako se Amerikanac u Kyoto izgubio, to ćemo doznati redovitim kanalima, a ako je bio agent obaveštajne službe, bile su mu poznate opasnosti od upitanja u poslove zemlje koja se izuzetno trudi izići nakraj s nama u izvanredno teškim vremenima.

Grew stade a Stockton se umiješa:

- Govori se da se sastanak mornarice održava radi rasprave o mogućnosti napada na Pearl Harbor. Moguće je, dapače, vrlo je vjerojatno, da je agent radio na toj stvari.

Grew ispušta uzdah neskrivena nestrpljenja.

- Stocktone, vi još morate mnogo učiti. U interesu vaše informiranosti, po Tokiju neprekidno kruže glasine o napadu na Pearl Harbor. To sam izvjestio točno prije mjesec dana.

- Da, gospodine - složi se Stockton - naveli ste da glasine nemaju temelja.

- Što je istina - ljutito odvrati Grew. - Ovaj grad bruji glasinama o napadima na Pearl Harbor, o napadima na Singapore, na Hong Kong, o napadima na Filipine. Do đavola, Stocktone, ako budem vodio ambasadu na temelju glasina o napadima, neću imati vremena za osnovni posao, osiguranje mira. U ovoj zemlji postoji stranka koja bi rado htjela da tako mislimo. Ali značajne snage u Japanu, stvarni vođe ovog carstva, ne samo što su protiv rata nego hrabro rade na izgradnji mira za cijeli Pacifik i Aziju.

(...)

Ni ne pokušavajući sakriti odvratnost u glasu,

Stockton pozdravi.

- Odlazim. Smijem li posjetiti ministra?
- Grew krene prema stubištu i puteljku kojim će žurno krenuti prema mjestu za prvi udarac.
- Ne približavajte mu se - vikao je. - To je na-ređenje. Ne približavajte mu se!
- Govno - pomisli Ben. - Ako me optuže zbog tog grijeha, mogu i zbog ostalog.
- On prođe kroz klub, uljudno kimne glavom pratnji generala Otta i izide prema automobilu ambasade.
- Odvezi me u peruanu poslanstvo.

(...)

Tokio, Japan

A nekoliko mjeseci prije, točnije 28. siječnja 1941,

Tiha glazba nije se nekako u sve to uklapala. Nekoliko parova plesalo je na način koji je po-kazivao da bi radije bili kod kuće, u kinu ili bilo gdje drugdje samo ne ovdje gdje su bili, u rezi-denciji američke ambasade u Tokiju.

(...)

Te noći odmah poslije 8.40, za vrijeme zatišja između odlaska britanske dele-gacije i dolaska njemackog diplomatskog kontingenta, Ned Crocker, prvi sekretar američke am-basade u Tokiju, priključi se svom ambasa-doru i počne s njim nevezani razgovor, znak da želi nasa-mo razgova-rati s ambasa-dorom. Takvi su razgovori u tom razdoblju u predrat-nom Japanu bili krajnje ograničeni po tematici. Moglo

se govoriti o pobedi Jimmyja Demareta nad Mastersima, ali je svaka usporedba sa pobje-dom Richarda Burtona u britanskom otvorenom prvenstvu bila znak lošeg ukusa. Pobjeda Jea Louisa knockoutom nad Alom McCoyem prije šest tjedana bila je osjetljiva tema iako je prošlo dve i pol godine otkad je Smeđi Bom-barder sredio hitlerovskog asa Maxa Schmelinga. Crockerov nedužan razgovor bio je o cvi-jeću; potpuno prihvatljiva tema u zemlji gdje je car bio botaničar po pozivu. Grew i Croc-ker izmijene nekoliko nevažnih riječi dok su se spretno povlačili u prazan prostor u prijamnom halu gdje je postojala stanovita izolacija od na-ćuljenih ušiju usred prepune dvorane.

- Opće imamo jednog širitelja glasina na po-slju večeras - mirno najavi Crocker.

Grew je gladio brkove dok je govorio: - Što

kažete?

- Priča se da naša zemlja domaćin planira - Crocker snizi još više glas dok je nastavio - planira bombardirati Pearl Harbor.

Trideset godina u diplomaciji pripremilo je ambasadora Grewa da u pravo vrijeme da licu stocički izraz. Njegovo osobno uvjerenje da Japanci ne gaje zle osjećaje prema Sjedinjenim Američkim Država-ma ubrzalo je odgovor koji je pokazao njegov prezir prema takvoj pomicli:

- Naša je želja prigušiti sve priče koje nisu zdra-ve u svojoj osnovi.
- Naš izvor smo zadržali u predvorju - prošap-ta Crocker. - Dooman je s njim.

Eugene Dooman bio je jedan od najbližih Grewovih savjetnika.

- Tko?
- Valdez. Iz peruanke misije.
- Dokumentirano?
- Usmeno - odgovori Crocker.

Grew se zamisli. On pogleda u burnu aktiv-

nost u foajeu koja je ozna-čila dolazak njemačke de-legacije. Grew brzo upita:

- Zna li on što govorit?
- Mislim da govorit u ime Schreibera - odgovori Crocker.

Kao domaćin, Grew se žu-rio da zauzme mjesto u prija-mnoj vrsti; on je bio čovjek koji je stavljao diplomatski protokol iznad svega ostalog u životu. Dok se udaljavao od Crockera, on reče tihim gla-som:

- To može čekati

do sutra. Doznaće nekoliko činjenica. Ned Crocker nije pokušavao ni odgovoriti ni inzistirati. Pristojno ponašanje u State Depart-mentu u ono doba nije dopuštalo izazov. On se okreće i, pokazujući umjerenu žurbu, krene prema odvojenom predvorju u stražnjem di-jelu rezidencije. Dok je većina očiju u dvorani počela pomno promatrati dolazak njemačkog ambasadora i njegove pratnje, Kijoši Hirazava, prividno niži rukovodilac u američkom birou japanskog Carskog ministarstva vanjskih po-slova, primjetio je odlazak Eugenea Doomana i na brzinu je počeo praviti vizualnu inventuru prisutnih u dvorani za primanje. Hirazavi je bi-lo potrebno ukupno dvije i pol minute da pri-mijeti kako nema Peruanca Josea Valdeza. On šapne svojoj ženi Tošiko da se posluži prostori-jom za pudranje u blizini stražnjeg predvorja i

da mu javi što uspije vidjeti, posebno ako opa-zи da Crocker razgovara s Valdezem.

U miru predvorja moglo se gotovo osjetiti ka-ko srce Josea Valdeza uzbudeno kuća čak kroz njegov mirni protest:

- Moram se vratiti. Primijetit će da me nema. Crocker je ušao u prostoriju i prenio Grewovu poruku Doomanu i Valdezu. Eugene Dooman pogleda prezirno Peruanca. Dooman je bio dugo u Japanu. Rodio se u Osaki i tako bio američki diplomat rođen u Japanu i, kako je fluentno govorio japanski, nije poštovao latinsko-američke naglaske pa je i to izazvalo dio prezira prema Valdezu. Doomanu se nije sviđalo ono što je Valdez govorio jer je to bilo u suprotnosti sa njegovim vlastitim i ambasadorovim, po nje-govoj ocjeni, pozitivnim mišljenjem, da će pro-bлемi koji postoje između Japana i SAD biti ri-ješeni miroljubivo i da neće biti rata.

- Zašto inzistirate - upita Dooman Valdeza - da je ta informacija... ta glasina... autentična? Valdez je postajao sve nestrpljiviji. Bio je ljut na sebe što je uopće Doomanu nešto rekao.

- Govorim u ime svog ministra - odvrati Valdez i u njegovu se glasu počela osjećati srdžba.

- Zaista! - Dooman reče ljubaznim tonom koji je pokazivao malo poštovanja. - Zašto nam to vaš ministar ne kaže izravno?

Valdez nije bio čovjek kojeg se može poslati kao kompetentnoga glasnika. Nije poznavao pravila igre i nije bio svjestan snage kojom je raspolagao kao predstavnik svoje misije. On blago odgovori:

- Prenijet ćešu vaše pitanje.

Dooman se prijateljski nasmiši dok je činio šuplji pokušaj da polaska Valdezu:

- Pa, to neće biti potrebno. Zašto ne biste za-molili vašeg ministra da dođe i razgovara sa mnom? Možemo cijelu stvar raspraviti od-mah ovdje.

Valdez je znao osnovne stvari iz protokola.

- To je nemoguće i vi to znate - odgovori. Zaista, Dooman je znao da bi to bila povre-da protokola, ali ga je zabavljalo istraživati do koje mjere može podvaljivati bespomoćnom Latincu.

- Zašto nas vaš ministar ne bi sutra posjetio? - predloži. - Neka naši šefovi porazgovaraju. Valdezo latinski temperament počeo je gorjeti i unatoč tihom glasu njegova je ljutnja bi-la očigledna.

- To sam od vas tražio prvo. "Zanima li am-basadora Grewa da čuje nešto o planovima bombardiranja Pearl Harbara?" Eto, to sam vas pitao.

Dooman zastade da pripali cigaretu i tek tada odgovori:

- Htio sam samo ambasadoru Grewu uštedje-ti vrijeme; zacijelo ćete me razumjeti.

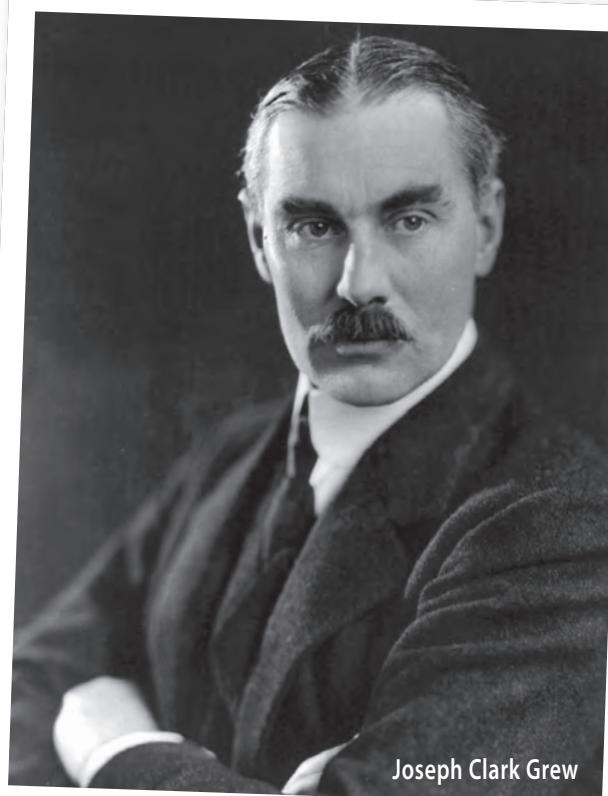
Valdez, koji je sada inzistirao da se vrati me-đu goste, nije primijetio uvredljivost njegove primjedbe:

- Moram se vratiti. Previše dugo me nema. Mo-že li moj ministar doći sutra u deset sati?

Dooman samo kimanjem glave potvrdi to vri-jeme, a zatim krene prema vratima.

- Dopustite da pogledam je li zrak čist.

Dooman je gledao preko ramena natrag dok je otvaraо vrata pa nije opazio da se Tošiko Hir-

Joseph Clark Grew

zava malo nagnula prema vratima ne bi li čula što se govori. Ona načini poniznu gestu zbuđenosti i izlomljenim engleskim jezikom objasnji da traži prostoriju za pudranje. Savršenim i uljudnim japanskim Dooman reče:

- Oh, draga. Dolje na dnu hodnika s druge strane.

Ona mu odvrati sigurnim tonom na materinskom jeziku:

- Razumijem. Hvala vam. Oprostite. - Ona se brzo okrene i hitro odtapka da završi svoj nepotreban odlazak u sobu za pudranje. Dooman otvori širom vrata i pogleda prema drugom kraju hodnika; nije bilo nikoga. Obrati se Valdezu i upita ga:

- Što velite o toj japanskoj mačkici?

U Valdezovu se glasu jasno osjetilo drhtanje:

- Vidjela me je. To je Hirazavina žena.

- Ne nije - odmahne Dooman glavom - Vjerljivo je htjela vidjeti jesam li sam. Moram priznati da ne bih imao ništa protiv da prebacim nogu preko te male...

(...)

Idućeg jutra ministar Ricardo Rivera Schreiber, predstavnik Republike Peru, uspio je posjetiti američku ambasadu i prenijeti obavještenje ambasadoru Josephu Grewu. On je ponudio Sjedinjenim Američkim Državama deset mjeseci prednosti da se pripreme za suzbijanje, a možda i da spriječe podli napad na vojne i pomorske uređaje na otoku Havaji.

- Prekrasan primjer trača, Ricardo - reče Grew nagnuvši tijelo naprijed i podigavši krhku porculansku šalicu. - Još kave? Peruanski mini-

Schreiber spusti šalicu i tanjurić na mramorni stol nešto bučnije negoli je bilo potrebno.

- Nadam se da me ne želite uvrijediti, senjor Grew. Samo vam prenosim ono što sam čuo. Vrlo mnogo riskiram i samim tim što sam vam to spomenuo.

- Moj dragi prijatelju - govorio je Grew - ne želim vas nipošto uvrijediti. Vrlo sam vam zahvalan za obavijest. Ali počela su me umarati neprekidna govorkanja.

Grew ustade i počne koraćati po sobi tako da je Peruanac jedva uspijevaо pratiti njegovo kretanje. - Imam neizmjerno velikih problema. Prije nekoliko mjeseci jedan je moj potčinjeni dobio potpune nacrte mitraljeza japanske carske armije, tip 99. To ipak nije stvar koju bismo stavljali u naše vreće s poštom, uostalom...

Posjetilac je rezignirao, ispružio vrat i buljio u polupraznu šalicu kave. Grew je bio kod prozora i nastavio:

- Prije nekoliko godina imao sam gadnih neprilika s jednim od mojih ljudi... Schulerom, Frankom Schulerom. Jeste li ga poznavali?

- Ne sjećam se.

- Nije uopće važno. Smiješno je da je uvijek uspijevaо da se upliće u vrlo gadne stvari. Taj je Schuler jednom oputovao u provinciju da pogleda stanovite ceste. Bio je ponosan kao pijetao kad je otkrio vojnu magistralu koja je na kartama bila registrirana kao prašnjavi put.

- Čini se da je bio inicijativan - primijeti Peruanac.

Grew prijeđe poskakujući preko sobe i opet sjedne.

gosti, i nastavi: - Ali, radije šaljem optimističke vijesti. Uvijek mi je milo kad imam dobar sastanak s japanskim princom Konojeom; on je tako pristojan mladić.

- Smatram da je premijer dobar političar - složi se Schreiber.

- On je naš čovjek - nastavi Grew očigledno vrlo

Ricardo Rivera Schreiber

raspoložen. On će se pobrinuti da sve ispadne najbolje. Nikad se nisam osjećao bližim nekom premijeru negoli princu. Osjećam da ćemo u bliskoj budućnosti imati čvrsti mir.

- S dužnim poštovanjem, senjor Grew - reče Peruanac - mislim da previše cijenite princa. On je jednako podmukao kao i ostali. Na Grewovu se licu pojavi izraz samozadovoljstva.

- Kad budete tako dugo ovdje kao ja, dragi Schreibere, mislit ćete drukčije.

Grew je došao 1932, a Schreiber 1938. No, Peruanac nije priznavao vrijeme kao mjeru osobite diplomatske kompetentnosti. Zato odgovori:

- Nadam se da ćemo svi ovdje dugo službavati ali, gledajući realno, ne očekujem mnogo od budućnosti. A najmanje kad planiraju bombardirati vašu zemlju i uništiti vašu ratnu mornaricu.

Grew podigne prst i njime šaljivo zaprijeti.

- Pa vi vjerujete u glasine. Dajmo im šanse da se od njih obrane.

- Nadam se da vi imate šansu - odvrati Schreiber.

Grew pogleda na sat.

- Zaista se moram od vas otrgnuti, dragi prijatelju. - Ustade i pruži gostu ruku. - Budite sigurni da ću telegram poslati još danas. Poslije ću poslati i depešu i posebno spomenuti vaše ime. Ne bi bilo pametno spomenuti vaše ime u telegramu; u pitanju je sigurnost i sve ostalo, znate.

- Znam vrlo dobro. Želite li znati moj izvor? Grew odmahne glavom.

- Sada to ne bi imalo smisla, zar ne? Ne, to nije ni dobro ni potrebno. Sigurno je da je sama vaša riječ dovoljno teška kad stvar dode do državnog sekretara u Washingtonu.

(...)

(nastavit će se)

SCHULER I MOORE

Frank Schuler, nekadašnji diplomatski službenik u Japanu i Washingtonu, sa mnogo je razloga prekapao dokumentaciju kongresnih komisija koje su 1945. ispitivale sramotnu neinformiranost u povodu japanskog uništenja Pearl Harbara.

Njegov kolega, publicist **Robert Lowell Robin**

star uljudno potvrdi glavom. - Znate - nastavi Grew dok je ulijevao kavu - ta se naša profesijska iz dana u dan mijenja. - Još jedno strpljivo kimanje glavom.

- Nekoć su - nastavi Grew - samo džentlmeni smjeli ući u naše diplomatsko bratstvo. Ali u posljednjih nekoliko godina neki izvori potiču na promjene koje će uništiti samo tkivo diplomatske službe. Vjerujem da ste i sami bili izloženi istim pritiscima iz Lime?

- Ne znam što želite time reći, senjor - iskreno odvrati posjetilac.

Grew se zavali u sofу i pogledi brkove prije nego će popiti gutljaj kave.

- Mislim - objasni - na neke ljude koje moramo primiti među atašee. Zaista netaktični tipovi koji nisu ništa više od običnih špjuna: ljudi koji nisu pogodni za osjetljiv život diplomata.

- Hoćete reći, senjor? - pomalo nestrpljivo reče Peruanac.

- Molim - odvrati Grew uza široki osmijeh - molim vas da me shvatite. Hoću reći da ljudi ovdje u mojoj vlastitoj ambasadi često pokušavaju izbjegći svojim pravim dužnostima.

Moore Jr., također na top-listi američkih bestslera, zdušno mu je pomogao u tom poslu.

Frizirani Pearl Harbor je knjiga - izazov krugu američkih političara i diplomatata koji su izvanredno beskrupolozno zataškali svoju nesposobnost. Ali Schuler i Moore otkrivaju još nešto: takva prikrivanja, u kojima kao zalog stoje životi miliona, moguća su i dalje...

- Dakako, imao je inicijative. Našao je običnu pogrešku na karti i otkrio četverokolnu magistralu po kojoj su se kretali vojni konvoji. Ispitivala ga je vojna policija i mogao je izazvati gadne neprilike. Mislim, doista; nije posao mnojih trećih sekretara da naokolo njuškaju i igraju se suvremenih Mata Hari. Na sreću, zapleo se u jednu romantičnu priču koja je loše svršila pa je zatražio da ga se premjesti u domovinu. Na moje veliko zadovoljstvo. Nisu mi potrebni takvi ljudi.

Peruanski ministar ustade i reče sa primjetljivom hladnoćom u glasu:

- Shvaćam da sam načinio veliku pogrešku što sam vam ovime dosađivao. Nadam se da ćete mi oprostiti.

- No, no, no - protestirao je Grew gestikulirajući čovjeku da opet sjedne. Kad se posjetilac opet zavalio u naslonjač, Grew reče: - Krije me razumjeli, Schreibere. Cijenim vaše obavještenje. Obećavam da ću ga još danas poslati u sljedećoj diplomatskoj poštanskoj vreći. - Grew zastade, na licu mu se pojavi izraz bla-

ŠEHIĆU NAGRADA EVROPSKE UNIJE

Imena dobitnika nagrade Evropske unije za literaturu 2013. danas je na ceremoniji otvaranja Goteborg book fair predstavila evropska komesarka za obrazovanje, kulturu, multilingvizam i mlade Androulla Vassilou.

Dobitnici su ove godine Isabelle Wery (Belgija), Faruk Šehić (Bosna i Hercegovina), Emilio Solomou (Kipar), Kristian Bang Foss (Danska), Meelis Friedenthal (Estonija), Lidija Dimkovska (Makedonija), Katri Lipson (Finska), Marica Bodrožić (Njemačka), Tullio Forgiarini (Luksemburg), Iona Parvulescu (Rumunija), Gabriela Babnik (Slovenija) i Cristian Crusat (Španija).

Nagrade će im biti uručene na gala ceremoniji

u Briselu 26. novembra 2013. godine. Evropsku nagradu za literature ustavili su EBF, FEP-FEE i EWC. Nagrada od 5.000 eura za svakog dobitnika je podrška prevođenju knjige na druge evropske jezike.

Bosanskohercegovački nacionalni žiri koji je nominovao Šehića radio je u sastavu Amir Brka, Kristina Mrđa, Ljubica Ostojić, Zvonimir Radeljković i Ibrahim Spahić.

Šire informacije o dobitnicima i izjavama zvaničika ovih institucija mogu se naći na dobiti na web siteu <http://www.euprize-literature.eu/news/20130926/winners-2013-eu-prize-literature-announced#.UkP9TvgT-mE.email>

Rješava se status institucija

KULTURA RADI, ALI...

Radna grupa koju je nedavno Vlada FBiH formirala za izradu zakona kojim trajno treba biti riješeno pitanje osnovičkih prava za pet od sedam institucija kulture od državljaka, još nije počela da radi, potvrdio je Feni njen predsjednik Enver Išerić.

Na spisku institucija kojima se bavi ova grupa su Historijski muzej BiH, Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH, Umjetnička galerija BiH, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH i Biblioteka za slike i slabovidne osobe. Član Radne grupe Pero Ivošević podsjeća da RS nikad nije prihvatile ove institucije i da su one uvijek bile na ledu.

- Pomalo ih je finansirao Kanton Sarajevo, malo FBiH. Dakle, ti ljudi su živjeli ni na nebni na zemlji. Sada će ovim zakonom biti uređen način finansiranja tih institucija. One već imaju svoje statute, programe rada i druge dokumente, one rade i djeluju, ali do sada nisu imale stalne izvore finansiranja - kazao je Ivošević.

(s. a.)

Interbifep u Tuzli

KAKO VIDJETI PORTRET

Najveći festival portreta u Bosni i Hercegovini Interbifep, na kojem je u Međunarodnoj galeriji portreta u Tuzli svoje rade izložilo 126 autora iz 40 zemalja svijeta, može se pogledati do 2. novembra.

Direktor Galerije Dženan Jusufović podsjeća da je ove godine selektor izložbe bio

Ismar Mujezinović, a autori, osim iz BiH, dolaze iz Turske, Perua, Meksika, Italije, Austrije...

Lutkarsko bijenale

POKAZALI SE I JAPANCI

Najbolja uvertira ovogodišnjem 7. bugojanskom lutkarskom bijenalu bila je izložba tradicionalnih japanskih *Hina Sama*, lutaka koje se izlažu tokom Japanskog festivala lutaka, *Hina-matsuri*, na Dan đevojčica, 3. marta.

Na postolju prekrivenom crvenom tkaninom postavljenе su lutke koje predstavljaju Cara, Caricu, poslugu i muzičare u tradicionalnoj

Jazz Fest Sarajevo

ABRAHAM INC. NA STARTU

Desetočlani ansambl Abraham Inc., punog naziva Abraham Incorporated, otvorit će 5. novembra ovogodišnji međunarodni muzički festival Jazz Fest Sarajevo donoseći zanimljivu kombinaciju klezmera, funka, hip-hop-a i jazza. Sedamnaesto izdanje Jazz Festa Sarajevo, koje će biti održano od 5. do 10. novembra, ponudit će, inače, publici raznovrstan i uzbuđljiv program koji čine koncerti značajnih imena svjetske jazz scene, u vrhunskoj produkciji.

(s. s.)

dvorskoj nošnji iz *heian* perioda, gdje riječ *heian* predstavlja mir i spokoj.

Pažnju posjetilaca ove zanimljive izložbe privukle su, također, zastave u obliku šaranoga koje se tradicionalno izlažu na *Tango No Sekku*, na Dan dječaka 5. maja. U japanskoj tradiciji šaran, riba velike snage, predstavlja simbol uspjeha.

Što se samog festivala tiče, mali Bugojanci, ali i djeca iz drugih gradova srednje Bosne i ovaj put su uživali u sedmodnevnoj igri...

(s. a.)

PREPORUKE
Vladimir Blagojević,
portparol Privredne
komore RS

KO SMO I ŠTA SMO

FILM: *Kum*. Savršen spoj glumačke ekipe, scenarija i muzike čine ovaj kulturni film, koji možete gledati bezbroj puta.

KNJIGA: *Put kojim se rjeđe ide* Scotta Pecka. Na jednostavan način objašnjava kako da sami sebe razumijemo i shvatimo ko smo i šta smo.

CD: Svijet glamura grupe *Hladno pivo*. Iako muzikom

malo odstupa od ranijih albuma, *Hladno pivo* i dalje na vrlo ironičan i duhovit način kritikuje društvo u kojem živimo.

PREDSTAVA: *Narodni poslanik*, komedija Branimir Nušića. I pored toga što je napisana prije više od 100 godina i danas je vrlo aktuelna.

WEB: www.economist.com. Da ne favorizujem nijedan domaći portal koji prati ekonomske i privredne teme, a mnogo ih je i to jako dobrih, onda bih izdvojio *economist.com* kao jedan od najpoznatijih svjetskih portalova koji prate ovu oblast.

The Economist

Evropski film

SLAVE DANEUVE I ALMODOVAR

Evropska filmska akademija će dodijeliti 7. decembra nagradu francuskoj glumici Catherine Daneuve i španskom režiseru Pedro Almodovaru.

Daneuve je nagrađena za svoj cijelokupan rad, a Almodovar će dobiti nagradu za doprinos evropskoj kinematografiji u svijetu.

život zajedno podrška rano otkrivanje žene
 dojka lijek prevencija snaga pomoc istraživanje
 konkrenost obrazovati solidarnost
 volonterizam borba nada budućnost hrabrost
 dijeljenje zdravlje

ŠETAJMO

ZAJEDNO U BORBI PROTIV
KARCINOMA DOJKE

RACE FOR
THE CURE
U 12 SATI
SARAJEVO

"Race for the Cure® and the running icon are trademarks of Susan G. Komen for the Cure®."

5. OKTOBAR 2013.

VILSONOVO
ŠETALIŠTE

WOMEN'S
HEALTH
EMPOWERMENT
PROGRAM

American Jewish
Joint Distribution
Committee

Roche
PROPAGANDA

VLADA FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE
TOM TAILOR

ORACLE CM LOK
MEGGLE HT ERONET

euroBH
plakat

Mercator
AMOS

P
PLAHIT
DR.PASHA
METRO MEDIA
TAPAS

LJEPOTA+ZDRAVJE

FACE[®] start

URBAN
magazin

RADIO M

AZRA

PINK BH

Radio 8 Gracija

BH-NEWS

POKRET JE ŽIVOT

U svim apotekama
bez ljekarskog
recepta!

Fastum® Gel

Snažno protiv bola i reume!

EFIKASNA LOKALNA TERAPIJA BOLA

- kod sportskih povreda
- u vratu i leđima
- u zglobovima i mišićima
- uslijed reume

Fastum® Gel je efikasan lijek protiv bolova koji se nanosi lokalno u formi gela na mjesto bola ili povrede. Na takav način čuvate želudac, a lijek dospijeva tamo gdje treba da djeluje.

Fastum® Gel je jedinstvenog sastava koji mu omogućava da prodre brzo i duboko kroz kožu i tako u odgovarajućoj količini lijek dospijeva na mjesto bola i upale!

 BERLIN-CHEMIE
MENARINI

Prije upotrebe pažljivo pročitati uputstvo o lijeku.

Za obavijesti o indikacijama, mjerama opreza i neželjenim efektima posavjetujite se sa ljekarom ili farmaceutom.